

BYGGÐASTOFNUN

ÁRSSKÝRSLA 2020

Umsjón: Helga Harðardóttir

Hönnun og umbrot: Hvíta húsið

Prentvinnsla: Svansprent

Forsíðumynd: Melar á Kópaskeri

Ljósmynd: Kristján Þ. Halldórsson

Aðrar ljósmyndir:

Emil H. Valgeirsson, bls. 8, 36 og 41.

Kristján Þ. Halldórsson, bls. 17, 20, 23, 25, 32 og 39.

Ragnar Th. Sigurðsson, bls. 5, 11, 15, 19 og 27.

Kort og gróf: Byggðastofnun nema annað sé tekið fram

ISBN: 978-9935-518-02-6

EFNISYFIRLIT

Formáli stjórnarformanns	4
Inngangur forstjóra	7
Stjórn og starfsfólk Byggðastofnunar	9
Starfsemi fyrirtækjasviðs	10
Starfsemi þróunarsviðs	14
Fjárhagur og rekstur	42
Ársreikningur Byggðastofnunar 2020	45
Framlög og styrkir	62
Lög og reglugerð um Byggðastofnun	63

FORMÁLI STJÓRNARFORMANNS

Byggðapróun á Íslandi hefur gengið í gegnum ýmis tímabil og einkennst af margvíslegum ytri og innri aðstæðum í þjóðfélaginu og heiminum yfirleitt. Áhrifavaldar á byggð og búsetu hafa sprottið upp úr margvíslegum og mismunandi aðstæðum. Tækniþróun, efnahagsþróun og breytingar í menningu hafa gjarnan átt þar stóran þátt. Það er því áhugavert að velta því fyrir sér hvaða áhrif nýjar tæknilausnir, breytt viðhorf í umhverfismálum og efnahagsniðursveifla vegna COVID-19 faraldursins koma til með að hafa á byggðapróun.

Þess ber þó að geta í upphafi að enginn einn þáttur getur orðið allsráðandi um búsetu eða þróun byggða, nema náttúruhamfarir.

Í viðhorfskönnun Gallup kemur fram að rúmlega sex af hverjum tíu Íslendingum telji að heimurinn muni hverfa nokkurn veginn til fyrra ástands þegar COVID-19 faraldurinn er genginn yfir, en tæplega fjórir af hverjum tíu að það verði miklar breytingar í kjölfar faraldursins og heimurinn verði nánast gjörbreyttur. Ekki verður lagt mat á hvort kann að reynast réttara en frekar má spyrja hvaða byggðaleg áhrif kunni að verða af þeim vágesti sem COVID-19 hefur verið.

Allar spár benda til þess að í framhaldi af þeim samdrætti sem orðið hefur í atvinnu og samgöngum heimsbyggðarinnar í faraldrinum verði umtalsverður efnahagssamdráttur, þótt enn sé deilt um hve mikill hann verði. Augljósasta afleiðingin er fyrir ferðapjónustu um allt land. Með niðursveiflu í hagkerfum flestra landa má reikna með að ráðstöfunarfé einstaklinga og fjölskyldna hafi minnkað og möguleikar til ferðalaga milli landa þar með. Vissulega hefur raunin orðið sú hér á landi að þeir sem hafa haldið fullri vinnu og tekjum telja sig að einhverju leyti vel setta því þeir fjármunir hafi sparast sem hefðu annars farið í ferðir til

annarra landa. Alls óvíst er að sama sé uppi á teningnum hjá öðrum þjóðum og að auki má reikna með að flugfargjöld hafi hækkað verulega þegar losnar um ferðahömlur sem dragi enn úr ferðahug yfir höf og lönd. Samdráttur í ferðapjónustu hefur í landsbyggðunum m.a. komið fram í þörf þjónustuaðilanna til að fresta afborgunum lána sem Byggðastofnun hefur veitt eins og aðrar fjármálastofnanir. Nokkuð mikil óvissa ríkir enn um hvenær ferðahömlur verður aflétt og ekki síður hvernig það verður gert. Hvernig sem það verður má gera ráð fyrir að ferðamenska og tekjur af erlendum ferðamönnum vaxi hægt í byrjun og það taki ferðapjónustufyrirtæki nokkurn tíma að ná sér á réttan kjöl aftur, ef það þá tekst. Víða um land getur endurreisnin því orðið nokkuð erfið og þarf að huga vel að því að ekki er allt unnið þótt COVID-19 sé haldið í skefjum og frelsi til ferðalaga endurheimt. Þau fyrirtæki sem hafa byggt allt sitt á ferðamennsku gætu þurft á áframhaldandi stuðningi að halda eða nýjum lausnum til að lifa af fyrstu misserin eftir að „eðlilegt ástand“ er endurheimt. Fyrir flest byggðarlög í landsbyggðunum skiptir höfuðmáli að vel takist til í þessum efnum og óhjákvæmilega hlýtur Byggðastofnun að hafa þar hlutverki að gegna.

VIÐ INGJALDSHÖL Á SNÆFELLSNESI

Það er oft sagt að í öllum hörmungum felist ný tækifæri. Í því ástandi sem heimsfaraldur COVID-19 olli á sl. ári þurftu nánast allir að takast á við meiri eða minni breytingar á daglegu lífi. Fólk aðlagðist og lærði að nýta sér fjarvinnu þar sem störf buðu upp á þann möguleika að vinna heima. Fundir, ráðstefnur, nám og önnur samskipti fluttust yfir á stafrænt form. Nýjar lausnir ruddu sér til rúms og tæknikunnátta og viðhorf þróuðust á undraverðum hraða. Á tiltölulega fáum vikum aðlagðist samfélagið að nýjum lausnum sem munu áfram verða til staðar og halda áfram að þróast og mótask. Þessar nýju lausnir munu óhjákvæmilega hafa áhrif á byggðapróun á komandi árum. Spurningin er kannski frekar á hvern hátt það verður. Munu nýjar tæknilausnir, þar sem staðsetning starfsmanna skiptir ekki höfuðmáli, verða til þess að störfum án staðsetningar fjölgar til muna? Verður það til þess að byggð utan stærstu þéttbýliskjarna styrkist eða verður enn erfiðara að halda staðbundnum verkefnum í landsbyggðunum? Við þessum spurningum er vissulega snúið að finna svar og einungis tíminn getur leitt þau í

ljós. Það má sömuleiðis velja því fyrir sér hvort sífellt betri aðgangur að menntun, vöru og þjónustu á internetinu muni styrkja hinar dreifðu byggðir þar sem þéttleiki byggðar eða fjarlægð frá stærri þjónustukjörnum skiptir ekki öllu máli eða hvort netþjónustan verður til að kippa fótunum undan annars veikum þjónustustofnunum í fámennari byggðum. Það er því mjög mikilvægt í öllu tilliti að halda vöku sinni gagnvart því hvernig hægt er að nýta breytingar til jákvæðra áhrifa á þjóðlíf allt, ekki síst fyrir hinar dreifðu byggðir sem ætíð eru viðkvæmastar fyrir samfélagslegum umbyltingum.

„Allt er í heiminum hverfult“ orti skáldið Jónas og það hefur okkur þótt sannast vel síðan ritað var. Hverfulleikinn hefur síðustu áratugi meðal annars birst okkur í þeim breytingum á vistkerfi jarðar sem við höfum skynjað og fengið vísindalegar ábendingar um. Við verðum vör við breytingar á veðrakerfi jarðar og höfum tengt það við gróðurhúsaáhrif í lofthjúpnunum. Við fáum fréttir af gifurlegri plastmengun í hafi og viðvarandi umhverfis-slysum, mengun lands og ágangi á náttúru-

gæði. Vitundarvakning er orðin um að bæta þurfi vistkerfið á öllum sviðum og stjórnvöld um mestallan heim hafa gert samþykktir eða gengist undir samninga um úrbætur. Þótt margumræddur heimsfaraldur hafi kannski ekki orðið til þess að slíkar samþykktir væru gerðar þá hafði hann þó þau áhrif að með útgöngubönnum, samkomu- og ferðatak-mörkunum dró verulega úr allri mengun. Í stórborgum uppgötvaði fólk bláan himin og hreinni vötn og mælingar á loftmengun sýndu umtalsvert betra ástand. Það má því reikna með að viðhorf til umhverfismála hafi tekið jákvæðum breytingum og almenningur muni gera meiri kröfur til umhverfismála lausna. Hvarvetna munu slíkar lausnir verða hluti af byggðaþróun þar sem landnýting og mannlíf verður skoðað í nýju ljósi. Íslenskar landsbyggðir hafa yfir að ráða miklu landi miðað við höfðatölu og löngum ströndum við stór hafsvæði. Það hlýtur því að verða eitt af byggðaverkefnum framtíðarinnar að takast á við varðveislu þeirra gæða sem í þessu felast og þróa byggð og mannlíf á sjálfbæran, jákvæðan hátt. Í slíkri byggðaþróun felast mikil tækifæri þar sem hreinleiki og jafnvægi milli náttúru og byggðaþróunar verða metin til sérstakra lífsgæða.

Árið 2020 var einstakt í mannlífi jarðarbúa þar sem hver þjóð var að glíma við nýja vá og aðra nálgun á flest sem að samfélagsgerð lýtur. Í heimsfaraldrinum reyndi á flestalla innviði hvern þjóðar sem leiddi aftur í ljós hve sterkir þeir eru. Í þessum átökum við hinn örsmáa en hættulega óvin sem kórónuveiran er mæddi

auðvitað mest á heilbrigðisstarfsfólki og öðrum sem sinna framlínustörfum sem sönnuðu bæði ágæti sitt og hæfni. Þeirra frammi- staða verður sennilega seint fullþökkuð. Það reyndi líka á stjórnkerfi Íslands þar sem umbylting af því tagi sem faraldurinn olli hefði auðveldlega getað leitt til upplausnarástands. Segja má að stjórnkerfið hafi einnig staðist prófið með ágætum og öll viðbrögð við félagslegum og efnahagslegum afleiðingum faraldursins hafi sýnt að innviðir samfélagsins eru sterkir. Nú er farið að sjást til lands í brimróðrinum við hinn örsmáa vágest og framundan er endurreisnarstarf þar sem almenningur, fyrirtæki, stofnanir og stjórnvöld þurfa öll að leggja sitt af mörkum til að árangur náist. Það er alveg ljóst að Byggðastofnun er einn hlekkurinn í viðreisnarferlinu í landsbyggðunum og mikilvægt að hún styrkist enn frekar til að áratökin á það borðið verði örugg og ákveðin.

Ég vil þakka stjórnarmönnum, forstjóra og starfsmönnum Byggðastofnunar einstaklega gott og gefandi samstarf. Það eru forréttindi að starfa með jafn öflugum og samhentum hópi þar sem málefnaleg nálgun viðfangsefna og fagmennska er höfð að leiðarljósi. Sömu- leiðis vil ég þakka Sigurði Inga Jóhannssyni, samgöngu- og sveitarstjórnarráðherra, og starfsfólki ráðuneytis hans fyrir gott samstarf og þann mikla áhuga sem þau sýna byggðamálum.

Magnús B. Jónsson
Stjórnarformaður Byggðastofnunar

INNGANGUR FORSTJÓRA

Ár umbreytinga

Árið 2020 verður eflaust í minnum haft sem eitt hið erfiðasta í íslensku samfélagi. Heimsfaraldur COVID-19 varð til þess að fjöldi fyrirtækja lagði upp laupana og atvinnuleysi mældist hærra en nokkru sinni fyrr. Harðast bitnuðu áhrif faraldursins auðvitað á ferðapjónustunni sem hafði svo aftur áhrif á aðrar atvinnugreinar og fyrirtæki sem hafa haft tekjur af sölu vöru og þjónustu til ferðapjónustufyrirtækja. Störfum hefur fækkað talsvert og mikið atvinnuleysi mælt. Þótt óvissan sé enn mikil er smátt og smátt að birtast skýrari mynd af áhrifum faraldursins á atvinnulíf og samfélag.

Margt bendir til þess að allra svartsýnustu spárnar hafi reynst of neikvæðar og ljóst er að aðgerðir stjórnvalda og Seðlabankans hafa haft mikið að segja til að draga úr neikvæðum áhrifum faraldursins. Miklu mun þó skipta að vel gangi að koma ferðapjónustunni í fullan rekstur aftur. Að mati Seðlabankans mun efnahagsþróun næstu mánaða ráðast að miklu leyti af því hvernig til tekst við að ráða niðurlögum farsóttarinnar bæði hér á landi og alþjóðlega.

Ferðapjónusta hefur um nokkurra ára skeið verið ein helsta ef ekki helsta vaxtargrein í atvinnulífi landsbyggðanna og hefur þar af leiðandi verið fyrirferðarmikil í útlánasafni Byggðastofnunar og hafa flestir ferðapjónar í hópi viðskiptavina stofnunarinnar nýtt möguleika í formi skuldbreytinga eða frystingar lána. Á komandi misserum má reikna með því að fara þurfi í afskriftir eða skuldaaðlögun hjá mörgum þessara fyrirtækja ef áhrif faraldursins dragast á langinn. Þegar þær ákvarðanir verða teknar er mikilvægt að horft verði til byggðasjónarmiða þegar unnið er úr þeim málum og mat lagt á lífvænleika einstakra fyrirtækja.

Þessar aðgerðir reyna mjög á fjárhag stofnunarinnar og raska verulega áætlunum um sjóðsstreymi. Líklegt er að þeirra áhrifa gæti einnig á árinu 2021. Samkvæmt rekstrarreikningi nam tap af rekstri stofnunarinnar 61,8 milljónum króna á árinu en til samanburðar var

95,4 milljóna króna hagnaður á árinu 2019. Eigið fé í lok desember 2020 samkvæmt efnahagsreikningi var 3.154 milljónir króna. Samkvæmt 84. gr. laga nr. 161/2002 um fjármálafyrirtæki skal eiginfjárgrunnur í heild nema að lágmarki 8% af áhættugrunni, en í árslok var eiginfjárlutfall Byggðastofnunar skv. þessu viðmiði 19,12% en var 19,25% í lok árs 2019.

Niðurstaða efnahagsreiknings stofnunarinnar nam 20.285 milljónum króna í lok desember 2020, og hefur hækkað um 3.809 milljónir króna frá árslokum 2019. Stærsti einstaki liðurinn á eignahlíð efnahagsreiknings eru útlán til viðskiptavina sem námu 16.835 milljónum króna og höfðu hækkað um 2.985 milljónir króna frá byrjun árs. Handbært fé í lok desember 2020 nam 1.165 milljónum króna, en var 475 milljónir króna í árslok 2019. Lántökur og skuldabréfaútgáfur námu 16.789 milljónum króna og höfðu hækkað um 3.774 milljónir króna á árinu. Ný útlán á árinu námu 3.369 milljónum króna á móti 2.685 milljónum króna á árinu 2019.

Árið 2020 var ár mikilla breytinga hjá Byggðastofnun. Um mitt ár flutti stofnunin í glæsilegt nýbyggt hús sem er sérstaklega hannað með hlutverk stofnunarinnar og verkefni í huga. Húsið er afar vel búið og það er mat starfsfólks að mjög vel hafi tekist til. Það hefur ekki síst komið í ljós í þeim samkomu- og fjöldatakmörkunum sem leitt hafa af COVID-19. Húsinu var þá skipt upp í sérstök sóttvarna-

FRÁ VESTMANNAEYJUM

svæði og því þurfti starfsfólk ekki að vinna að heiman nema eftir því væri sérstaklega óskað. Aðalverktaki við húsbýgginguna var Friðrik Jónsson ehf. á Sauðárkróki ásamt undirverktökum úr Skagafirði. Hönnun hússins var í höndum Úti og Inni arkitekta. Áætlanir um kostnað stóðust og litlar tafir urðu á verkinu þrátt fyrir COVID-19.

Stofnanir verða að búa yfir getu til að þróast áfram í takt við þarfir þess samfélags sem þeim er ætlað að þjóna og nú hefur samgöngu- og sveitarstjórnarráðuneytið ákveðið að viðamikil verkefni verði færð til Byggðastofnunar þegar stjórnýsla og eftirlit með pósthjónustu flyst frá Póst- og fjarskiptastofnun til Byggðastofnunar. Stefnit er að því að því að sú breyting taki gildi um mitt þetta ár.

Nokkrar breytingar hafa orðið á starfsmannahópi stofnunarinnar á tiltölulega skömmum tíma. Reynslumiklir starfsmenn með mikla þekkingu og hæfni hafa látið af störfum sakir aldurs og þeirra er auðvitað saknað úr hópnum. Það er mjög krefjandi verkefni að fylla þau skörð sem þá myndast óhjákvæmilega, en það er mat mitt að mjög vel hafi tekist til án þess að nokkurt rof yrði í starfsemi. Starfsmenn stofnunarinnar eru nú 26 talsins.

Sameyki stéttarfélag birtir í október niðurstöður hinna árlegu „stofnun ársins“ könnunar sem stofnanir ríkis og sveitarfélaga taka þátt í. Þar má lesa um starfsánægju og ýmsa þætti starfsins á borð við starfsanda, stjórnun, laun o.fl. Byggðastofnun hefur undanfarin ár komið ágætlega út í könnuninni en tekur nú stórt

stökk upp á við, úr 18. sæti í það 6. í flokki meðalstórra stofnana og úr 41. sæti í það 12. þegar litið er til allra stofnana ríkisins.

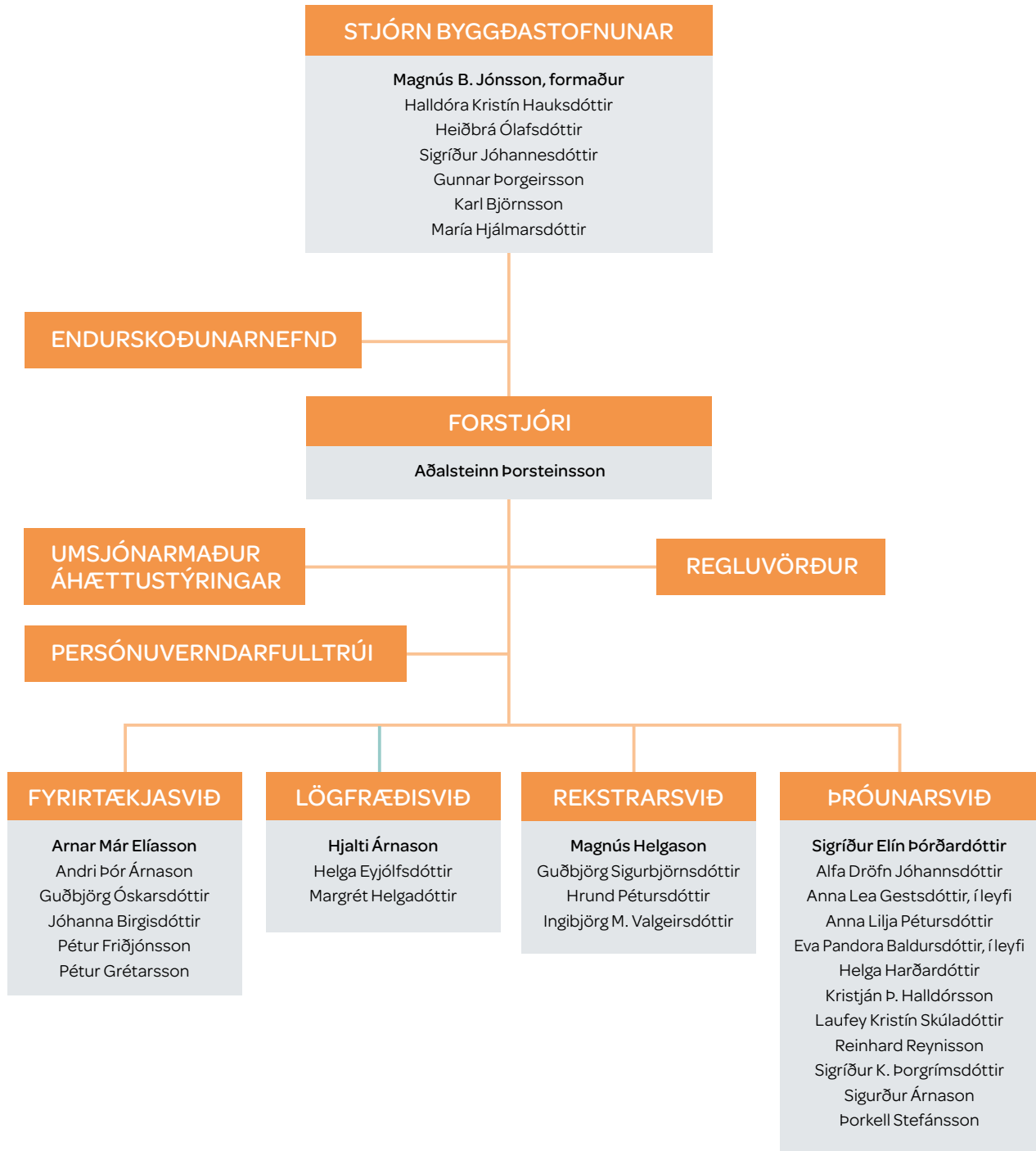
Eins og áður er fram komið er ljóst að verkefni Byggðastofnunar á árinu 2020 mörkuðust mjög af COVID-19 og fyrir starfsfólk var árið einstaklega annasamt. Met voru slegin í fjölda afgreiddra lánsbeiðna hjá stofnuninni og því til viðbótar þurfti stór hluti viðskiptavina á sviði ferðapjónustu á skuldbreytingu eða frýstingu lána að halda. Á sama tíma var bryddað upp á ýmsum nýjungum í útlánastarfi stofnunarinnar, allt með það að markmiði að bæta og efla þjónustu hennar við atvinnulíf landsbyggðanna. Nánar má lesa um þetta annars staðar í ársskýrslunni. Starfsmenn Byggðastofnunar unnu að fjölmörgum greiningum á áhrifum faraldursins á atvinnulíf og samfélag víða um land og mati á mótvægisáðgerðum þeim tengdum. Meðal annarra verkefna má nefna að opnað var sérstakt gagnatorg á heimasíðu Byggðastofnunar, en þar er að finna lýðfræðilegar upplýsingar um íbúabráun fyrir allt landið, eftir landshlutum, sveitarfélögum, kyni, aldri, ríkisfangi og fjölskyldugerð. Auk þess eru þar upplýsingar um íbúaveltu, framfærsluhlutfall og lýðfræðilega veikleika.

Samhentur og öflugur hópur starfsfólks stofnunarinnar hefur snúið bókum saman og lyft grettistaki á árinu 2020 og færi ég þeim sérstakar þakkir fyrir framlag sitt á þessu erfiða starfsári.

*Aðalsteinn Þorsteinsson
Forstjóri Byggðastofnunar*

STJÓRN OG STARFSFÓLK BYGGÐASTOFNUNAR

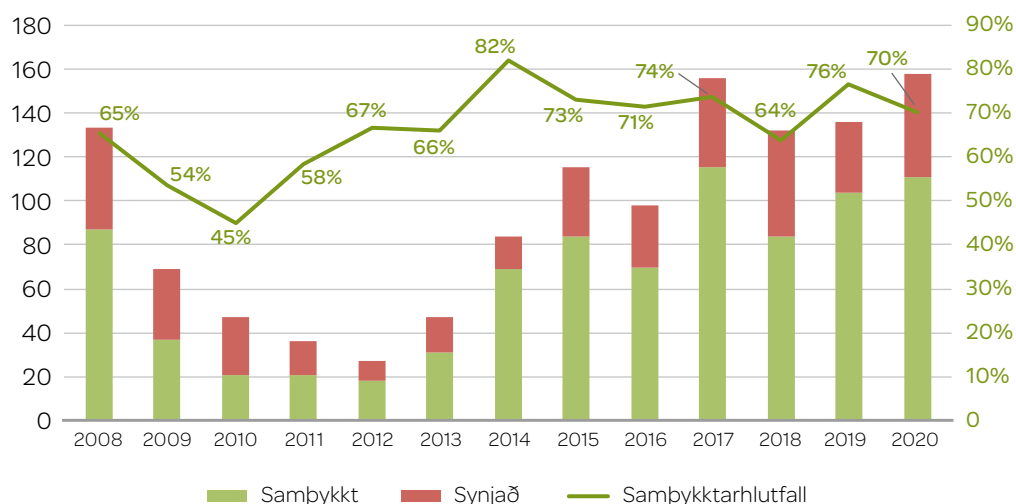
MARS 2021

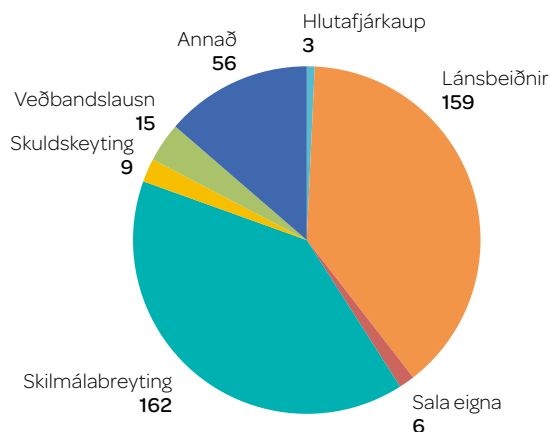
STARFSEMI FYRIRTÆKJASVIÐS

Starfsemi fyrirtækjasviðs einkenndist af áhrifum COVID-19 þetta árið, eins og gefur að skilja. Þannig var hefðbundnum kynningarfundum og heimsóknum til viðskiptavina slegið á frest og stórum hluta lánasafnsins skilmálabreytt að beiðni viðskiptavina sem margir hverjir glímdu við gríðarlegan tekjubrest, sér í lagi þeir sem starfa á vettvangi ferðapjónustu. Í árslok hafði um 1/3 hluta lánasafns stofnunarinnar verið skilmálabreytt og afborgunum frestað.

Fjöldi lánsúmsókna til Bygðastofnunar

Afgreiðslur lánanefndar

Á sama tíma var met slegið í fjölda lánsbeiðna sem stofnuninni bárust. Lánsbeiðnirnar voru 158 að upphæð rúmum 6,4 ma.kr. Fyrra metið var frá árinu 2017 þegar 156 lánbeiðnir bárust að upphæð um 6,2 ma.kr. Umsóknir voru 132 árið 2018 og 136 árið 2019.

Myndin sýnir fjölda lánsúmsókna og afgreiðslur þeirra frá árinu 2008. Fjöldi lánsbeiðna og samþykktarhlutfall lækkuðu verulega eftir efnahagshrunið en hækkuðu svo töluvert frá árinu 2012. Samþykktarhlutfall lánsúmsókna fór svo aftur lækkanði árið 2020 frá fyrra ári sem gefur vísbandingu um að verkefni séu veikari en árið áður.

Heildarfjöldi erinda til lánanefndar (lánsbeiðnir, skuldbreytingar, skuldskeytingar,

VIÐ SELJALANDSFOSS

skilmálabreytingar, breytingar á lánsloforðum o.s.frv.) var 409 á árinu sem er það langmesta frá upphafi. Erindin voru afgreidd á 42 fundum lánanefndar (og eftir atvikum á fundum stjórnar) eða að meðaltali um 10 erindi fyrir hvern fund.

Lánaflokkar

Fram til ársins 2014 var einungis einn lána-flokkur í boði hjá stofnuninni, en þá voru kynnt til sögunnar svokölluð landbúnaðarlán. Þau voru hugsuð til að auðvelda nýsköpun í landbúnaði og bjóða ungum bændum hagstæð lán til jarðakaupa. Flokkurinn var svo útvíkkaður skömmu síðar og nær nú einnig yfir endurbætur og uppbyggingu á búum í rekstri. Skömmu síðar var svo farið af stað með lán til stuðnings atvinnureksturs kvenna í þeim tilgangi að efla þátttöku þeirra í stofnun og rekstri fyrirtækja. Báðir lánaflokkarnir hafa reynst vel og er stöðug eftirspurn í þá. Farið var að veita nýsköpunarlán á haustmánuðum 2018, en aðgengi að fjármagni til nýsköpunar utan höfuðborgarsvæðisins hefur verið takmarkað, frumkvöðlar hafa talið lítinn stuðning þar að finna og eftirsóknarvert er fyrir byggðaðaþróun að bætt væri úr með betra aðgengi að lánsfjármagni.

Á árinu 2019 var fjórða sérhæfða lána-flokknum bætt við þegar græn lán voru kynnt til sögunnar, en mikilvægt þótti að skapa sérstakan lánaflokk til umhverfisvænna verkefna. Þessi lán eru veitt til verkefna sem með einum

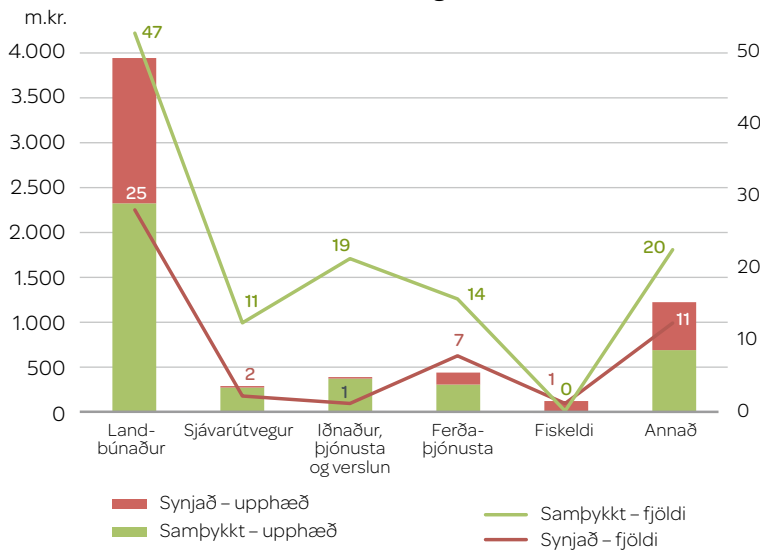
eða öðrum hætti stuðla að umhverfisvernd, s.s. vegna nýtingar endurnýjanlegra orkugjafa (smávirkjana, vatns-, vind- og sólarorku, lífgass), bættrar orkunýtni (í iðnaði, húsnæði og í samgöngum), mengunarvarna, bættrar auðlindanotkunar (söfnun úrgangs, meðhöndlun, endurvinnslu, endurnotkun, orkuvinnslu, meðferð spilliefna), lífrænnar matvælaframleiðslu o.s.frv.

Á árinu urðu svo þau ánægjulegu tíðindi að stofnunin ritaði undir samkomulag við EIF (European Investment Fund) um aðild að svokölluð COSME ábyrgðakerfi. Þessi sjóður er í eigu Evrópubankans og Evrópusambandsins að mestu leyti auk annarra minni opinberra- og einkaaðila. Samkomulagið gerir stofnuninni kleift að veita enn hagstæðari lánaskilmála en áður í gegnum tiltekna lánaflokk. Þannig eru nú í boði allt að 90% lán til kynslóðaskipta í landbúnaði, allt að 90% lán til umhverfisvænna verkefna og allt að 80% lán til fiskvinnslu í viðkvæmum sjávarbyggðum. Þessum breytingum hefur þegar verið vel tekið og uppfærðir lánaflokkar eru eftirsóttir víða um land.

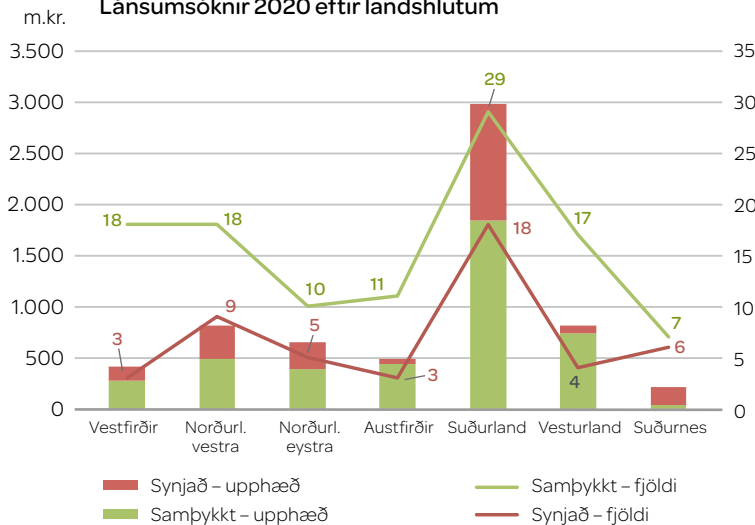
Sértækir lánaflokkar eru því orðnir sex talsins og framboð stofnunarinnar í lánveitingum fjölbreytt og sniðið að þörfum landsbyggðanna.

Mikilvægt er að stofnunin fylgist áfram með þróun atvinnulífs og búsetu í landsbyggðunum og bjóði upp á fjármögnunarmöguleika sem best henta starfsemi innan þeirra hverju sinni. Sér í lagi er þetta mikilvægt á nýju ári þegar vænta má að atvinnulífið taki við sér á ný í kjölfar heimsfaraldursins.

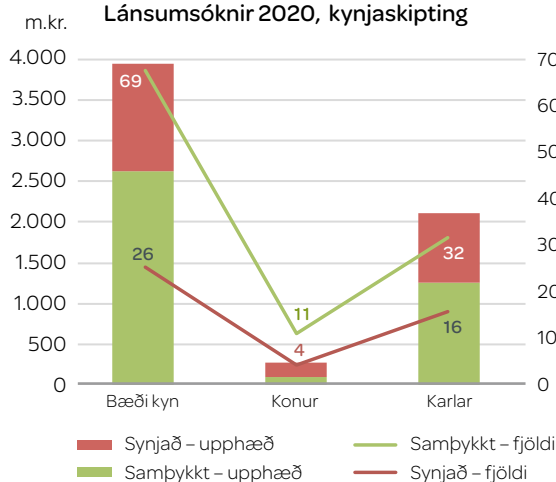
Lánsúmsóknir 2020 eftir atvinnugreinum

Lánsúmsóknir 2020 eftir landshlutum

Lánsúmsóknir 2020, kynjaskipting

Atvinnugreinar

Tæplega helmingur allra lánsúmsókna komu úr landbúnaði árið 2020, en landbúnaður hefur síðustu ár verið fyrirferðamesta atvinnugreinin í lánasafni Bygðastofnunar og heildarútlán um áramótin tæpir 7,5 ma.kr. eða rúmlega 40% af lánasafninu í heild. Kostnaðarsamar framkvæmdir vegna lausagöngufjósna hafa skýrt þessa miklu eftirspurn síðustu ára að miklu leyti auk þess sem að 90% lán vegna kynslóðaskipta hafa reynst eftirsótt.

Töluvert minna var af lánsbeiðnum úr ferðaþjónustu árið 2020 en árin á undan sem skýra má af mikilli óvissu innan greinarinnar tengdri COVID-19. Búast má við að úmsóknum úr greininni muni fjölga aftur á næsta ári og árið á eftir þegar áhrifa bóluefna fer að gæta og fjöldi ferðamanna eykst á ný.

Landsvæði

Þegar horft er til landsvæða komu langflestar úmsóknir frá Suðurlandi, líkt og árin á undan, eða tæpur þriðjungur með tilliti til fjölda og nærri helmingur með tilliti til upphæða. Því er ljóst að verkefni á Suðurlandi eru ekki eingöngu flest heldur einnig hlutfallslega stærri en önnur. Ástæðurnar eru vafalítið margar en einna helst mætti nefna hlutdeild landshlutans í landbúnaði sem alla jafna er fremur fjárfrekur. Lánsbeiðnir frá öðrum landshlutum koma svo nokkuð jafnt þar á eftir, þó minnst frá Suðurnesjum sem ef til vill búa við betra aðgengi að lánsfjármagni úr viðskiptabönkunum en önnur svæði.

Kynjahlutföll

Það er liður í samþættingu kynjasjónarmiða hjá Bygðastofnun að halda til haga tölfraði um hvernig úmsóknir sem berast til stofnunarinnar skiptast eftir kyni eigenda eða forsvarsmanna fyrirtækja og hvernig samþykkt lán skiptast eftir kyni umsækjenda. Í lok árs 2014 samþykkti stjórn Bygðastofnunar sérstakan lánaflökk til að styðja við atvinnurekstur kvenna á starfsvæði stofnunarinnar. Upphaflega var um að ræða tímabundið átak með 200 m.kr. heildarpotti en þegar því fjármagni hafði verið ráðstafað var ákveðið að setja 200 m.kr. til viðbótar í þetta verkefni.

Á árinu 2018 voru aðeins 7% umsókna frá konum. Hlutfallið var 11% árið 2019 og er um 10% nú. Karlar sóttu um 30% lána og sækja því enn riflega þrisvar sinnum oft um en konur.

Það hljóta þó að teljast jákvæð tíðindi að langmestur fjöldi lánsbeiðna berst frá aðilum þar sem kynin koma bæði að rekstri eða 60% umsókna.

Heildarstaða lánasafns Byggðastofnunar

Heildarstaða lánasafns Byggðastofnunar í lok árs 2020 var tæpir 18 ma.kr. Þetta er mikil stækkun safnsins frá fyrri árum í kjölfar vaxandi eftirspurnar. Til samanburðar var lánasafn Byggðastofnunar 11,5 ma.kr. í árslok 2017, 13,3 ma.kr. árið 2018 og rúmir 15 ma.kr. í árslok 2019.

Útlán til landbúnaðar og ferðaþjónustu vega langþyngst í lánasafni stofnunarinnar. Þar af eru útlán til landbúnaðar nú tæpir 7,5 ma.kr. eins og áður segir og lán til ferðaþjónustu tæpir 5 ma.kr.

Starfsmenn fyrirtækjasviðs hafa reglulega heimsótt landið allt með það fyrir augum að kynna lánaflokka stofnunarinnar og hitta landsmenn til að hlýða á hugmyndir þeirra sem þarfnast fjármögnunar. Þessar heimsóknir,

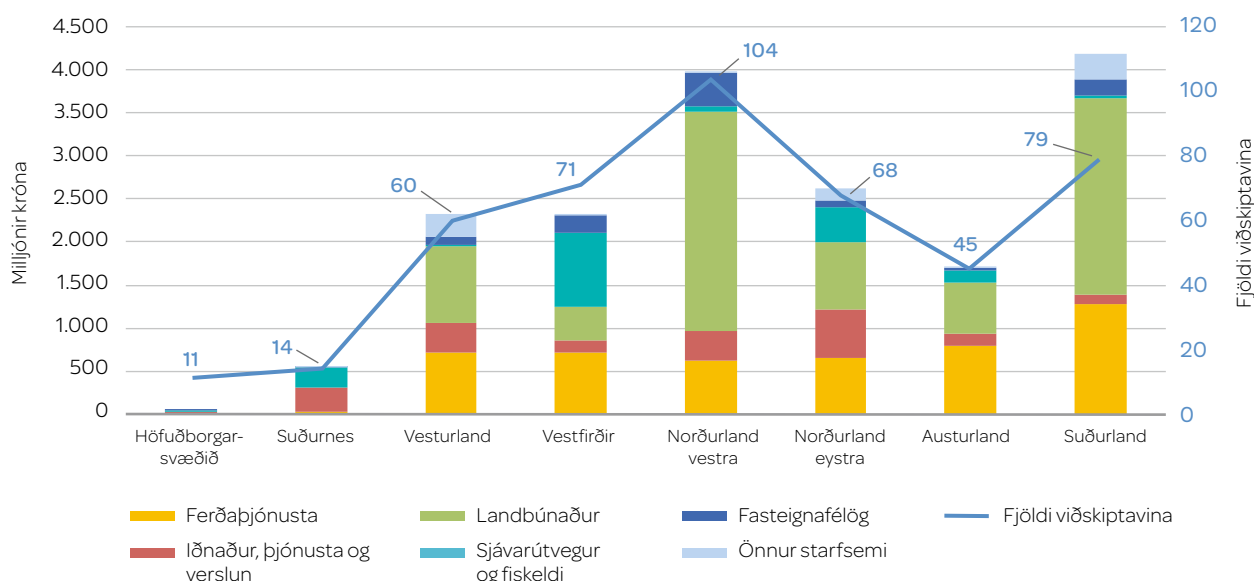
sem iðulega hafa mælst vel fyrir, sátu nær alfarið á hakanum árið 2020 sökum áhrifa COVID-19 eins og áður segir. Ætla má að þörf íbúa landsbyggðanna fyrir lánsfé til góðra verkefna á samkeppnishæfum kjörum hafi aldrei verið meiri í kjölfar gríðarlegs tekjufalls margra atvinnugreina síðustu mánuði. Er því mikilvægt að kynningarfundir og heimsóknir í landshlutana fari af stað að nýju við allra fyrsta tækifæri.

Hlutfjáreign Byggðastofnunar

Byggðastofnun á nú hlutfé í 36 fyrirtækjum víða um land. Er þetta hlutfé tilkomið vegna átaksverkefna fyrrum ríkisstjórna til eflingar atvinnulífs, breytinga skulda í hlutfé tengdu skuldauppgjöri eða vegna heimilda í lögum um stofnunina til þess að styrkja atvinnulíf í landsbyggðunum.

Eignarhlutur stofnunarinnar er aldrei hærri en 40% í hverju félagi, enda réttast að þau séu rekin og þeim stýrt af heimafólki og frumkvöðlum í landsbyggðunum. Bókfært virði þessara bréfa er rétt rúmur 1 ma.kr. en stofnunin hefur lengi átt töluvert af bréfum sem erfitt hefur reynst að losa. Öll hlutabréf í eigu Byggðastofnunar eru ávallt til sölu en lista yfir þau má nálgast á heimasíðu hennar¹.

Lánasafn Byggðastofnunar 31. 12. 2020

1. <https://www.byggdastofnun.is/is/eignir-til-solu/hlutfae>

STARFSEMI ÞRÓUNARSVIÐS

Eins og fram kemur í lögum og reglugerð fyrir Byggyðastofnun er hlutverk þróunarsviðs að annast samstarf við atvinnuþróunarfélög og stofnanir, gagnasöfnun og úrvinnslu upplýsinga og hafa umsjón með úttektum, rannsóknum og öðru þróunarstarfi á sviði byggðamála og atvinnulífs.

Starfsemi þróunarsviðsins á tímum kórónuveirufaraldursins einkenndist af miklu annríki. Það fólst m.a. í vinnslu greinargerðar fyrir samgöngu- og sveitarstjórnarráðuneytið um áhrif faraldursins á samfélög þar sem ferðaþjónusta hefur verið mikilvæg stoð. Í framhaldinu var þróunarsviði falið að gera samninga í þeim sex sveitarfélögum, utan Suðurnesja, sem fóru verst út úr hruni ferðaþjónustunnar. Samningarnir fólu í sér aðgerðir til stuðnings atvinnulífi og samfélögum. Þróunarsviðið vann að útfærslum mótvægsaðgerða stjórnvalda til að bregðast við afleiðingum faraldursins í viðkvæmum byggðarlögum. Útfærður var farvegur fyrir aukaframlag til frumkvæðisverkefna í Brothættum byggðum og áttu starfsmenn víðtækt samstarf við samstarfsaðila í verkefnisstjórnnum allra þátttökubyggðarlaganna. Einnig hafði sviðið umsjón með styrkjum vegna aukinna fjölda mála og kostnaðaraukningar sem fylgdi faraldrinum hjá félagsþjónustu sveitarfélaga í dreifðustu byggðum landsins. Umsóknir voru metnar að stigum með tilliti til mælikvarða og hlutu fjögur sveitarfélög styrk í fyrsta umsóknarkalli.

Á heimasíðu Byggyðastofnunar er að finna nánari upplýsingar um starfsemi þróunarsviðsins. Þar er m.a. að finna stöðugreiningar landshluta, framtíðarspá um þróun mannfjölda eftir sveitarfélögum til ársins 2067, atvinnutekjur 2008–2019 eftir atvinnugreinum og landsvæðum og upplýsingar um staðsetningu ríkisstarfsa um áramót 2019/2020. Einnig má nefna greinargerðir um þátttöku og árangur Íslands í Norðurslóðaáætluninni (NPA), í Norræna Atlantssamstarfinu (NORA), um framvindu verkefna í Brothættum byggðum árið 2019 og um framkvæmd Sóknaráætlana landshluta 2015–2019. Einnig eru upplýsingar

um samanburð fasteignamats og fasteignagjalda á nokkrum þéttbýlisstöðum og upplýsingar um orkukostnað heimila í þéttbýli og dreifbýli. Mælaborð með ýmsum byggðatengdum upplýsingum s.s. mannfjölda eftir kyni, aldri, ríkisfangi og sveitarfélögum, búferlaflutningar eftir sveitarfélögum frá 1998–2020 og kort með upplýsingum um húsnæði fyrir störf án staðsetningar, um raforku- og húshitunarkostnað heimila og skipan sveitarfélaga frá 1875 til dagsins í dag.

Hér á eftir er fjallað um byggðaáætlun og verkefni sem tengjast henni með beinum hætti og gerð grein fyrir nokkrum þáttum í starfsemi þróunarsviðsins.

Byggðaáætlanir og framlög til einstakra verkefna

Samkvæmt lögum nr. 53/2018 um breytingu á ýmsum lögum til samræmingar á áætlunum á sviði samgöngu-, fjarskipta-, sveitarstjórnar- og byggðamála var gerð meginbreyting á uppbyggingu og gjaldistíma byggðaáætlunar.

Með lögunum eru áætlanir á sviði samgöngu-, fjarskipta-, sveitarstjórnar- og byggðamála sambættar og ná þær allar til 15 ára með fimm ára aðgerðaáætlunum og allar verða þær endurskoðaðar á þriggja ára fresti. Að auki er gert ráð fyrir sambættingu við aðrar áætlanir um uppbyggingu innviða í landinu.

Stýrihópi Stjórnarráðsins um byggðamál er ætlað að efla samhæfingu og tryggja aðkomu allra ráðuneyta að undirbúningi byggðaáætlunar en samkvæmt lögunum skal ráðherra skipa byggðamálaráð sem gerir tillögu að byggðaáætlun að fengnum áherslum ráðherra. Ráðherra hefur þegar skipað byggðamálaráð

FRÁ HÚSAVIK

sem í sitja tveir fulltrúar ráðherra og samkvæmt lögnum er annar þeirra formaður, einn fulltrúi Sambands íslenskra sveitarfélaga, forstjóri Byggðastofnunar og fulltrúi þeirrar skrifstofu ráðuneytisins sem fer með byggðamál, alls fimm einstaklingar.

Í aðgerðaáætlun skal gerð grein fyrir sérstökum áformum ríkisins um stuðning við atvinnulíf á skilgreindum stuðningssvæðum byggðakorts af Íslandi sem Eftirlitsstofnun EFTA (ESA) hefur samþykkt fyrir tiltekið tímabil og tengingu þeirra við sóknaráætlanir. Áður en aðgerðaáætlun er unnin leggur ráðherra fram fjárhagsramma til byggðamálaráðs. Einnig ber að hafa samráð við Samband íslenskra sveitarfélaga og aðra haghafa auk þess sem almenningi verður gefinn kostur á að koma fram sínum sjónarmiðum í opnu samráðsferli.

Byggðáætlun fyrir árin 2018–2024

Markmið byggðáætlunar samkvæmt lögum eru að jafna aðgengi að þjónustu, að jafna tækifæri til atvinnu og að stuðla að sjálfbærri þróun byggða um allt land. Þá er einnig lögð mikil áhersla á samþættingu við aðrar stefnur og áætlanir. Settar eru fram 47 áherslur sem leiða margar, en ekki allar, til aðgerða, sumar fleiri en einnar. Aðrar áherslur eru til samþættingar við aðgerðir í öðrum opinberum áætlunum. Í byggðáætlun eru tilgreindar 54 aðgerðir sem falla undir ofangreind markmið, hvaða ráðuneyti bera ábyrgð á þeim, framkvæmda- og samstarfsaðilar og á hvaða tímabili reiknað er með að þau komi til fram-

kvæmda. Þá eru ýmist gerðar tillögur um hver muni fjármagna verkefni eða hvaða fjármagni af fjárveitingu til byggðááætlunar verði varið til þeirra. Í árslok 2020 voru 40 aðgerðir í vinnslu en 14 aðgerðum var lokið, samkvæmt skýrslu samgöngu- og sveitarstjórnarráðherra sem lögð var fram á Alþingi í desember 2020 um framvindu byggðááætlunar. Fjárveiting til byggðááætlunar á árinu 2020 var 643 milljónir króna. Framlag til byggðááætlunar var hækkað tímabundið um 568 milljónir króna til að bregðast við áhrifum af COVID-19 faraldrinum. Viðbótarframlaginu var varið til að styrkja Brothættar byggðir, sveitarfélög á Suðurnesjum, félagsþjónustu og barnavernd, fimm sveitarfélög á Suðurlandi og eitt á Norðurlandi eystra, Ísafjarðarbæ og Flateyri.

Endurskoðun byggðááætlunar – gerð Grænbókar

Vorið 2021 verða þrjú ár liðin frá samþykkt gildandi byggðááætlunar og hófst vinna við undirbúning nýrrar tillögu til þingsályktunar með fundi sem haldinn var í júní 2020. Lögum samkvæmt fer byggðamálaráð með verkefnisstjórn í þeirri vinnu, sem unnin er af starfsfólki Byggðastofnunar og samgöngu- og sveitarstjórnarráðuneytis. Á upphafsfundum endurskoðunarinnar lagði ráðherra áherslu á víðtækt samráð. Opnuð var sérstök samráðsgátt á vef Byggðastofnunar þar sem kallað var eftir skoðunum á núverandi byggðááætlun, kostum hennar og göllum, og hverjar væru helstu áskoranir framundan við móttun nýrrar áætlunar. Samráðsgáttin var opin í þrjú mánuði

og bárust 13 svör frá forsvarsmönnum sveitarfélaga, starfsmönnum og forsvarsmönnum landshlutasamtaka sveitarfélaga, atvinnugreinasamtökum og einstaklingum. Í október sl. voru svo haldnir samráðsfundir með fulltrúum allra landshlutasamtaka sveitarfélaga, Sambands íslenskra sveitarfélaga, alþingismönnum og stýrihópi Stjórnarráðsins um byggðamál, alls 11 fundir. Tilgangur fundanna var fyrst og fremst að leita eftir skoðunum og sjónarmiðum á gildandi byggðaáætlun og áskorunum komandi ára. Fundirnir voru vel sóttir og umræðan á þeim opin, virk og gagnleg.

Samhliða samráðsferlinu var unnið að gerð stöðumats, svokallaðrar Grænbókar, sem lögð var fram í samráðsgátt stjórnvalda í árslok. Er þetta í fyrsta skipti sem unnið er stöðumat með þessum hætti fyrir málaflökkinn. Í Grænbókinni er farið yfir skipulag og umgjörð málaflöksins innan stjórnsýslunnar og gerð grein fyrir samráði við gerð núgildandi áætlunar og endurskoðunar hennar. Sérstaklega er fjallað um samhæfingu áætlana hins opinbera, bæði ríkis og sveitarfélaga. Samhæfingin er mjög mikilvæg til að ná fram skilgreindum meginmarkmiðum byggðaáætlunar um jöfnun aðgengis að þjónustu og tækifæra til atvinnu sem hvort tveggja er forsenda sjálfbærrar þróunar byggðarlaga um land allt. Megininntak Grænbókarinnar snýr að stöðumati og er þar m.a. komið inn á alþjóðlega þróun í málaflökknum, byggðaþróun í landinu, þróun fjárheimilda og kynja- og jafnréttismál, en þau eru oft samofin byggðamálunum. Þá er gerð grein fyrir mati á gildandi áætlun sem byggir annars vegar á samráðsferli sem viðhaft var og hins vegar á skilgreindum árangursmælikvörðum áætlunarinnar. Á grunni stöðumatsins, skilgreindra lögbundinna markmiða, framtíðarsýnar samgöngu- og sveitarstjórnarráðuneytisins og áherslu ráðherra er svo sett fram framtíðarsýn ásamt lykilvergöngu- og leiðum. Grænbókina má nálgast á vef samgöngu- og sveitarstjórnarráðuneytisins*.

Verkefnastyrkir samkvæmt stefnumótandi byggðaáætlun fyrir árin 2018–2024

Á grundvelli gildandi byggðaáætlunar 2018–2024 var ákveðið að veita styrki í fjögur verkefni á byggðaáætlun. Um er að ræða í fyrsta lagi sértæk verkefni sóknaráætlanasvæða, C.1, en alls eru áætlaðar 870 m.kr. af byggðaáætlun í þau verkefni á tímabilinu. Í öðru lagi framlög til að styðja verslun í strjálbýli, A.9, en 55 m.kr. eru áætlaðar í þau verkefni, og í þriðja lagi almennings-samgöngur um land allt, A.10, en í þau verkefni eru áætlaðar 107,5 m.kr. Loks eru framlög til fjarvinnslustöðva, B.8, en áætlað er að styrkir til þeirra verði 300 m.kr. á tímabilinu. Á árinu 2020 voru auglýstir styrkir úr þremur þessara potta, C.1, heildarfjárhæð 76,5 m.kr., A.9, heildarfjárhæð 12 m.kr. og A.10, heildarfjárhæð 32,5 m.kr., auk þess sem úthlutað var án auglýsingar 7 m.kr. úr B.8. Úthlutað var úr pottunum skv. reglugerð ráðherra, en ráðherra setti árið 2018 á fót þriggja manna valnefnd til að fjalla um umsóknir. Sama valnefndin er fyrir öll verkefni. Samkvæmt reglunum fer Byggðastofnun með umsýslu umsókna, gerð samninga, umsýslu greiðslna og eftirlit með framkvæmd samninga þessara verkefna.

Vegna þess að sum verkefni sem þegar hafa fengið styrki eru til lengri tíma en eins árs var nokkuð gengið á sjóði árána 2019–2020 og var því ákveðið að sameina umsóknir þeirra ára í verkefnum A.9 og B.8 og úthluta í árslok 2019 fyrir bæði árin. Á árinu 2020 var samt úthlutað aukalega 12 m.kr. úr A.9 og ákveðið var að framlengja eitt verkefni sem áður hafði fengið styrk úr B.8 og gera viðaukasamning um þá fjárhæð sem til ráðstöfunar var, en sú fjárhæð var ekki auglýst til úthlutunar. Á árinu var einnig úthlutað í fyrsta sinn styrkjum vegna almennings-samgangna, A.10.

*<https://www.stjornarradid.is/efst-a-baugi/frettir/stok-frett/2020/12/29/Fyrsta-graenbok-um-byggdamal-kynnt-i-samradsgatt/>

FRÁ ÞINGEYRI

C.1. Sértek verkefni sóknaráætlanasvæða.

Til úthlutunar voru 76,5 m.kr. Alls bárust 28 umsóknir og hlutu eftirfarandi níu verkefni styrki:

Nýsköpunarnet Vesturlands. Styrkfjárhæð 19 m.kr., sem deilist á árin 2021–2022. Styrkþegi Samtök sveitarfélaga á Vesturlandi. Með verkefninu á að tengja saman þá aðila sem vinna að nýsköpun á Vesturlandi og efla þau nýsköpunarsetur og samvinnurými sem þegar eru til staðar.

Hraðið. Styrkfjárhæð 19 m.kr. árið 2021. Styrkþegi: Samtök sveitarfélaga og atvinnuþróunar á Norðurlandi eystra. Uppbygging frumkvöðlaseturs og myndun klasa nokkurra stofnana í húsnæði sem áður hýsti Fiskiðjuna.

Vínlandssetur í Dalabyggð. Styrkfjárhæð 5,3 m.kr. fyrir árið 2020. Styrkþegi: Samtök sveitarfélaga á Vesturlandi. Ljúka á fjármögnun á verkefninu, sem áður fékk styrk úr sama sjóði, að fjárhæð 15 m.kr. árið 2018.

Friðlandsstofa – anddyri friðlands Svarfdæla í Dalvíkurbyggð. Styrkfjárhæð 35 m.kr., sem deilist á árin 2021–2023. Styrkþegi: Samtök sveitarfélaga og atvinnuþróunar á Norðurlandi eystra. Stofnun og uppbygging Friðlandsstofu á Dalvík. Skólabygging á Dalvík verður nýtt fyrir starfseminna, en þar verður einnig hýst byggðasafn og fuglasafn.

Hitaveita í Hrutafirði, mat á jarðhitasvæði og hugsanleg stækkun hitaveitu. Styrkfjárhæð 7,2 m.kr. árið 2021. Styrkþegi Samtök sveitar-

félaga á Norðurlandi vestra. Profudæling borholu (RS-14) á Reykjatanga í Hrutafirði og mat á vinnslugetu jarðhitasvæðisins og hugsanlegri stækkun hitaveitunnar.

Austurland – áfangastaður starfa án staðsetningar. Styrkfjárhæð 8 m.kr. árið 2021. Styrkþegi: Samtök sveitarfélaga á Austurlandi. Taka á saman í eina gátt á austurland.is þau tækifæri sem bjóðast varðandi starfsaðstöðu á Austurlandi, með áherslu á sjö jaðarsvæði. Kortleggja á þörf og skrá rými sem bjóðast.

Gróðurhús í Öxarfirði. Styrkfjárhæð 2 m.kr. árið 2021. Styrkþegi: Samtök sveitarfélaga og atvinnuþróunar á Norðurlandi eystra. Verkefnið snýst um nýtingu auðlinda í Öxarfirði, með jarðhita í sandinum og nýtingu hans fyrir gróðurhús. Ráða á verkefnisstjóra með aðsetur á Kópaskeri.

Skipaþjónustuklasi á Suðurnesjum. Styrkfjárhæð 8 m.kr. á árinu 2021. Styrkþegi: Samband sveitarfélaga á Suðurnesjum. Kortleggja og skilgreina á uppbyggingu nýs klasa á Suðurnesjum sem er klasi fyrirtækja sem sérhæfa sig í þjónustu við stór og tækni-vædd skip á Norður-Atlantshafi.

Sól í sveit – tóvinna, textíll og ferðamenn. Styrkfjárhæð 6 m.kr. á árinu 2021. Styrkþegi: Samtök sveitarfélaga á Norðurlandi vestra. Kynna á íslensku ullina, bjóða upp á námskeið og kennslu í textíl með nýtingu og vörusölu í huga. Boðið verður upp á tækjaleigu til einstaklinga til vöruþróunar.

A.9. Framlög til verslunar í strjálbýli.

Til úthlutunar voru 12 m.kr. fyrir árið 2021. Alls bárust fimm umsóknir og hlutu eftirfarandi þrjú verkefni styrki:

Notendavæn verslun sem er aðlaðandi samkomustaður. Styrkfjárhæð 1 m.kr. árið 2021. Styrkþegi: Hríseyjarbúðin ehf. Verkefnið fékk áður styrk árið 2018. Vinna á áfram að endurbótum á húsnæði, endurnýja hillur, afgreiðsluborð, bæta aðstöðu fyrir viðskiptavinum, kynningarefni o.fl.

Opnun og rekstur verslunar á Reykhólum.

Styrkfjárhæð 5,8 m.kr. árið 2021. Styrkþegi: Helga Guðmundsdóttir. Versluninni á Reykhólum var lokað haustið 2020. Umsækjendur ætla að opna hana á ný og gera endurbætur á húsnæðinu.

Lagfæring og betrubætur á mjög lélegu og óhentugu húsnæði verslunar. Styrkfjárhæð: 5,2 m.kr. árið 2021. Styrkþegi: Kaupþún rekstrarfélag ehf. vegna verslunar á Vopnafirði. Vinna á að ýmsum endurbótum á húsnæði fyrir verslun og veitingaaðstöðu, m.a. að útbúa löglegt eldhús.

B.8. Framlög til fjarvinnslustöðva.

Ekki voru auglýstir styrkir til úthlutunar á árinu 2020. Samgöngu- og sveitarstjórnarráðherra ákvað að veita framhaldsstyrk að fjárhæð 7 m.kr. til sýslumannsins á Norðurlandi eystra vegna verkefnisins **Rafræn skönnun fjölskyldumála á landsvísi**. Verkefnið hlaut styrk að fjárhæð 6 m.kr. árið 2020. Unnið er að heildstæðri rafrænni málaskrá og skanna á eldri skjöl og tryggja þannig vistun og aðgengi til framtíðar, bæta þjónustu og stuðla að réttaröryggi. Á vegum verkefnisins var ráðinn starfsmaður, staðsettur á Þórshöfn á Langanesi.

A.10. Framlög til verkefna á sviði almenningsamgangna.

Til úthlutunar voru allt að 32,5 m.kr. fyrir árin 2020–2021. Alls bárust 22 umsóknir og hlutu eftirfarandi 11 verkefni styrki:

Fýsileikakönnun almenningsamgangna á Norðurlandi vestra. Styrkfjárhæð 2,9 m.kr. á árinu 2021. Styrkþegi: Samtök sveitarfélaga á Norðurlandi vestra. Gera á fýsileikakönnun á þróun almenningsamgangna á Norðurlandi vestra. Markmiðið er að komast að þörf á uppbyggingu almenningsamgangna, hverjir myndu nýta sér þær og á milli hvaða staða. Horft verður sérstaklega til nýrra leiða, svo sem samnýtingu við annan akstur, deilipjónustu og leiða sem farnar hafa verið í dreifbýli hér á landi og erlendis.

Fólk og farmur á Austurlandi. Styrkfjárhæð 3 m.kr. á árinu 2021. Styrkþegi: SVAust – Almenningsamgöngur ehf. Kortleggja á þá aðila á Austurlandi sem sinna fólks- og/eða farmflutningum og kanna möguleikana á að tengja gildandi leiðarkerfi SVAust ehf. við aðrar stofnleiðir á hringveginum. Gerð verður þarfa-greining og skoðað hvort forsenda sé til þess að fjölga ferðum með því að samnýta fólks- og farmflutninga; s.s. póst og minni dagvöru, á leiðum Strætisvagna Austurlands.

Sambætting skóla- og tómsundaaksturs og almenningsamgangna. Styrkfjárhæð 2 m.kr. á árinu 2021. Styrkþegi: Samtök sveitarfélaga á Vesturlandi. Skoðað verður hvort hægt væri að efla almenningsamgöngur á svæðinu með því að tengja saman skólaakstur í grunnskóla, tómsundaakstur, skólaakstur í framhaldsskóla og landsbyggðarstrætó. SSV vinni úttekt á þessum möguleikum í samráði við hagsmunaaðila.

Farveita – SVAust ehf. Styrkfjárhæð 3 m.kr. á árinu 2021. Styrkþegi: SVAust – almenningsamgöngur ehf. Í verkefninu er leitast við að tryggja íbúum þessara svæða öruggar samgöngur og leita leiða til að tryggja jafnari stöðu íbúa. Ætlunin er að skilgreina þjónustubörfina og þróa smáforrit sem gerir farþegum kleift að tengjast inn á áætlunarkerfi SVAust með þöntunarpjónustu.

FRÁ BÍLDUDAL

Flateyri, efling þjónustu og atvinnusóknar á norðanverðum Vestfjörðum. Styrkfjárhæð 10,6 m.kr. sem deilist á árin 2020–2023. Styrkþegi: Vestfjarðastofa ses. Tilgangurinn er efling almenningsamgangna til Flateyrar. Markmiðið er að bæta þjónustu en horfa jafnframt til samlegðaráhrifa og að efla atvinnusókn á milli Suðreyrar, Flateyrar og Þingeyrar. Horft er til jafnræðis byggða í Ísafjarðabæ með umsókn um fjármagn til fjölgunar ferða til að bæta þjónustu við íbúa á Suðreyri og Þingeyri. Markmiðið er að tryggja fjárhagsramma í almenningsamgöngur til að mæta réttmætum þörfum íbúa byggðarlaga í Ísafjarðarbæ en jafnframt að auðvelda uppbyggingu atvinnulífs.

Sambíllinn. Styrkfjárhæð 3 m.kr. árið 2021. Styrkþegi: Vestfjarðastofa ses. Unnin verður greining á möguleikum þess að efla almenningsamgangnaakstur, með því að nýta þá þjónustu sem nú þegar er í boði s.s. skólaakstur og þjónustuakstur. Þess er vænst að skólaakstur geti þannig orðið að kjölfestu almenningsamgangna ásamt samþættingu við annan þjónustuakstur í dreifbýli, án mikils kostnaðarauka fyrir samfélagið.

Framlag til rannsóknar- og þróunarverkefnis á sviði almenningsamgangna á Suðurlandi. Styrkfjárhæð 3 m.kr. á árinu 2021. Styrkþegi: Samtök sunnlenskra sveitarfélaga. Framkvæmd verði rannsókn og greining á þjónustu

almenningsamgangna á landsbyggðinni sem unnt verður að nýta í öðrum landshlutum. Könnun verður gerð á meðal íbúa og gesta á Suðurlandi um ferðahegðun. Spurningar verða einnig lagðar fyrir rýnihópa sem m.a. verða samsettir af nemendum á framhaldsskólastigi.

Samfélagsleg nýsköpun – samlegð farþega og pósthlutninga á Norðausturlandi.

Styrkfjárhæð 2,8 m.kr. Styrkþegi: Samtök sveitarfélaga og atvinnuþróunar á Norðurlandi eystra. Markmið þessa verkefnis er að samnýta pósth- og farþegaflutninga svo að leiðin frá Húsavík til Þórshafnar verði rekstrarhæf og til að íbúar og ferðamenn geti nýtt sér þjónustuna. Unnin verður þarfagreining, samtöl við hagsmunaaðila og gerð rekstrar- og leiðaáætlana.

Þöntunarakstur Strandir og Reykhólar 2020, 2021, 2022 og 2023.

Styrkfjárhæð 9,1 m.kr. sem deilist á árin 2020–2023. Styrkþegi: Vestfjarðastofa ses. Reykhólar og Drangnes eru þéttbýlisstaðir sem ekki eru tengdir samgönguneti almenningsamgangna. Komið verði á akstri frá þessum stöðum í tengslum við leið 59, sem ekur á milli Hólmavíkur, Búðardals og í umferðarmiðstöð í Borgarnesi, og leið 61 sem ekur til Ísafjarðar að sumarlagi.

FRÁ DÝRAFIRÐI – DÝRAFJARÐARGÖNG

Fristundaakstur og almenningssamgöngur í dreifbýli í sveitarfélaginu Hornafirði.

Styrkfjárhæð 3,2 m.kr. árið 2021. Styrkþegi: Sveitarfélagið Hornafjörður. Áframhaldandi þróun á fristunda- og tómsundaakstri milli Hafnar og Suðursveitar annars vegar og Hafnar og Lóns hins vegar. Hægt verði að bjóða almenningi far á þeim leiðum. Einnig verði bætt við aksturstengingu við Örnefi sé það mögulegt. Tímasetning ferða ræðst af þátttöku barna í íþróttastarfi en það liggur fyrir í september byrjun og verður endurskoðað um áramót.

Þöntunarakstur Vesturbyggð og Tálknafjarðarhreppur 2020, 2021, 2022 og 2023.

Styrkfjárhæð 4,7 m.kr. sem deilist á árin 2020–2023. Styrkþegi: Vestfjarðastofa ses. Vesturbyggð og Tálknafjarðarhreppur hafa í samstarfi við fyrirtæki í sveitarfélögunum byggt upp almenningssamgöngur milli byggðarlaga. Samdráttur í þjónustu ríkisins kallar á bættar almenningssamgöngur þannig að gætt sé jafnræðis íbúa í sveitarfélögunum. Bættar almenningssamgöngur munu einnig auka aðgengi barna og unglinga að afþreyingu og tómsundastarfi.

Aflamark Byggðastofnunar

Aflamark Byggðastofnunar byggir á 10. gr. laga nr. 116/2006 um stjórn fiskveiða og hefur stofnunin til ráðstöfunar aflaheimildir til að styðja við fámenn byggðarlög í alvarlegum og

bráðum vanda vegna samdráttar í sjávarútvegi. Á fyrsta fiskveiðiári verkefnisins, 2013–2014, hafði stofnunin 1.800 þorskígildistonn til ráðstöfunar. Magnið hefur aukist á hverju fiskveiðiári og úthlutaði stofnunin rúmlega 5.000 þorskígildistönum á síðasta fiskveiðiári.

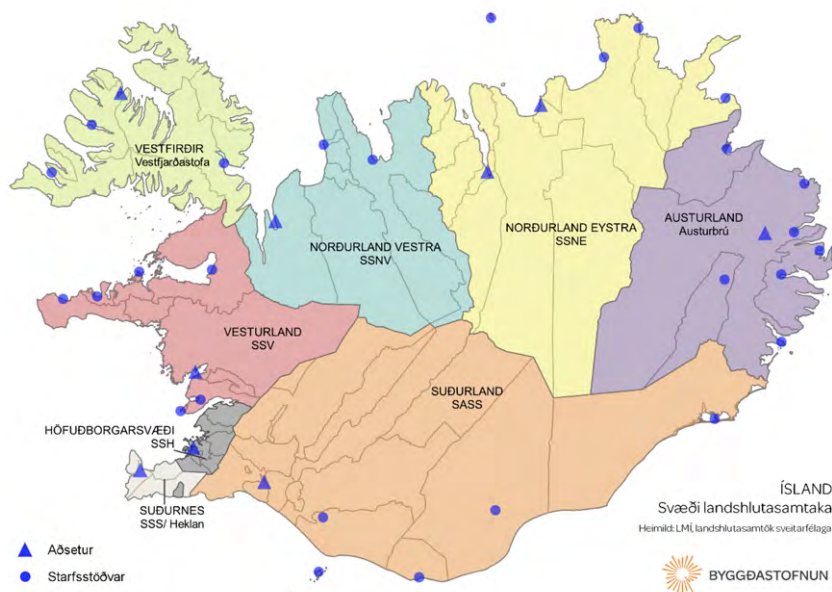
Í gildi eru samningar á ellefu stöðum; Bakka-firði, Breiðdalsvík, Djúpvog, Drangnesi, Flateyri, Grímsey, Hrísey, Raufarhöfn, Suðureyri, Tálknafirði og Þingeyri.

Markmið verkefnisins er að auka byggðafestu í þeim sjávarbyggðum sem; a) standa frammi fyrir alvarlegum og bráðum vanda vegna skorts á aflaheimildum eða óstöðugleika í sjávarútvegi, b) eru háðastar sjávarútvegi og eiga minnsta möguleika á annarri atvinnuuppbyggingu, c) eru fámennar, fjarri stærri byggðarkjörnum og utan fjölbreyttra vinnusóknarsvæða.

Með aflamarki Byggðastofnunar er stefnt að uppbyggingu í sjávarútvegi sem skapar eða viðheldur sem flestum heilsársstörfum fyrir bæði konur og karla við veiðar, vinnslu og afleidda starfsemi í viðkomandi sjávarbyggðum. Jafnframt er því ætlað að stuðla að sem öflugastri starfsemi í sjávarútvegi til lengri tíma og draga sem mest úr óvissu um framtíð sjávarbyggðanna. Til að nýta aflaheimildirnar og úthluta þeim á þann hátt að þær komi að sem mestu gagni mótaði stofnunin leiðbeiningar og viðmið þar sem áhersla er m.a. lögð á viðtækt samstarf við útgerðarfyrirtæki og fisk-

vinnslur sem búa yfir möguleikum til fullvinnslu sjávarafurða í hverju byggðarlagi fyrir sig.

Aflamarkinu hefur nú verið úthlutað í sjö ár. Úthlutunin hefur alls ekki gengið hnökralaust fyrir sig en ekki verður fram hjá því litið að aflamarkmið hefur átt mikinn þátt í að viðhalda störfum á stöðum sem byggja afkomu sína að öllu eða mestu leyti á sjávarútvegi. Þannig hefur aflamarkið stuðlað að aukinni byggðafestu á þessum stöðum og í einhverjum tilfellum viðhaldið þrótti í atvinnulífinu til að byggja upp nýja starfsemi sem getur tekið við hlutverki kvótabundins sjávarútvegs.

Atvinnu- og byggðapróun

Alþingi ákveður á fjárlögum sérstakt framlag til styrktar atvinnu- og byggðapróunar í landsbyggðunum og nam sú upphæð 209,6 m.kr. á árinu 2020. Byggðastofnun skiptir fjármagninu milli landshlutanna samkvæmt reiknireglu sem byggir á stærð og fjölda vinnusóknarsvæða innan þeirra svæða og greiðir það út samkvæmt samningum.

Samningsaðilar eru Samtök sveitarfélaga á Norðurlandi vestra, Samtök sveitarfélaga og atvinnuþróunar á Norðurlandi eystra, Austurbrú, Heklan undir Sambandi sveitarfélaga á Suðurnesjum, Samtök sunnlenskra sveitarfélaga, Samtök sveitarfélaga á Vesturlandi og Vestfjarðastofa. Starfssvæði og starfsstöðvar félaganna má sjá á kortinu hér ofar á síðunni.

Með samningum við Byggðastofnun hafa félögin tekið sér atvinnuráðgjöf og ýmis byggðapróunarverkefni á sínum starfssvæðum. Markmið samninganna er að skapa grundvöll til samstarfs um byggðapróun í samræmi við stefnu Alþingis í byggðamálum, með áherslu á búsetuskilyrði og samkeppnishæfni, nýsköpun og atvinnuþróunarstarf. Einnig að samþætta áherslur ríkisins og sameiginlegar áherslur landshlutanna, meðal annars í samræmi við sóknaráætlanir þeirra. Þá skal einnig unnið að uppbyggingu og gagnkvæmri miðlun þekkingar, reynslu og hæfni á sviði atvinnu- og byggðapróunar milli samningsaðila.

Á vegum samningsaðila er veitt ráðgjöf við stofnun og rekstur fyrirtækja á starfssvæðum

þeirra, svo sem um markaðssókn, vöruþróun, fjármögnun, kynningu, endurskipulagningu og erlend samskipti. Áhersla er lögð á fyrirtæki sem hafa afgerandi áhrif á atvinnulíf í fámennum og dreifbýlum byggðarlögum, fyrirtæki í nýjum atvinnugreinum, fyrirtæki með nýja vöru eða þjónustu og nýstofnuð fyrirtæki. Unnið er í samstarfi við sveitarfélög, opinbera aðila og félagasamtök að greiningu og eflingu búsetuþátta og samningsaðilar veita Byggðastofnun eins og kostur er upplýsingar um ástand atvinnulífs og búsetuþátta.

Síðustu ár hefur hlutverk atvinnuráðgjafa breyst töluvert og er orðið veigameira innan landshlutanna. Félagin hafa í meiri mæli tekið að sér að leiða saman aðila, hvort heldur sem um ræðir einstök verkefni, fyrirtæki, stofnanir eða einstaklinga í atvinnurekstri. Félagin þurfa að vera tilbúin að taka breytingum í takt við þarfir hvers tíma, en sú þörf sýndi sig sannarlega á árinu 2020. Svæði Heklunnar og SASS horfa fram á fordæmislausar atvinnuleysistöflur, í kjölfar lokunar landamæra vegna COVID-19, og var þörf á að bregðast strax við og ráðast í sértækar aðgerðir til að sporna við stöðunni eins og hún þróaðist á fyrri hluta árs 2020. Þá hefur faraldurinn enn fremur haft áhrif á starfsemi samningsaðila að því leytnu til að vegna kórónuveirunnar hafa allir fundir og ráðstefnur farið fram rafrænt og viðburðum verið frestað eða jafnvel aflýst í einhverjum tilfellum.

Brothættar byggðir

Byggðastofnun hafði á árinu 2012 frumkvæði að tilraunaverkefni þar sem leitað var lausna á bráðum vanda Raufarhafnar. Hugmyndin með verkefninu var að leiða fram vilja og skoðanir íbúa og leita lausna á þeirra forsendum í samvinnu við Norðurþing, Atvinnuþróunarfélag Þingeyinga og aðra aðila sem létu sig framtíð byggðarlagsins varða.

Verkefnið á Raufarhöfn var hugsað sem fyrirmynd sem hægt væri að nota þar sem samfélög stæðu frammi fyrir neikvæðri íbúaþróun, vanda í atvinnulífi eða annarri ógn. Árið 2013 var ákveðið að verkefnið skyldi einnig ná til Bíldudals, Skaftárhrepps og Breiðdalshrepps. Árið 2015 var þremur byggðarlögum bætt við, Hrísey, Grímsey og Öxarfjarðarhéraði. Verkefninu á Bíldudal lauk í lok ársins 2016. Þátttöku Byggðastofnunar í verkefninu á Raufarhöfn lauk í upphafi árs 2018, í Breiðdal og Skaftárhreppi í upphafi árs 2019 og í Hrísey í upphafi árs 2020. Á árunum 2017 og 2018 var Árneshreppi, Borgarfirði eystri og Þingeyri bætt við. Verkefnið hófst í byggðinni við Bakkaflóa vorið 2019 og í Strandabyggð á árinu 2020 þrátt fyrir ýmsar hindranir af völdum COVID-19. Til stóð að Byggðastofnun lyki formlegri þátttöku í verkefninum í Grímsey og Öxarfjarðarhéraði í lok ársins 2020 en það hefur dregist vegna takmarkana af völdum COVID-19. Meðal annars hefur ekki verið hægt að halda íbúafundi.

Svæðin eiga það sameiginlegt að undanfarin 10–15 ár varð mikil fólksfækkun, ekki síst í yngri aldurshópum, sem þýðir fá börn á skólaaldri og hækkandi meðalaldur. Á flestum þessara staða er skortur á íbúðarhúsnæði, sérstaklega á leigumarkaði, þrátt fyrir fækkun íbúa. Ástæðurnar fyrir þessari þróun og aðstæður eru hins vegar ólíkar og mögulegar lausnir því sérhæfðar í hverju byggðarlagi fyrir sig þrátt fyrir sameiginlegt verklag.

Vel hefur tekist að virkja heimamenn og efla samstöðu þeirra í þátttökubyggðarlögunum. Aflamark sem Byggðastofnun hefur síðustu árin úthlutað til sjávarbyggða í erfiðleikum hefur komið sumum þessara byggðarlaga til góða

en ekki eru viðlíka öflug verkfæri til taks í byggðarlögum sem ekki byggja á sjávarútvegi. Orkustofnun/Orkusetur hefur úthlutað styrkjum til orkusparandi aðgerða í íbúðarhúsum á Raufarhöfn og í Breiðdal. Á árinu 2020 bárust samtals 35 umsóknir um styrki til orkusparandi aðgerða frá byggðarlögum sem starfa nú undir merkjum Brothættra byggða þ.e. frá Borgarfirði eystri, Bakkafirði, Öxarfjarðarhéraði (utan hitaveitusvæðis) og Þingeyri og nærsveitum. Á árinu 2020 voru veittir samtals 100 styrkir til frumkvæðisverkefna á öllum svæðunum, að heildarfjárhæð 135 m.kr. Munar þar mest um sérstakt fjárfestingaráttak stjórnvalda að upphæð 100 m.kr. vegna COVID-19 faraldurs.

Verkefnisstjórar Brothættra byggða hafa verið ráðnir af landshlutasamtökum sveitarfélaga og/eða atvinnuþróunarfélögum samkvæmt samningum við Byggðastofnun. Aðstæður móta umgjörðina en hver verkefnisstjóri sinnir einu eða tveimur byggðarlögum. Byggðastofnun fjármagnar starf verkefnisstjórnanna að stórum hluta af framlögum til Brothættra byggða.

Í þátttökubyggðarlögum Brothættra byggða er skipuð verkefnisstjórn sem í sitja fulltrúar Byggðastofnunar, landshlutasamtaka sveitarfélaga og atvinnuþróunarfélaga eftir því sem við á, viðkomandi sveitarfélags og íbúa. Haldið er íbúáþing þar sem rætt er um þau mál sem íbúar vilja setja á dagskrá, til dæmis er varðar stöðu byggðarinnar og leiðir til úrlausna. Framhald verkefnisins byggir á stöðugreiningu, ásamt niðurstöðum íbúabingsins, markmiðsetningu og verkefnum sem sett eru fram í samhengi við markmiðin.

Meginmarkmið Brothættra byggða er að stöðva viðvarandi fólksfækkun í smærri byggðarkjörnum og sveitum landsins. Verkefnið byggir á víðtæku samráði og því að virkja þekkingu og getu íbúanna til að móta framtíðarsýn, markmið og lausnir. Aðferðum sem er beitt er ætlað að stuðla að valdeflingu sem birtist m.a. í fyrirkomulagi funda, t.d. árlegra íbúafunda þar sem farið er yfir árangur verkefnisins á hverjum tíma og ferlið í heild sinni.

Í tengslum við verkefnið Brothættar byggðir

FRÁ ÖXARFJARÐARHÉRAÐI

leiddi Byggðastofnun ERASMUS+ samstarfsverkefni fimm landa um menntun í brothættum byggðarlögum. Verkefnið hlaut heitið Innovation and Entrepreneurship for Fragile Communities in Europe, skammstafað INTERFACE. Verkefnið hófst í september 2017 og því lauk í ágúst 2019. Afraksturinn er m.a. þétt og reglulegt samstarf Byggðastofnunar við verkefnisstjóra í núverandi og fyrrverandi þátttökubbyggðarlögum.

Samkvæmt samkomulagi við ríkið er gert ráð fyrir að bæði ráðuneyti og stýrihópur Stjórnarráðsins um byggðamál fjalli um verkefnisáætlanir einstakra byggðarlaga. Á undanförnum árum hefur verið unnið markvisst að því að kynna verkefnið í ráðuneytum, stofnunum og þingflokki Alþingis en hlé varð á þeirri viðleitni á árinu 2020 m.a. vegna kórónuveirufaraldursins. Verkefnið var kynnt á ný fyrir stýrihópi Stjórnarráðsins í ársbyrjun 2021. Með byggðaaætlun hefur fjárhagsgrundvöllur verkefnisins verið tryggður til næstu ára.

Búsetukönnun

Byggðastofnun hóf á árinu 2019 viðamikla rannsókn á búsetuáformum landsmanna í samstarfi við innlendar og erlendar háskólastofnanir. Tilgangur rannsóknarinnar var að fá greinargott yfirlit um búsetuþróun á Íslandi, orsakir hennar og afleiðingar. Rannsókninni var einnig ætlað að efla fræðilegar byggðarannsóknir og styðja við stefnumótun stjórnvalda og aðgerðir í byggðamálum og uppbyggingu opinberrar þjónustu.

Starfið var leitt af Þóroddi Bjarnasyni prófessor við Háskólann á Akureyri. Fyrsta áfanga lauk 2019 og fjallaði hann um áform fólks sem býr í smærri bæjum og þorpum. Annar og þriðji áfangi voru sambærilegar kannanir, önnur meðal fólks sem býr í dreifbýli og hin í stærri þéttbýliskjörnum og á höfuðborgarsvæðinu.

Strjálbýli

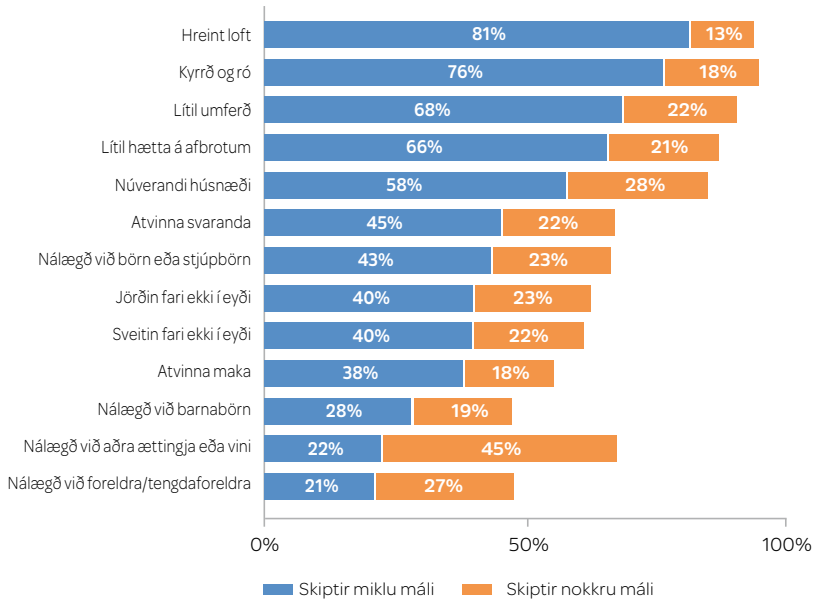
Meirihluti íbúa dreifbýlis á Íslandi telur ekki líklegt að þeir flytji burt í framtíðinni, hvorki tímabundið né fyrir fullt og allt. Bændur eru ólíklegri en þeir sem ekki eru bændur til þess að áforma flutninga úr sveitinni. Atvinnutækifæri eru mikilvægasta einstaka ástæða þess að svarendur segjast ætla að flytja búferlum en aðgengi að menningu og afþreyingu, heilbrigðisþjónustu, nálægð við börn eða stjúp börn og erfiðar samgöngur skipta einnig verulegu máli. Af þeim sem segjast ætla að flytja á næstu tveimur til þremur árum reikna 27% með að flytja á höfuðborgarsvæðið, 25% ætla að flytja innan sama landshluta, 17% í annan landshluta og fimmtungur til annars lands.

Um 80% íbúa dreifbýlis landsins eru ánægð með búsetu sína þar en karlar eru þó ekki jafn ánægðir og konur. Þá eru þeir sem eru 61 árs og eldri ekki jafn ánægðir og þeir sem yngri eru og íbúar í strjálbýli á Vestfjörðum eru ekki eins ánægðir með búsetuna og þeir sem búa í öðru dreifbýli.

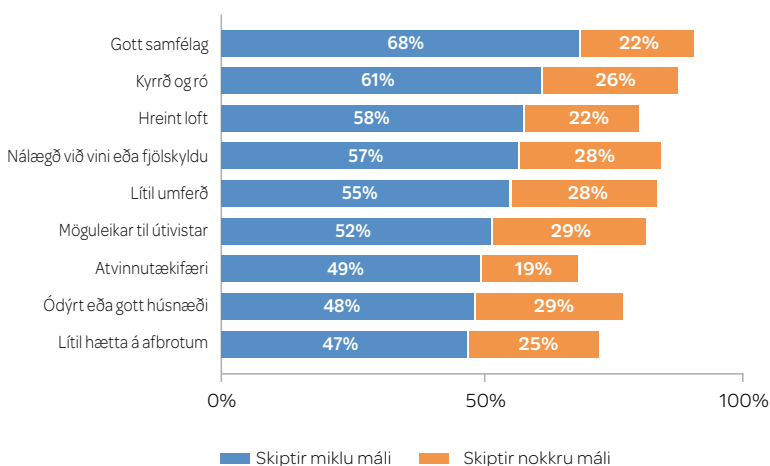
Yfirgnæfandi meirihluti svarenda segir að náttúran og samfélagið í sveitinni skipti sig persónulega miklu eða talsverðu máli. Þá skiptir húsið sem fólk býr í einnig máli. Fyrir áframhaldandi búsetu skipta hreint loft, kyrrð og ró og lítil umferð miklu máli, þessir þættir skipta mun fleiri miklu máli en nálægð við ættingja eða vini, foreldra eða tengdaforeldra (sjá mynd).

Rúmlega þriðjungur bænda reikna með afkomendur eða aðrir í fjölskyldunni taki við jörðinni þegar þeir hætta búskap. Flestir íbúar eiga fjölskyldu og vini í sömu sveit en einnig er algengt að nánasta fjölskylda búi í byggðakjörnum utan höfuðborgarsvæðisins. Þeir sem eiga flesta í nánustu fjölskyldu og vini í sömu sveit eru ólíklegri til þess að ætla flytja burt en þeir sem eiga fáa eða enga nána ættingja eða vini í sömu sveit.

Ástæður fyrir áframhaldandi búsetu í strjálbýli

Ástæður fyrir áframhaldandi búsetu í stærri bæjum

Stærri bær

Um 70% íbúa í stærri bæjum og á höfuðborgarsvæðinu telja ólíklegt að þeir muni flytja á brott fyrir fullt og allt í framtíðinni. Þeir sem eru 25 ára og yngri eru líklegri en aðrir til að flytja á meðan elsti hópur svarenda er ólíklegastur. Þó almennt sé sjaldgæft að íbúar allra bæjarfélaganna sjái fyrir sér að flytja í burtu framtíðinni er nokkur munur milli bæja hvað það varðar. Íbúar á höfuðborgarsvæðinu, á Akranesi og á Akureyri eru meðal þeirra sem síst sjá fyrir sér að flytja í framtíðinni en íbúar í Vogum, Sandgerði, Garði og á Ísafirði eru almennt líklegri til þess en víða annars staðar. Líkur á búferlaflutningum aukast með versnandi fjárhagsstöðu. Þeir sem segja að flestir eða allir nánustu fjölskyldumeðlimir og vinir búi í sama bæjarfélagi eru ólíklegri til að ætla að flytja en þeir sem eiga færri vini í næsta nágrenni.

Um 44% þeirra sem búa í bæjum utan höfuðborgarsvæðisins og segjast ætla að flytja segja að nálægð við vini eða fjölskyldu skipti miklu máli fyrir þær fyrirætlanir. Yfir 30% segja jafnframt að atvinnutækifæri sín eða maka síns, betra aðgengi að heilbrigðisþjónustu og menntunartækifæri sín eða maka síns séu mikilvægar ástæður fyrir því að þau hyggi á flutninga.

Af þeim sem búa utan höfuðborgarsvæðisins og hyggjast flytja segjast flestir ætla að flytja á höfuðborgarsvæðið, sérstaklega þeir sem búa í Vestmannaeyjum, á Ísafirði eða á Suðurnesjum utan Reykjanesbæjar. Margir stefna á að flytja til útlanda, sérstaklega þeir sem búa í Reykjanesbæ, Akranesi og Borgarnesi. Þeir sem eru líklegastir til að flytja innan landshluta eru íbúar Húsavíkur og Selfoss en líklegastir til að flytja til annars landshluta utan höfuðborgarsvæðisins eru þeir sem búa á Sauðárkróki eða Egilsstöðum.

Yfir 80% íbúa í öllum bæjum í könnuninni eru frekar eða mjög ánægðir með búsetuna í sínu bæjarfélagi en 4% eru frekar eða mjög óánægð. Yfirgnæfandi meirihluti, eða yfir 75% svarenda, segir að náttúran og umhverfið í heimabænum og íbúðarhúsið skipti sig tals-

verðu eða miklu máli. Flestir telja jafnframt staðinn sjálfan og samfélagið á staðnum skipta sig máli, en meiri munur er á milli staða hvað þessa þætti varðar.

Flestir íbúar stærri bæja utan höfuðborgarsvæðisins sem hyggjast ekki flytja úr sínu bæjarfélagi segja að gott samfélag sé þáttur sem skipti miklu máli fyrir áframhaldandi búsetu. Meirihluta svarenda segir jafnframt að kyrrð og ró, hreint loft, nálægð við vini eða fjölskyldu, lítil umferð og möguleikar til útivistar skipti miklu máli (sjá mynd).

Landstólpinn

Landstólpinn – samfélagsviðurkenning Byggðastofnunar, var veittur í fyrsta skipti á ársfundi stofnunarinnar árið 2011. Nafnið Landstólpinn er fengið úr kvæði Jónasar Hallgrímssonar, Alþing hið nýja.

Hugmyndin að baki viðurkenningunni er að efla skapandi hugsun og bjartsyni. Hún er veitt einstaklingi, fyrirtæki eða hópi/verkefni á vegum fyrirtækis eða einstaklinga sem vakið hefur jákvæða athygli í landsbyggðunum með verkefni, starfsemi, umfjöllun á opinberum vettvangi eða með öðru móti.

Við úthlutun er haft í huga hvort viðkomandi hafi gefið jákvæða mynd af landsbyggðunum eða sínu svæði, aukið virkni íbúa, aukið samstöðu og jákvæðni íbúa og/eða dregið að gesti.

Sá sem hlýtur viðurkenninguna fær afhentan listmun hannaðan af lista- eða handverksfólki. Listmuninn sem afhentur var í mars 2021 hannaði listakonan Kata Sümegí sem rekur listasmiðju á Borgarfirði eystri. Það er hægt að horfa á hann frá ýmsum sjónarhornum en grunnhugmyndin er tveir svanir sem teygja sig í átt að sólarupprásinni.

Tilnefningar til Landstólpans bárust víðsvegar að af landinu, en alls voru 12 aðilar tilnefndir. Niðurstaða dómnefndar sem í sitja starfsmenn Byggðastofnunar varð sú að veita Hákon Hanssyni dýralækni á Breiðdalsvík Landstólpann árið 2021. Til stóð að veita viðurkenninguna á árinu 2020 en vegna að-

Frá afhendingu Landstólpans 2021

stæðna í þjóðfélaginu vegna COVID-19 dróst afhendingin á langinn.

Hákon fæddist á Höfn í Hornafirði árið 1950 og starfaði lengst af sem dýralæknir á suðurfjörðum Austfjarða og hefur verið búsettur á Breiðdalsvík frá árinu 1977. Hákon hefur alla tíð verið ákaflega vel liðinn sem dýralæknir en lét nýverið af störfum. Hann hefur látið atvinnu- og samfélagsmál í Breiðdal sig varða og hefur sinnt ýmsum trúnaðar- og félagsstörfum í byggðalaginu í áratugi. Hann er m.a. einn af forvígismönnum Breiðdalsseturs, situr þar í stjórn og hefur verið formaður um árabil. Hann vann ötullega að því að borkjarnasafn Náttúrufræðistofnunar Íslands yrði flutt til Breiðdalsvíkur árið 2017 og hann var ein helsta driffjöldurinn þegar vinna hófst við að koma upp Rannsóknasetri Háskóla Íslands á Breiðdalsvík.

Hákon var persónukjörinn oddviti Breiðdalshrepps á árunum 2014–2018. Breiðdalshreppur var eitt fyrsta byggðarlagið til að taka þátt í verkefnum Byggðastofnunar undir merkjum Brothættra byggða. Hákon kom þar fram af festu sem leiðtogi heimamanna. Hann hefur jafnan verið vakinn og sofinn yfir hagsmunum síns byggðarlags. Það er samdóma álit allra sem rætt er við að Hákon er ein meginstoðin í samfélaginu í og við Breiðdal og er sannarlega vel að nafnbótinni kominn.

Gagnagrunnur

Gagnagrunni Byggðastofnunar er ætlað að hýsa og veita aðgang að gögnum sem á einhvern hátt snerta byggðapróun á Íslandi. Gögnum er safnað saman úr ólíkum áttum, ýmist aðkeypt eða fengin endurgjaldslaust. Sífelld er leitast við að uppfæra og auka gagnaförða grunnsins sem styður við starfsemi þróunarsviðs og kemur við sögu í fjölmörgum verkefnum sem þar eru unnin.

Meginmarkmið gagnagrunnsins eru þrjú:

1. Söfnun og varðveisla byggðatengdra upplýsinga á einum miðlægum stað.
2. Stuðningur við greiningu og rannsóknir með stýrðu aðgengi starfsmanna Byggðastofnunar og utanaðkomandi fagfólks að þessum upplýsingum.
3. Örvun vitundar almennings á byggðapróun með myndrænni framsetningu slíkra upplýsinga gegnum vefgátt.

Helstu verkefnum sem tengd eru gagnagrunni Byggðastofnunar má skipta upp í fimm svið.

- a. Rekstur og viðhald á vef- og gagnagrunnsþjóni ásamt vél sem keyrir þróunarumhverfi.
- b. Vistun og uppfærsla aðgengilegra gagna í gagnagrunn.
- c. Þróun vefviðmóts.
- d. Þróun á aðferðum við úrvinnslu gagna.
- e. Kennsla og þjálfun starfsmanna á hugbúnaði til kortagerðar.

Dæmi um upplýsingar í gagnagrunninum eru gögn um kynja- og aldursskipta íbúadreifingu, atvinnutekjur og búferlaf lutninga frá Hagstofu Íslands, orkukostnað heimilanna frá Orkustofnun, fasteignagjöld heimilanna frá Þjóðskrá Íslands ásamt landfræðilegum gögnum frá Landmælingum Íslands t.d. um sveitarfélaga-

skipan. Sem dæmi um upplýsingar sem safnað hefur verið á vegum Byggðastofnunar má nefna byggðarannsóknir í sveitum og byggðakjörnum, mögulegt húsnæði fyrir störf án staðsetningar um allt land, dreifingu ríkisstarfa eftir sveitarfélögum, þjónustukannanir landshluta og mannfjöldaspá á sveitarfélagagrunni.

Árið 2020 varð mikil framför í birtingu gagna um lýðfræðilega þróun landshluta og sveitarfélaga. Þá opnaði Byggðastofnun í samstarfi við SASS, Samtök sveitarfélaga á Suðurlandi og Intenta ehf., gagnatorg með lýðfræðilegum upplýsingum um íbúapróun fyrir allt landið, eftir landshlutum, sveitarfélögum, kyni, aldri, ríkisfangi og fjölskyldugerð. Auk þess birtast þar upplýsingar um íbúaveitu, framfærsluhlutfall og lýðfræðilega veikleika. Gagnatorgið er aðgengilegt í gegnum heimasíðu Byggðastofnunar og á sveita.data.is.

Árið 2020 voru einnig þróuð mælaborð til birtingar á vef sem gera notendum kleift að öðlast fljótlega og skýra yfirsýn yfir byggðatengdar upplýsingar. Á þessum mælaborðum er hægt að sneiða gögn eftir hentugleika og einblína til dæmis aðeins á einn ákveðinn landshluta. Tölur úr gagnasafni birtast jafnóðum fyrir valin svæði, tiltekið ár eða aðra þætti sem greint er eftir. Mæligildi geta einnig birst á skýran hátt á kortum þar sem ítarlegri upplýsingar fást með því að færa músarbendil yfir tiltekið landsvæði. Gögn um íbúafjölda sveitarfélaga og byggðakjarna, sveitarfélagskipan, breytingar á íbúafjölda sveitarfélaga og húsnæði fyrir störf án staðsetningar eru nú þegar komin inn í vefviðmótið og til stendur að koma sem mest af gögnum inn í það á næstunni. Yfirlit yfir þau mælaborð sem eru opin er á vefsvæðinu www.byggdastofnun.is/utgefid-efni/maelaborð, sem nýlega var gert aðgengilegt í gegnum heimasíðu Byggðastofnunar.

NORA, Norræna Atlantssamstarfið

Norræna Atlantssamstarfið (NORA) er samstarfsvettvangur Íslands, Færeyja, Grænlands og norður- og vesturhluta Noregs. NORA heyrir undir Norrænu ráðherranefndina og er hluti af norrænu samstarfi á sviði byggðamála og svæðasamstarfs. Aðalskrifstofa NORA er í Þórshöfn í Færeyjum og eru landskrifstofur í hverju aðildarlandi. Byggðastofnun hefur umsjón með starfinu á Íslandi sem á þrjá fulltrúa í svokallaðri NORA-nefnd auk þess sem samgöngu- og sveitarstjórnarráðuneytið á fulltrúa í framkvæmdastjórn. Aðildarlöndin skiptast á formennsku árlega og voru Íslendingar með formennsku á árinu 2019.

Stærstur hluti tekna NORA kemur frá Norrænu ráðherranefndinni eða 80%. Aðildarlöndin greiða árlega rúmlega 20% og greiðir Ísland 29% af því framlagi. Að auki fær NORA lítils háttar framlag frá færeysku landsstjórninni og frá Vestnorræna sjóðnum.

NORA leggur áherslu á samstarf innan svæðisins og á miðlun reynslu og þekkingar í byggða- og atvinnumálum, sem og á nýsköpun og sjálfbæra þróun. NORA veitir styrki til verkefna sem stuðla að eflingu atvinnulífs og byggða með auknu samstarfi milli landanna. Það er gert með því að styrkja nýsköpun á sviði sjávarútvegs og auðlinda hafsins, þróun atvinnutækifæra á sviði ferðaþjónustu, landbúnaðar og orkumála og verkefni á sviði upplýsingatækni, fjarskipta, samgangna og flutninga m.a. með það að markmiði að sigrast á fjarlægðum. Samstarfsverkefni sem NORA hefur styrkt hafa skilað góðum árangri.

Styrkir geta numið allt að 500 þús. d.kr. á ári og verkefni verið styrkt að hámarki í þrjú ár. Styrkfjárhæð getur ekki numið meira en 50% af heildarkostnaði verkefnis og skilyrði er að um samstarf minnst tveggja NORA landa sé að ræða. Umsóknarfrestir eru tvisvar á ári, í mars og október. Á árinu 2020 bárust 39 umsóknir. Úthlutað var tæpum 4,2 millj. d.kr. til fimmtán verkefna og eru Íslendingar þátttakendur í

FRÁ FLATEY

ellefu þeirra. Íslensk þátttaka í verkefnum NORA er mjög góð og hefur á undanförunum árum verið á bilinu 70–90%. Á heimasíðu NORA, www.nora.fo, er að finna yfirlit yfir öll verkefni og á heimasíðu Byggðastofnunar er að finna yfirlit yfir öll verkefni með íslenski þátttöku.

NORA leggur áherslu á að styrkja stöðu sína innan norræns samstarfs, en einnig að styrkja tengsl við lönd við Norður-Atlantshafið, s.s. Skotland, Hjaltlandseyjar, Orkneyjar og austurströnd Kanada, m.a. gegnum ýmis samstarfsverkefni.

NORA starfar nú samkvæmt stefnuáætlun fyrir árin 2021–2024 en í henni er sem fyrr lögð áhersla sjö fagsvið. Áætlunin hvílir á þremur grunnstoðum sem eru verkefnastuðningur, stefnumörkun og tengslamyndun.

Hugmyndasmiðja NORA sem sett var upp í kjölfar svæðagreiningar OECD á NORA-svæðinu árið 2011 starfar áfram og í henni sitja tveir fulltrúar frá hverju landi. Lagðar hafa verið fram ýmsar tillögur sem hafa orðið að veruleika, t.d. tillaga um þverfaglegt háskólanám í NORA löndunum.

Norðurslóðaáætlunin (NPA)

Norðurslóðaáætlunin (Northern Periphery and Arctic Programme) er samstarfsvettvangur Skotlands, Írlands, Norður-Írlands, Svíþjóðar, Finnlands, Noregs, Íslands, Grænlands og Færeyja. Aðstæður eru ekki einsleitar í löndunum en þau hafa ákveðin sameiginleg sérkenni sem felast m.a. í veðráttu, strjálbýli, miklum vegalengdum, náttúruauðlindum, háu menntunarstigi og atgervisflóttu frá dreifbýlum svæðum.

Aðalskrifstofa NPA er í Kaupmannahöfn og eru landskrifstofur í hverju aðildarlandi. Byggðastofnun hefur umsjón með starfinu hér á landi. Meginmarkmið Norðurslóðaáætlunarinnar er að stuðla að bættu atvinnu- og efnahagslífi og eflingu búsetuþátta.

Þátttaka Íslands í NPA er byggðaaðgerð sem á rætur sínar í þingsályktun um stefnu í byggðamálum fyrir árin 2002–2005. Þar var kveðið á um að stuðla markvisst að þátttöku stofnana og atvinnulífs á landsbyggðinni í alþjóðlegu samstarfi. Til að ná markmiðinu var lagt til að Ísland gerðist aðili að Norðurslóðaáætlun Evrópusambandsins. Það gekk eftir og hefur Ísland verið virkur þátttakandi síðan árið 2002. Þátttaka Íslands byggir nú á byggðaaætlun fyrir árin 2018–2024. Heildarframlag til NPA á yfirstandandi tímabili, 2014–2020,

eru 56,5 milljónir evra, þar af er framlag Íslands 3 milljónir evra. Af 58 verkefnum sem styrkt hafa verið á tímabilinu tekur Ísland þátt í 31 verkefni og eru þau langflest staðsett í landsbyggðunum.

Markmið Norðurslóðaáætlunar 2014–2020 er að stuðla að samstarfsverkefnum sem miða að því að finna lausnir á sameiginlegum viðfangsefnum samstarfslandanna á fjórum megináherslusviðum:

- Nýsköpunarverkefni sem stuðla að yfirfærslu nýrrar tækni og þekkingar og aukinni nýsköpun í opinberri þjónustu
- Frumkvöðlastarfsemi með áherslu á verkefni sem efla stoðkerfi lítilla og meðalstórra fyrirtækja og stækkun markaða
- Verkefni sem stuðla að orkunýtingu og aukinni notkun á endurnýjanlegum orkugjöfum.
- Verkefni sem stuðla að verndun náttúru og menningar og hagkvæmri nýtingu auðlinda og auknu íbúalýðræði.

Mikilvægt er að úr verkefnunum komi afurð, vara og/eða þjónusta, sem styrkir atvinnulíf, búsetu eða bætir öryggi íbúa. Þátttakendur geta verið fyrirtæki, sveitarfélög, ríkisstofnanir, atvinnuþróunarfélög, mennta- og rannsóknastofnanir eða frjáls félagasamtök.

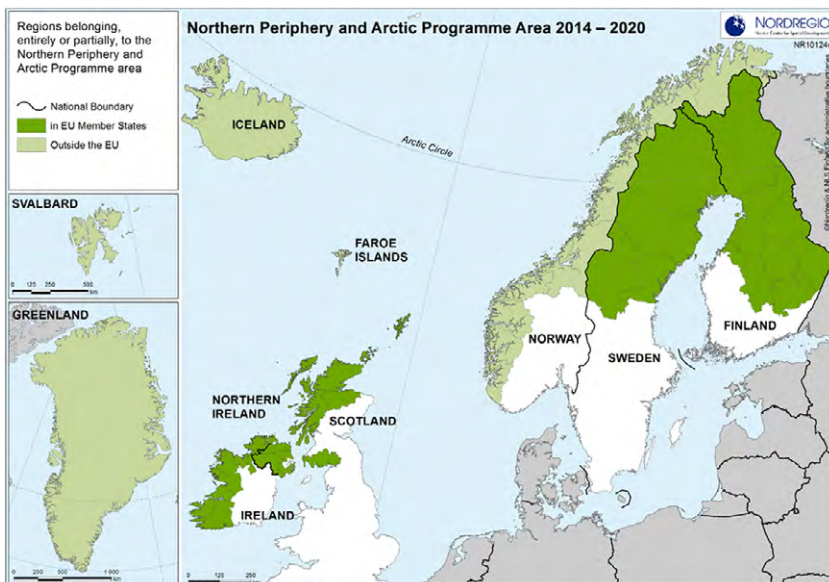
Norðurslóðaáætlunin er samkeppnissjóður sem rekinn er á svipuðum forsendum og rannsóknáætlunir innan EES samningsins, þar sem umsækjendur keppa í gæðum um það fjármagn sem er til ráðstöfunar. Umsóknir eru metnar af sérfræðinefndum í öllum aðildarlöndunum og er stuðningur háður a.m.k. 40% mótframlagi umsækjenda hvað íslenska þátttöku varðar.

Á árinu 2020 var auglýst eftir verkefnum með áherslu á þátttöku frá öllum samstarfslöndum áætlunarinnar til að takast á við þær margvíslegu áskoranir og afleiðingar heimsfaraldursins af völdum COVID-19. Skilgreind voru sex þemu:

- a. Klínískir þættir – samanburður á mismunandi viðbragðsaðgerðum viðkomandi landa, kortlagning tíðni kórónuveirusýkinga og -greininga.

Starfssvæði Norðurslóðaáætlunarinnar 2014–2020

Heimild: Nordregio 2014

- b. Heilsa og vellíðan. Áhrif einangrunar og sóttkvíar á einstaklinga og geðheilsu þeirra.
- c. Tæknilausnir. Hvaða rafheilsulausnir (e. e-health solutions) eru nú þegar til og hvað ætti að virkja? Hvernig er hægt að koma tækninni til þeirra sem þurfa á henni að halda?
- d. Þátttaka borgara. Viðbrögð samfélagsins, lítil jaðarsamfélög hafa þurft að læra að vera sjálfbjarga, hvernig geta þau miðlað þekkingu sinni áfram?
- e. Efnahagsleg áhrif. Hver verða áhrif COVID-19 á almenna heilbrigðiskerfið nú og á næstu árum? Á hvaða hátt hefur samfélögum okkar og hagkerfi nú þegar verið breytt?
- f. Ný þemu. Hugmyndir sem falla að skilyrðum verkefnisins en falla ekki að ofantöldum þemum. Með hliðsjón af síbreytilegu og óþekktu ástandi.

Eftirtalin verkefni með íslenskum þátttakendum voru samþykkt í COVID-19 verkefnakalli 2020:

Local, national and transnational public health responses and comparative clinical data across the NPA region: COVIDWATCH-EU-NPA er samstarfsverkefni Íslands, Írlands, Noregs, Kanada, Finnlands, Norður-Írlands, og Skotlands. Íslenski þátttakandinn er Sjúkrahúsið á Akureyri. Meginmarkmið verkefnisins er að leiða saman hóp af sérfræðingum til að þróa tæki til gagnaöflunar þvert á NPA svæðið. Tækinu er ætlað að kortleggja klínískt ferli heimsfaraldursins (um allt NPA svæðið) og bera saman áhrif mismunandi aðgerða í viðkomandi löndum í fyrstu bylgju COVID-19. Verkefnistíminn var fjórir mánuðir og styrkur til verkefnisins var 44.991,00 evrur.

Impact on COVID-19 from Technology Solutions in NPA Regions: TechSolns er samstarfsverkefni Íslands, Norður-Írlands, Færeyja, Finnlands, Írlands, Svíþjóðar, Skotlands og Noregs. Íslenski þátttakandinn er Sjúkrahúsið á Akureyri. Meginmarkmið verkefnisins er að greina hvaða tæknilausnir eru nú þegar til sem draga úr áhrifum COVID-19 til að vernda

viðkvæma einstaklinga og aðstoða þá sem þurfa til dæmis á langri einangrun að halda. TechSolns mun safna upplýsingum, útbúa tilmæli og meta hvers konar tæknilausnir hafa verið settar á fót á meðan á lokun stendur. Verkefnistíminn var tæpir fjórir mánuðir og styrkur til verkefnisins var 44.942,00 evrur.

Impact from COVID-19 Isolation on Mental Health in NPA Regions: Re-Mind er samstarfsverkefni Íslands, Svíþjóðar, Norður-Írlands, Noregs, Finnlands, Írlands, Færeyja, Skotlands og Kanada. Íslenski þátttakandinn er Sálfræðingafélag Íslands. Markmið verkefnisins snýr að því að bregðast við afleiðingum og áhrifum COVID-19 á geðheilbrigði almennings í tengslum við kvíða, þunglyndi, misnotkun á áfengi og sjálfsvígisáhættu. Verkefnistíminn var fjórir mánuðir og styrkur til verkefnisins var 45.000,00 evrur.

Analysing emerging themes in the „new“ environment of living with COVID-19, through the twin lenses of care homes and university campuses: AET er samstarfsverkefni Íslands, Skotlands, Norður-Írlands, Finnlands, Svíþjóðar, Skotlands, Bandaríkjanna, Írlands, Færeyja, Grænlands og Noregs. Íslenski þátttakandinn er Sjúkrahúsið á Akureyri. Meginmarkmið verkefnisins er rannsaka og lýsa betur upplifunum umönnunarstarfsmanna á öldrunarheimilum, starfsmanna í háskólum og námsmanna á afleiðingum og áhrifum COVID-19, en útbreiðsla faraldursins meðal háskólanema og aldraðra er mikið áhyggjuefni. Verkefnistíminn var fjórir mánuðir og styrkur til verkefnisins var 36.181,08 evrur.

Í lok árs 2020 var 19 verkefnum með íslenskri þátttöku lokið og tólf verkefnum lýkur árið 2021 og 2022. Heildarkostnaður verkefna sem íslenskir aðilar taka þátt í er um 6,5 milljarðar íslenskra króna. Íslenskir þátttakendur eru eingöngu styrktir með framlagi íslenskra stjórnvalda, þó með þeirri undantekningu að stjórn NPA ákvað á fundi í desember 2019 að styrkja íslenska aðila til þátttöku í tveimur verkefnum um tæplega 37 m.kr. til að tryggja íslenska þátttöku. Íslensk stjórnvöld hafa lagt rúmar 370 m.kr. á sjö ára tímabili til verkefnaþátttöku

Íslenskra aðila en eigið framlag íslensku þátttakendanna er um 281 m.kr. Í heildina er fjárframlag íslenskra stjórnvalda um 6% og móttframlag íslenskra þátttakenda 4% af heildarkostnaði verkefna sem íslenskir aðilar taka þátt í. Íslenskir aðilar taka þátt í níu samstarfsverkefnum á sviði nýsköpunar, sjö frumkvöðlaverkefnum, átta orkuverkefnum og sjö verkefnum sem stuðla að varðveislu náttúru og menningar og auknu íbúalýðræði. Núverandi tímabili Norðurslóðaáætlunarinnar lauk í lok árs 2020 en síðustu verkefnum þeirrar áætlunar lýkur árið 2022. Endurskoðun nýrrar áætlunar hefur seinkað vegna kórónuveirufaraldursins en er vel á veg komin þegar þetta er ritað. Lagðar hafa verið fram tillögur um tvö áherslusvið sem umræðugrundvöll fyrir endurskoðun áætlunarinnar. Þau eru:

1. Snjallari Evrópa með því að stuðla að nýsköpun og snjöllum efnahagsbreytingum.
2. Grænni Evrópa þar sem stuðlað verði að lágkolefnasamfélögum, hreinum og vistvænum orkuskipum, grænum og bláum fjárfestingum, hringrásarhagkerfi og aðlögun að loftslagsbreytingum.

Enn er ekki ljóst með hvaða hætti Skotland og Norður-Írland munu taka þátt vegna útgöngu úr Evrópusambandinu en þau hafa lýst yfir áhuga á áframhaldandi þátttöku. Þá hefur Rússland einnig lýst yfir áhuga á þátttöku og hefur sótt formlega um innngöngu. Vegna kórónuveirufaraldurs og þeirra takmarkana sem honum fylgja fóru allar ráðstefnur og fundir fram með rafrænum hætti á liðnu ári. Í upphafi árs 2021 var opnað fyrir umsóknir í klasaverkefni, en markmið þeirra er að stuðla að auknu flæði þekkingar og betri nýtingu fjármagns og betri framvindu ESB áætlana sem leggja áherslu á forgangsverkefni sem tengjast norðurslóðum, byggðamálum og hafsvæðum. Umsóknarfrestur er til loka mars 2021.

Á heimasíðu Norðurslóðaáætlunarinnar, www.interreg-npa.eu, og á heimasíðu Byggðastofnunar er að finna frekari upplýsingar og yfirlit yfir öll NPA verkefni.

Orkukostnaður heimila

Byggðastofnun hefur fengið Orkustofnun til að reikna út kostnað heimila á nokkrum þéttbýlisstöðum og fáeinum dreifbýlisstöðum vegna rafmagns og hita á ársgrundvelli frá árinu 2013. Viðmiðunareignin er einbýlishús, 140 m² að grunnfleti og 350m³. Almenn raforkunotkun er sú raforka sem er notuð í annað en að hita upp húsnæði, s.s. ljós og heimilistæki en miðað er við 4.500 kWst í almennri rafmagnsnotkun og 28.400 kWst við húshitun án varmadælu en 14.200 kWst með varmadælu. Orkukostnaður í dreifbýli er almennt mun hærrí en í þéttbýli. Verulegur munur er einnig á orkuverði á milli þéttbýlisstaða.

Fyrir útreikninga miðað við gjaldskrár 1. september 2020 var nokkrum þéttbýlisstöðum bætt inn í greininguna, þ.e.a.s. Brautarholti á Skeiðum, Drangsnesi, Kópaskeri, Laugarvatni, Laugum í Reykjadal, Reykhólum, Reykjahlíð og Vík í Mýrdal. Flestum staðanna var bætt við vegna þess að þeir eru á veitusvæði minni hitaveitna og gætu því haft sérstöðu hvað varðar orkukostnað og þ.a.l. búsetuskilyrði. Auk þess var í fyrsta sinn birt mælaborð um orkukostnað heimila samhliða hefðbundinni skýrslu.

Raforka – Lægsta mögulega verð fyrir raforku fyrir viðmiðunareign er hæst 121 þ.kr. á stöðum sem skilgreindir eru sem dreifbýli. Byggðakjarnarnir Brautarholt, Hofsó, Hrísey, Laugar, Laugarvatn, Drangsnese og Reykhólar falla þar undir. Í þéttbýli er raforkuverð hæst á Vestfjörðum 92 þ.kr. en lægst hjá Veitum 79 þ.kr.

Notendur eru bundnir því að greiða fyrir flutning og dreifingu á rafmagni frá dreifiveitu sem hefur sérleyfi á viðkomandi svæði. Notendum er heimilt að kaupa raforku af hvaða sölufyrirtæki sem þeir kjósa en þau eru nokkur og með mismunandi verð. Lægsta mögulega verð er það verð sem notendur geta fengið með því að velja orkusala sem býður lægsta söluverð á raforku á hverjum tíma. Munur á milli lægsta mögulega verðs og algengasta verðs hefur vaxið síðustu ár. Árið 2017 var munurinn mestur 2,1% á höfuðborgarsvæðinu og á Akranesi en fór í 5,4% á sömu stöðum árið 2020.

ÍBÚAFUNDUR BROTHÆTTRA BYGGÐA Í STRANDBYGGÐ.

ESPON 2020

Ísland hefur tekið þátt í ESPON-áætluninni frá árinu 2007. Byggðastofnun hefur mannað stjórnunar- og eftirlitsnefnd ESPON (Monitoring Committee-MC) fyrir Íslands hönd. Með samningi við Háskólann á Akureyri gegnir skólinn hlutverki starfstengiliðs (ESPON Contact Point-ECP) á Íslandi.

ESPON áætlunin 2014–2020 hefur formlega runnið sitt skeið þar sem meginrannsókn-áherslurnar voru hagnýtar rannsóknir á byggðapróun (Applied research) og verkefna-miðaðar greiningar (Targeted Analysis). Þær síðarnefndu byggjast á óskum haghafa hverju sinni. Enn er þó verið að vinna að verkefnum en stefnt var á að ljúka samtals um 20 rannsóknnum í hvorum flokki. Allar niðurstöður sem fyrir liggja, svo sem lokaskýrslur og niðurstöður tilviksrannsókna eru birtar á heimasíðu ESPON (espon.eu).

ESPON byggðagerðir (e. territorial typologies) voru níu talsins og fjölluðu um allt frá borgarsvæðum til jaðar- og fjallabyggða. Hagnýtar rannsóknir á byggðapróun voru miðaðar við byggðagerðir og þættir í þeim eiga því að nýtast í stefnumótun í byggðapróun. Við búum við sífelldar breytingar þar sem niðurstöður rannsókna úreldast hratt. Þess vegna er vinnslutími verkefna ákveðinn fyrirfram, frá tólf til átján mánuðum. Þá er verkefnakostnaður einnig ákveðinn fyrir útboð, sem er misjafn eftir stærð verkefna, en hefur að jafnaði verið á bilinu frá 50 til ríflega 100 milljónir króna. Niðurstöður og vinnslugögn eru yfirleitt sett fram með myndrænum hætti,

oft á kortum, til að lesendur geti fengið betri og hraðari yfirsýn og samanburð. Á vef ESPON er mikið magn korta sem sýnir margþættan samanburð á milli Evrópulanda.

Verkefni sem falla undir áhersluna um verkefna-miðaðar greiningar gefa stofnunum, ráðuneytum eða öðrum haghöfum kost á að skilgreina og vinna verkefnatillögur fyrir ESPON og fá þær auglýstar. Slík verkefni hafa gefist vel og fengið þátttöku á Íslandi. Að auki býður ESPON út margs konar verkefni, uppfærslu á tækjabúnaði, heimasíðu og tækjum sem þar má finna og nýta, s.s. gagnvirk kort, kortaleitara og kortasafn.

ESPON 2020, byggðarannsóknáætlun ESB, er að 85% hluta fjármöggnuð af Uppbyggingarsjóði ESB, að 15% hluta af aðildarlöndum sambandsins og samstarfslöndunum í ESPON, Noregi, Sviss, Liechtenstein og Íslandi. ESPON hafði til ráðstöfunar á starfstímabilinu um 50,5 milljónir evra, samsvarandi 7,7 milljörðum króna miðað við gengi í marsbyrjun 2021. Þáttökugjald Íslands var 100.000 evrur fyrir þetta sjö ára starfstímabil, svarandi til ríflega tveimur milljónum króna á ári. Markmið með íslenskri þátttöku í ESPON er að veita íslenskum rannsóknastofnunum aðgang að samstarfsvettvangi rannsóknastofnana í Evrópu á sviði byggðamála og fjársterkum rannsóknasjóði. Að auki gerir það Íslandi kleift að fylgjast með umræðu um byggðapróun í Evrópu og máta við íslenska umræðu, jafnframt því að Ísland sé virkur þátttakandi í umræðum og rannsóknum á byggðapróun í Evrópu.

Vegna áhrifa COVID-19 var starf ESPON með mjög breyttu sniði árið 2020 og meginhluti funda í stjórnunar- og eftirlitsnefnd voru á fjarfundaformi auk þess sem ráðstefnuhald breyttist. Starfið á árinu snérist að miklu leyti um að klára áætlunina fyrir tímabilið 2014–2020. Jafnframt hafa verið haldnir sérstakir fundir um skipulag næsta tímabils ESPON-áætlunar sem gert er ráð fyrir að verði staðfest af stofnunum Evrópusambandsins vorið 2021. Fulltrúar samstarfslandanna í ESPON, sem eru auk Íslands, Noregur, Sviss og Liechtenstein hafa haldið nokkra fundi á árinu til að stilla saman strengi.

Fyrir Ísland eru ákveðin tækifæri fólgin í þátttöku í ESPON-áætlunum. Tækifærin liggja í virkri þátttöku í næstu samstarfsáætlun sem mun skila sér í þekkingaröflun, styrkingu á gagnaöflun og rannsóknum á Íslandi. Gert er ráð fyrir áframhaldandi þátttöku Íslands á næsta tímabili þó ekki hafi verið tekin um það formleg ákvörðun.

Upplýsingar um starf ESPON 2020, gagna-grunn, rannsóknaverkefni sem unnið er að og rannsóknaverkefni sem boðin hafa verið út, eru aðgengilegar á heimasíðunni www.espon.eu.

Ríkisstörf

Byggðastofnun hefur frá áramótum 2013/2014 gert árlega könnun á staðsetningu starfa á vegum ríkisins. Fyrir liggja nú tölur um fjölda stöðugilda við áramót 2019/2020. Störfín eru mun fleiri en stöðugildin en Byggðastofnun hefur kosið að setja upplýsingarnar fram í fjölda stöðugilda. Miðað er við hvar störfín eru unnin, en ekki hvar viðkomandi starfsmaður býr. Mikið er lagt upp úr að hafa gögnin sam-bærileg milli ára en engin önnur gögn eru til um fjölda starfa eða stöðugilda hjá ríkinu. Því fer gagnaöflun fram með skipulögðum hætti og drjúgum tíma er varið í að rýna gögnin.

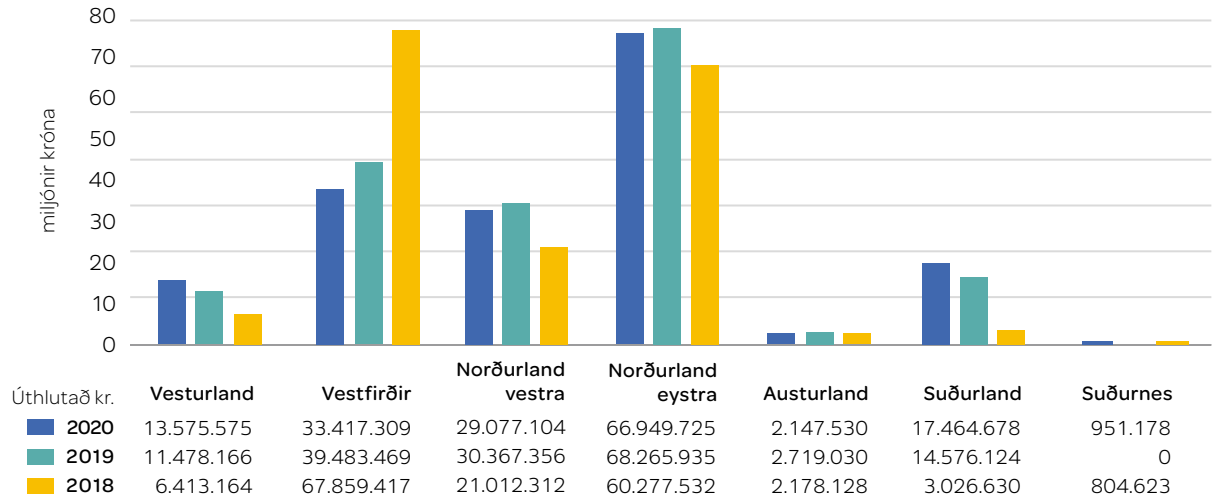
Í eftirfarandi töflu má sjá heildarfjölda stöðugilda hjá ríkinu um áramót sjö ár í röð, skipt niður á kyn. Sjá má að stöðugildum hefur alls staðar fjölgað á milli ára, þó hlutfallslega mest á milli árunna 2016 og 2017. Heildarfjöl-gun stöðugilda frá 2013 til 2019 eru 2.324 stöðu-gildi eða 10,3%. Kynjahlutfallið hefur verið eins á milli ára en stöðugildi kvenna telja um 63% ár hvert. Á heilbrigðisstofnunum og hjúkrunar- og dvalarheimilum voru um 10 þúsund stöðugildi í árslok 2019 og skipuðu konur um 82% þeirra.

Skiptingu ríkisstarfa á landshluta er að finna á heimasíðu Byggðastofnunar í skýrslunni Hvar eru ríkisstörfín?

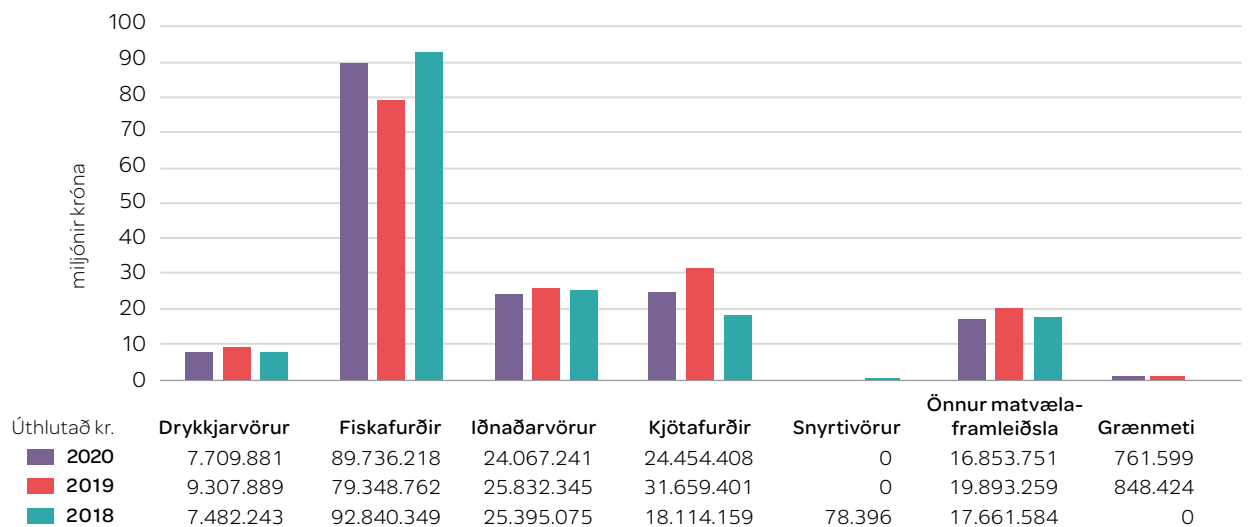
Fjöldi stöðugilda á vegum ríkisins 2013–2019

Dagsetning	Stöðugildi kvenna	Stöðugildi karla	Samtals stöðugildi	Breyting milli ára	
31.12.2013	14.192	8.463	22.655	-	-
31.12.2014	14.221	8.504	22.725	+70	+0,3%
31.12.2015	14.448	8.625	23.073	+348	+1,5%
31.12.2016	14.918	8.760	23.679	+606	+2,6%
31.12.2017	15.350	8.961	24.312	+633	+2,7%
31.12.2018	15.681	9.100	24.781	+469	+1,9%
31.12.2019	15.716	9.263	24.980	+199	+0,8%

Samanburður greiddra styrkja milli ára, skipt niður á landshluta

Samanburður greiddra styrkja milli ára, skipt niður á framleiðslustarfsemi

Svæðisbundin flutningsjöfnun

Byggðastofnun sér um móttöku og yfirferð styrkumsókna skv. lögum nr. 160/2011 um svæðisbundna flutningsjöfnun. Árið 2020 bárust 92 umsóknir um flutningsjöfnunarstyrki vegna flutningskostnaðar á árinu 2019 og voru 86 umsóknir samþykktar að upphæð 163,6 m.kr.

Af greiddum styrkjum voru 54,9% vegna flutnings á fiskafurðum, 14,9% vegna kjötafurða, 14,7% vegna iðnaðarvara, 10,3% vegna

annarrar matvælaframleiðslu, 4,7% vegna drykkjarvara og 0,5% vegna grænmetisræktunar og sölu.

Þau landsvæði sem fengu hæsta styrki voru Norðurland eystra (41%) og Vestfirðir (20%). Flestir umsækjendur höfðu sótt um styrki áður.

Markmið með veitingu styrkjanna er að styðja við framleiðsluiðnað og atvinnuuppbyggingu í landsbyggðunum. Það er gert með

því að jafna flutningskostnað framleiðenda sem eru með framleiðslu og lögheimili fjarri innanlandsmarkaði eða útflutningshöfn og búa við skerta samkeppnisstöðu vegna hærri flutningskostnaðar en framleiðendur staðsettir nær markaði.

Sóknaráætlanir landshluta

Með lögum um byggðaaætlun og sóknaráætlanir frá árinu 2015 og fimm ára samningum milli ríkisins og landshlutasamtaka sveitarfélaga var verklag og hugmyndafræði sóknaráætlana fest í sessi. Almenn má segja að vel hafi tekist til. Heimamenn í hverjum landshluta eru að læra betur inn á þetta nýja fyrirkomulag og virðist vera almenn ánægja með það. Mörg áhugaverð verkefni hafa farið af stað á vegum sóknaráætlana, bæði sem áhersluverkefni og verkefni styrkt af uppbyggingarsjóðum. Byggðastofnun hefur frá upphafi sóknaráætlana árið 2012 farið með verkefnisstjórn sóknaráætlana landshluta.

Landshlutasamtök sveitarfélaga bera ábyrgð á framkvæmd sóknaráætlana og eru þær unnar í víðtæku samráði heimamanna. Skipta má verkefninu í þrjá meginþætti, þ.e. hin eiginlega sóknaráætlun sem er stefnuskipt, áhersluverkefni og verkefni uppbyggingarsjóða. Í árslok 2019 lauk sóknaráætlanatímabilinu 2015–2019 og samningar um nýjar sóknaráætlanir landshluta fyrir tímabilið 2020–2024 voru undirritaðir árið 2019.

Árlega vinna landshlutasamtökin greinargerð sóknaráætlana liðins árs og stýrihöpur Stjórnarráðsins leggur fram heildargreinargerð, sem unnin er af Byggðastofnun. Sú greinargerð liggur fyrir að vori eða hausti eftir aðstæðum og því er ekki hægt að gera grein fyrir tölum ársins 2020 hér, þar sem þær eru enn ekki fyrirbyggjandi. Upplýsingar sem hér birtast eru úr greinargerð fyrir árið 2019.

Grunnframlög ríkisins til samninganna stóðu nokkurn veginn í stað á milli árána 2018 og 2019, voru tæpar 727 m.kr. Framlög ríkisins komu frá samgöngu- og sveitarstjórnarráðu-neytinu og mennta- og menningarmálaráðu-

neytinu. Framlög renna annars vegar til uppbyggingarsjóða og hins vegar til áhersluverkefna. Hver landshluti ákveður skiptinguna, en þó skal að lágmarki setja 55% af framlagi ríkisins til uppbyggingarsjóða. Þá er landshlutunum heimilt að nýta tiltekna upphæð í umsýslu.

Uppbyggingarsjóðir eru samkeppnissjóðir sem hafa það hlutverk að styrkja menningar- og nýsköpunarverkefni, auk annarra verkefna sem falla að sóknaráætlun hvers landshluta. Sjóðirnir styrkja að jafnaði ekki meira en 50% af kostnaði verkefna. Sérstök úthlutunarnefnd fer fyrir hverjum sjóði, skipuð heimamönnum hvers landshluta.

Á árinu 2019 bárust uppbyggingarsjóðunum sjö samtals 935 umsóknir. Flestar voru þær á Suðurlandi (263 umsóknir) og fæstar á Suðurnesjum (55 umsóknir). Heildarupphæð umsókna var rúmlega 1,7 milljarður króna. Samtals voru 548 verkefni styrkt, að upphæð tæpar 464 m.kr. Mótframlag styrkþega er að lágmarki sama upphæð.

Áhersluverkefni eru samningsbundin verkefni sem hafa beina skírskotun til sóknaráætlunar landshlutans og áherslna samráðsvettvangs. Ekki er gerð krafa um mótframlag. Á höfuðborgarsvæðinu er ekki sérstakur uppbyggingarsjóður heldur kveður samningurinn einungis á um áhersluverkefni.

Í öllum átta landshlutunum var samtals unnið að 67 áhersluverkefnum árið 2019 á móti 73 verkefnum árið á undan. Heildarframlag úr sóknaráætlunum til þessara verkefna nam tæpum 332 m.kr. en var 353 m.kr. árið 2018. Ótalið er mótframlag heimamanna.

Fulltrúar í hverjum samráðsvettvangi voru á bilinu 26–105 (sem er mun hærri tala en áður hefur sést, gildir fyrir Suðurland, en þar voru 40 manns árið 2018), samtals 348 einstaklingar. Kynjahlutfall samráðsvettvangs og fagráða er almennt nokkuð jafnt, en aldursdreifing fulltrúa samráðsvettvangs síður, því illa gengur að fá ungt fólk til að taka þátt Langflestir eru á aldrinum 40–60 ára. Fáir eru 25 ára og yngri, nema á Suðurlandi og Norðurlandi eystra þar sem þeir eru átta á hvoru svæði.

Í ORÆFASVEIT

Á árinu 2020 var lögð fram greinargerð fyrsta fimm ára tímabils sóknaráætlana landshluta, árin 2015–2019. Í henni kemur m.a. fram að:

- Rúmum 5 milljörðum króna var varið til sóknaráætlana á tímabilinu 2015–2019, þar af komu 4 milljarðar frá ríkinu.
- Rúmar 576 m.kr. af þessum 4 ma.kr. voru í formi viðaukasamninga.
- Unnið var að 283 áhersluverkefnum um land allt og framlag til þeirra nam 1,6 ma.kr. á tímabilinu.
- 5.094 umsóknir bárust í uppbyggingarsjóðina á tímabilinu og 2.966 verkefni hlutu styrki, alls um 2,3 ma.kr. á tímabilinu.
- Árangurshlutfall umsókna í uppbyggingarsjóðunum er hátt, eða 58,2% á tímabilinu
- Karlar fá hærri styrki en konur öll árin, en eiga færri umsóknir og sækja um hærri fjárhæðir en konur.
- Alls sátu 348 einstaklingar í samráðsvettvangi landshlutanna sem hafa beina aðkomu að sóknaráætlun hvers landshluta.

Þjónustukort

Í sáttmála ríkisstjórnarflokkanna frá haustdögum 2017 segir: „Ríkisstjórnin mun hefja samstarf við sveitarfélögin um gerð þjónustukorts sem sýnir aðgengi landsmanna að allri almennri þjónustu hins opinbera og einkaaðila til að bæta yfirsýn og þar með skapa grundvöll fyrir aðgerðir til að tryggja íbúum þjónustu og jafna kostnað.“ Vinna við þjónustukortið var í byggðaaætlun 2018–2024 falin Byggðastofnun

í samstarfi við ráðuneyti, sveitarfélög og samtök sveitarfélaga.

Byggðastofnun hefur unnið að þjónustukortinu síðan á fyrri hluta árs 2018 og sótt ráðgjöf til Landmælinga Íslands, Alta ráðgjafastofnu og Capacent. Fyrstu drög að kortinu voru sett fram í júlí 2018 og þá óskað eftir ábendingum og athugasemdum. Síðan hefur upplýsingum um fjölmarga þjónustubætti verið bætt við, staðsetningu þeirra og þjónustu sem veitt er eins og sjá má á www.thjonustukort.is

Á síðari hluta árs 2018 var settur á laggirnar sérstakur samstarfshópur ráðuneyta og Sambands íslenskra sveitarfélaga til þess að auðvelda samstarf um þjónustukortið. Sá hópur hefur nú lokið störfum.

Vinna við þjónustukortið felur í sér gagnaoöflun og uppfærslu gagna í samstarfi við fjölda ríkisstofnana, ráðuneyta og sveitarfélaga. Kortið þarf að vera sem réttast hverju sinni svo uppfæra þarf gögnin reglulega.

Gagnasafnið er opið og aðgengilegt öllum. Niðurhalssíða fyrir kortið opnaði á árinu 2019 þar sem hlaða má niður á einfaldan hátt gögnum sem Byggðastofnun á og birt eru á kortinu. Sem notandi landupplýsinga er Byggðastofnun í hópi stofnana sem taka þátt í samráðshópi stjórnenda um grunngerð landupplýsinga sem stýrt er af Landmælingum Íslands.

Framvinda verksins hefur verið í samræmi við verkáætlun þar sem gert er ráð fyrir skráningu um 72 þjónustubátta ríkis, sveitarfélaga og einkaaðila. Verkáætlunin hafði í upphafi fjóra megináfanga fyrir gagnaoöflunina og framsetningu á korti:

1. Lok 1. áfanga miðuðust við 20. desember 2018, en markmiðið var að 75% af opinberum þjónustupáttum hefðu verið skráðir og færðir inn á kort. Það markmið náðist.
2. Lok 2. áfanga miðaðist við 1. apríl 2019 og markmiðið var að 90% skráðrar opinberrar þjónustu hefði verið skráð og færð inn á kort. Það markmið náðist.
3. Lok 3. áfanga miðaðist við 1. október 2019 og að 90% skráðra þjónustupátta ríkis og 60% þjónustupátta sveitarfélaga hefðu verið skráð og færð inn á kort.
4. Lok 4. áfanga miðaðist við 20. desember 2019 og að 95% skráðra þjónustupátta sveitarfélaga og ríkis hefðu verið skráð og færð inn á kort og að samningar lægju fyrir um uppfærslu gagna til framtíðar. Einnig að mæligildi hefðu verið skilgreind og færð inn á þjónustukortið, s.s. vegalengdir frá þjónustu og íbúafjöldi á þjónustusvæðum.

Seint á haustmánuðum 2019 var ákveðið að sameina 3. og 4. áfanga og hafa sameiginleg skil á þeim áföngum 1. desember 2019. Hvað varðar markmið þeirra áfanga náðist að skrá 95% þjónustupátta ríkis en gagnaöflun frá sveitarfélögum stóð enn yfir í árslok 2019. Hlé var tekið um mitt ár 2020 á þeirri gagnaöflun en sú vinna er nú hafin að nýju. Þeim þjónustupáttum sem hægt er að koma í sjálfvirka uppfærslu hefur nú verið komið þannig fyrir en ljóst er að mörg gagnasett þarf enn að uppfæra handvirkt.

Við árslok 2019 var vinna hafin við að skilgreina mæligildi í kortinu og stendur sú vinna enn yfir.

Árið 2020 fór fram viðmótshönnun þar sem þjónustukortið var rýnt út frá notendaupplifun og í kjölfarið var sían vinstra megin á kortinu endurbætt og ýmis önnur virkni gerð skýrari. Litir og leturgerð í jaðri kortsins voru uppfærð í samræmi við hönnunarstaðal Byggðastofnunar og merki þjónustupátta samræmd. Árið 2021 þarf að vinna að yfirfærslu viðmótshönnunarinnar yfir á kortið, svokallaða viðmótsforritun, þannig að ný útgáfa kortsins

birtist á vefnum. Jafnframt er gert ráð fyrir að nöfn þjónustupátta verði þýdd yfir á ensku og pólsku.

„Konur gára vatnið“ – eflum leiðtogafærni kvenna

Byggðastofnun tekur þátt í verkefni sem styrkt er af Evrópusambandinu og nefnist í íslenskri þýðingu „Konur gára vatnið“ – eflum leiðtogafærni kvenna (Women Making Waves). Jafnréttisstofa stýrir verkefninu og aðrir samstarfsaðilar eru frá Englandi, Grikklandi og Spáni. Verkefnið hófst árið 2019 og lýkur í mars 2022. Meginmarkmið verkefnisins er að efla leiðtogafærni, fagmennsku og sjálfstraust kvenna sem búa við tvíþætta mismunun á vinnumarkaði. Einnig að vekja athygli á og skapa umræður um ólíkar aðstæður kvenna á vinnumarkaði og um kynjahalla í leiðtogastöðum. Markhópurinn á Íslandi er atvinnulausar konur, konur af erlend-um uppruna, konur í dreifbýli og konur sem eru að hefja nýjan starfsferil.

Verkefnið hefur tvíþætt hlutverk. Annars vegar verður boðið upp á markvissa fræðslu sem ýtir undir eflingu sjálfstrausts og atvinnufærni þannig að þátttakendur eigi greiðari aðgang að leiðtogastöðum og hafi nauðsynlegar þjargir til að draga úr kynjamisrétti. Hinsvegar að vekja athygli á kynjamisrétti og hindrunum sem konur mæta þegar þær feta metorðastigann. Þátttakendur munu fá fræðslu um mikilvægi fjölbreytileikans á vinnumarkaði og lögð verður áhersla á jafningjastuðning, ígrundun og umræðu um tækifæri og hindranir kvenna í leiðtogahlutverkum á vinnumarkaði sem og í eigin lífi. Byggt verður upp tengslanet kvenna sem leitast við að þróa störf sín um alla Evrópu.

Í verkefninu verður stuðlað að því að jafnréttisbaráttan verði lögð í hendur þeirra sem geta í raun breytt hlutunum ef aðstæður eru fyrir hendi þ.e. kvennanna sjálfra. Segja má að að valdefling kvenna í víðum skilningi sé kjarni verkefnisins.

Heimasíða verkefnisins er á eftirfarandi slóð: womenmakingwaves.eu/

Samfélagsmiðlar Byggðastofnunar

Haustið 2020 hófst vinna að gerð samfélagsmiðlastefnu Byggðastofnunar. Unnin var markhópagreining og tekin ákvörðun um að stofnunin ætti að verða sýnilegri á samfélagsmiðlum með það að markmiði að auðvelda aðgengi að upplýsingum og útgefnum efni sem Byggðastofnun birtir reglulega. Þá er markmið þátttöku Byggðastofnunar á samfélagsmiðlum einnig að vekja athygli fjölmiðla og almennings á hlutverki stofnunarinnar og þeirri fjölbreyttu starfsemi sem fer þar fram, að hvetja til umræðu um byggðamál jafnt sem önnur samfélagsmál og að hvetja almenning til að koma á framfæri ábendingum. Þá þykir einnig mikilvægt að fjölga þjónustuleiðum sem notendum standa til boða og að nota fjölbreyttar leiðir miðlunar til að auglýsa fræðslufundi, viðburði og fleira og ná þannig til ólíkra markhópa eftir aldri og áhugasviðum.

Markhópar Byggðastofnunar á samfélagsmiðlum eru almenningur, fagfólk, fjölmiðlar, stjórnsýslan og aðrir hagaðilar. Þeir samfélagsmiðlar sem Byggðastofnun hefur tekið í notkun eru Facebook, Instagram, Twitter og LinkedIn. Áherslur og markhópar eru þó mismunandi eftir hverjum miðli. Ábyrgð á innleggjum og veru stofnunarinnar á samfélagsmiðlum er í höndum vefstjóra og starfsmanna með ritstjórnarréttindi (e. admin). Þá fór Byggðalínan, hlaðvarp Byggðastofnunar, í loftið í árslok 2020. Markmið þáttarins er að varpa ljósi á líf einstaklinga sem kjósa að lifa og starfa í landsbyggðunum og fjalla um ólík málefni sem snúa að byggðamálum. Það er einnig markmiðið með nýjum áherslum á Instagram-reikningi stofnunarinnar að veita einstaklingum í landsbyggðunum tækifæri til að segja og sýna frá sínu daglega lífi.

A.18 Skilgreining opinberrar grunnþjónustu og jöfnun aðgengis

Vinnuhópur á vegum Byggðastofnunar hefur unnið að verkefni í byggðaáætlun sem ber heitið A.18 Skilgreining opinberrar grunnþjónustu og jöfnun aðgengis. Markmið þess er að „íbúar landsins, óháð búsetu, hafi jafnt aðgengi að opinberri grunnþjónustu með bættum aðstæðum og tæknilausnum.“ Skilgreina á rétt fólks til opinberrar grunnþjónustu, svo sem heilbrigðisþjónustu, löggæslu, menntunar, samgangna og fjarskipta.

Í verkefninu er einnig gert ráð fyrir að unnar séu tillögur um tæknilega framkvæmd og jöfnun kostnaðar við að sækja einstaka þætti þjónustu á vegum ríkisins og gerðar tillögur um það í langtímaáætlun eigi síðar en árið 2021. Samgöngu- og sveitarstjórnarráðuneytið ber ábyrgð á verkefninu, en Byggðastofnun sér um framkvæmdina í samstarfi við ýmsa aðila, s.s. ráðuneyti og samtök sveitarfélaga.

Verkefnið hefur verið kynnt fyrir og unnið í miklu samstarfi við landshlutasamtök sveitarfélaga, Samband íslenskra sveitarfélaga, stýrihóp Stjórnarráðsins um byggðamál, byggðamálaráð, stofnanir og fjölmörg ráðuneyti.

Í júní 2020 sendi vinnuhópurinn minnisblað til samgöngu- og sveitarstjórnarráðuneytis með þremur tillögum er snúa að grunnskóla, heilbrigðisþjónustu og almenningssamgöngum.

Drög að skilgreiningu á opinberri grunnþjónustu, aðgengi og rétti fólks liggja fyrir og hafa verið kynnt hagaðilum. Áætlað er að skilgreiningin ásamt greinargerð liggji fyrir á vordögum 2021. Tillögum vinnuhópsins að aðgerðum um tæknilega framkvæmd og jöfnun kostnaðar hefur verið komið til starfshóps sem vinnur að nýrri byggðaáætlun og uppfærðri aðgerðaráætlun.

Kortlagning á húsnæði fyrir störf án staðsetningar

Byggðastofnun tók saman í árslok 2020 upplýsingar um mögulegt húsnæði fyrir störf án staðsetningar og setti fram á gagnvirku korti sem finna má á heimasíðu stofnunarinnar. Var upplýsingum safnað saman með aðstoð landshlutasamtaka sveitarfélaga.

Í núgildandi byggðaáætlun fyrir árin 2018–2024 er að finna aðgerð B.7. sem kallast Störf án staðsetningar. Verkefnismarkmiðið er að 10% allra auglýstra starfa í ráðuneytum og stofnunum þeirra verði án staðsetningar árið 2024 þannig að búseta hafi ekki áhrif við val á starfsfólki. Þar er lagt til að slík störf verði unnin á starfsstöð (þ.e. í húsnæði þar sem fyrir er önnur starfsemi) og því er mikilvægt að fyrir

liggi upplýsingar um húsnæði sem til greina kemur sem víðast í landsbyggðunum. Á kortinu birtast fjölmargir staðir þar sem hægt er að taka við fólki sem vinnur starf án staðsetningar.

Kortinu er ætlað að vera lifandi upplýsingabanki fyrir þá aðila sem áforma að sinna opinberu starfi án staðsetningar og fyrir forstöðumenn ráðuneyta og stofnana. Inni á kortinu birtast ákveðnar grunnupplýsingar um viðkomandi staði ásamt tengilið sem hafa skal samband við ef áhugi er fyrir hendi. Kortið er unnið að beiðni samgöngu- og sveitarstjórnarráðuneytisins og er ætlunin að uppfæra upplýsingarnar sem þar birtast eins og þörf krefur.

FRÁ BORGARFIRÐI EYSTRÍ

Byggðarannsóknasjóður og styrkir til meistaranema

Byggðarannsóknasjóður

Sjötta úthlutun úr Byggðarannsóknasjóði fór fram í apríl 2020, en var ekki tilkynnt á ársfundi Byggðastofnunar eins og venjan er, þar sem ársfundurinn var fjarfundur að þessu sinni. Byggðarannsóknasjóður er fjármagnaður af fjárlagalið byggðaáætlunar og með framlagi frá Byggðastofnun, en stofnunin fer með umsýslu sjóðsins. Til úthlutunar voru 10 m.kr.

Alls bárust 14 umsóknir, sem var meira en helmingisfjöldur frá árinu áður. Eftirfarandi fjögur verkefni hlutu styrki:

- **Byltingar og byggðapróun: hlutverk þekkingarsetra í byggðapróun fjórðu iðnbyltingarinnar.** Styrkupp hæð 2,5 m.kr. Styrkþegi: Þekkingarnet Þingeyinga. Markmið rannsóknarinnar er að greina áhrif fjórðu iðnbyltingarinnar í byggðum landsins og mögulegar leiðir til að nýta innviði þekkingarsetra til að mæta áskorunum og tækifærum byltingarinnar.
- **Fasteignamarkaður og foreldrar um land allt: Getur hátt fasteignaverð fælt barnafjölskyldur af landsbyggðinni eða haldið þeim frá?** Styrkfjárhæð 2 m.kr. Styrkþegi: Samtök sveitarfélaga á Vesturlandi. Tilgangur rannsóknarinnar er að skoða hvað hefur áhrif á búferlaf lutninga fólks á barneignaraldri og að styrkja fyrri greiningu á þessum þáttum svo auðveldara sé að hanna íbúðapróunarlíkön fyrir sveitarfélög. Í þriðja lagi að auka skilning á þeim áhrifum sem mikil sókn utanbæjarmanna í íbúðir fjarri heimahögum þeirra kunna að hafa.
- **Örorka á Norðurlandi eystra – kortlagning.** Styrkfjárhæð 2,5 m.kr. Styrkþegi: Rannsóknamiðstöð Háskólans á Akureyri (RHA). Markmiðið með verkefninu er að kortleggja umfang og þróun örorku á Norðurlandi eystra í samhengi við þróun vinnumarkaðar og lýðfræðilegra þátta. Þá er markmið að unnt verði að nýta niðurstöður rannsóknarinnar í þágu þeirra sem

vinna að atvinnuþróun, vinnumarkaðs-úrræðum, menntamálum, endurhæfingu fólks á vinnumarkaði og byggðapróun og að verkefnið stuðli að aukinni þekkingu á viðfangsefninu á landsvísu.

- **Verslun í heimabyggð: greining á sóknarfærum dreifbýlisverslana.**

Styrkfjárhæð 3,0 m.kr. Styrkþegi: Emil B. Karlsson. Markmið rannsóknarinnar er að leiða í ljós hverjar eru skilvirkustu stuðningsaðgerðirnar við litlar verslanir í dreifbýli. Niðurstöðum er jafnframt ætlað að sýna hvaða þættir í rekstri dreifbýlisverslana skipta mestu til að lifa af í samkeppni við stærri verslunarkeðjur.

Styrkir til meistaranema

Í árslok 2020 lagði stjórn Byggðarannsóknasjóðs til að styrktar yrðu fjórar meistara-rannsóknir á sviði byggðamála en sex umsóknir um styrki bárust, sem er svipað og áður.

Í janúar 2021 samþykkti stjórn Byggðastofnunar tillögurnar. Styrkirnir komu af fjárveitingu byggðaáætlunar 2018–2024 og áskilið var að verkefnið hefðu skírskotun til markmiða eða aðgerða byggðaáætlunar. Heildarupphæð styrkjanna var 1 m.kr.

Alls bárust sex umsóknir og hlutu eftirfarandi fjögur verkefni styrki:

- **Fjármálastjórnun sveitarfélaga.**

Styrkfjárhæð 300 þús. kr. Styrkþegi: Gunnlaugur A. Júlíusson, viðskiptafræðideild Háskóla Íslands. Fjármálakafli íslenskra sveitarstjórnarlaga verður borinn saman við samsvarendi lagatexta annarra norrænna ríkja. Greint verður hvort áherslumunur sé á vinnulagi milli sveitarfélaga með hátt veltufé frá rekstri og með lágt veltufé frá rekstri. Greindur verður munur í áherslum milli æðstu embættismanna og forstöðumanna stofnana við vinnslu fjárheimilda.

- **Arfur sem afl.** Styrkfjárhæð 250 þús. kr. Styrkþegi: Hans Jakob S. Jónsson, hagnýt þjóðfræði, Háskóla Íslands. Gengið er út frá að menningararfur geti eftl byggða-

þróun, aukið lífsgæði, stuðlað að þróun atvinnuvega og nýsköpun og valdeflt íbúa. Höfundur lýsir þremur verkefnum sem hann starfaði við í Svíþjóð árin 1998–2008 og ber saman við kenningar um menningarárf sem afl til byggðaþróunar. Þrjú málþing verða haldin um jafnmarga staði á Íslandi og spegla síðan aðferðafræði og meginreglur sem nýtast kynnu í sama skyni hér á landi.

- **Snúbúar á Íslandi.** Styrkfjárhæð 250 þús. kr. Styrkþegi: Hjördís Guðmundsdóttir, rannsóknatengt meistaranám í félagsvísindum, Háskólanum á Akureyri. Kortlagning snúbúa á Íslandi, með tilliti til menntunar- og atvinnuhátta, heimilishaga, viðhorfa til búsetu, búsetusögu og fleiri þátta. Umfang snúbúa og einkenni þeirra hefur ekki verið rannsakað í íslensku samhengi áður. Aukin þekking á drifkröftum búsetuáætlana snúbúa getur stuðlað að hnitmiðaðri stefnumótun og markvissari aðgerðum í byggðaþróun.
- **Impact of sheep grazing on botanic diversity and species richness.** Styrkfjárhæð 200 þús. kr. Styrkþegi: Brynjólfur Brynjólfsson, náttúru- og umhverfisfræði, Landbúnaðarháskóla Íslands. Verkefnið fjallar um áhrif mislangrar friðunar annars vegar og sauðfjárbæitar hins vegar á tegundafjölbreytileika í íslenskrri náttúru. Borin verða saman svæði sem hafa verið friðuð í 30, 50 og 80 ár, við sambærileg svæði sem hafa verið beitt frá alda öðli, með tilliti til fjölbreytni plöntutegunda.

Annað

Þróunarsviðið hefur fjölbreytt samstarf við ýmsa aðila á sviði byggðaþróunar, atvinnuráðgjafar, rannsókna og nýsköpunar. Skjal þar fyrst nefna landshlutasamtök sveitarfélaga og atvinnuþróunarfélögin, en einnig Íslandsstofu, Jafnréttisstofu, Rannsóknamiðstöð Háskólans á Akureyri, Háskólann á Akureyri, Háskóla Íslands, Hagfræðistofnun Háskóla Íslands, Hagstofu Íslands, Ferðamálastofu, Landmælingar, Skipulagsstofnun, Samband íslenskra sveitarfélaga, Vinnumálastofnun, Þjóðskrá og raunar mun fleiri aðila.

Byggðastofnun hefur hlutverki að gegna við úthlutun svæðisbundinna styrkja í landbúnaði og útbýr lista yfir þau sauðfjárþú sem falla innan svæðanna samkvæmt reglugerð um stuðning við sauðfjarrækt. Svæðin eru skilgreind út frá lágmarks akstursfjarlægðum sauðfjárþúa frá þéttbýlisstöðum með fleiri en 1.000 íbúa en svo koma til frekari takmarkanir á styrkhæfi þúa með tilliti til fjölda sauðfjár.

Þróunarsviðið tekur einnig þátt í margvíslegum innlendum og erlendum starfshópum, ritun skýrsla og starfsmenn taka þátt í umræðum um byggðamál. Veittar eru umsagnir um þingmál, ívilnanir um nýfjárfestingar og umhverfismat. Byggðastofnun hefur í auknum mæli komið á bændingum við lagafrumvörp á framfæri í samráðsgátt stjórnvalda.

Byggðastofnun stendur fyrir byggðaráðstefnu annað hvert ár í samvinnu við Samband íslenskra sveitarfélaga og samtök sveitarfélaga á því svæði sem ráðstefnan er haldin. Fresta þurfti byggðaráðstefnunni sem vera átti haustið 2020 vegna COVID-19, stefnt er að því að halda ráðstefnuna haustið 2021. Ráðstefnurnar hafa verið vel sóttar og heppnast vel.

FJÁRHAGUR OG REKSTUR

Á árinu 2020 var tap af rekstri Byggðastofnunar samkvæmt rekstrarreikningi 61,8 m.kr.

Hreinar vaxtatekjur voru 522 m.kr. miðað við 509 m.kr. árið 2019. Rekstrartekjur voru 643 m.kr. og rekstrargjöld 1.227 m.kr. Framlög í afskriftarreikning útlána og matsbreyting hlutafjár námu 298 m.kr. Tap ársins var því 61,8 m.kr. miðað við 95,4 m.kr. hagnað árið áður.

Samkvæmt lögum skal Byggðastofnun njóta framlags úr ríkissjóði eins og ákveðið er í fjárlögum hverju sinni og nam það 385 m.kr. á árinu 2020.

Rekstrargjöldin án framlaga úr afskriftarreikningi skiptust þannig að 265 m.kr. voru vegna lánaumsýslu og sérgreindur kostnaður vegna þróunarstarfsemi var 663 m.kr., en stærsti liðurinn þar eru framlög til atvinnuráðgjafa, 210 m.kr. og styrkir vegna verkefnisins Brothættar byggðir, 158 m.kr.

Vergur rekstrarkostnaður Byggðastofnunar árið 2020 var 508 m.kr. og hafði lækkað um 44 m.kr. frá fyrra ári. Kostnaðarþátttaka annarra nam 81 m.kr. Hreinn rekstrarkostnaður stofnunarinnar var því 427 m.kr., en var 443 m.kr. árið áður.

Niðurstaða efnahagsreiknings Byggðastofnunar var 20.285 m.kr. um síðustu áramót, en nam 16.475 m.kr. í árslok 2019 og hafði því hækkað um 3.809 m.kr. á milli ára.

Eigið fé í árslok var 3.154 m.kr. samkvæmt efnahagsreikningi og lækkaði sem nam tapi ársins. Eiginfjárlutfall samkvæmt lögum um fjármálafyrirtæki var 19,12%.

Heildarútlán að frádregnum afskriftarreikningi útlána námu 16.835 m.kr. í árslok 2020 en voru 13.850 m.kr. í árslok 2019 og höfðu hækkað um 2.985 m.kr. Í árslok 2020 voru vanskil 1,02% af útlánnum. Virði innleysta eigna var 270 m.kr. um síðustu áramót, en var 441 m.kr. árið áður. Reynt er að meta eignir á áætluðu söluverði. Um áramót voru 6 fullnustueignir í eigu stofnunarinnar, sem er fækkun um fimm eignir frá árinu 2019. Yfirlit yfir fasteignir stofnunarinnar eru í skýringu 11 í ársreikningnum. Nánari upplýsingar um hverja og eina eign eru á heimasíðu stofnunarinnar.

Framlög í afskriftarreikning útlána og matsbreyting hlutabréfa námu 298 m.kr. á árinu 2020 en 182 m.kr. fóru í afskriftarreikninginn á árinu 2019. Afskriftarreikningur útlána var 1.373 m.kr. í árslok, sem var 7,54% af heildarútlánnum. Samsvarandi hlutfall árið áður var 8,48% og stóð afskriftarreikningurinn þá í 1.283 m.kr. Endanleg útlánatöp ársins námu 156 m.kr. en voru 24 m.kr. árið 2019.

SÉRGREINDUR

REKSTRARREIKNINGUR ÁRSINS 2020

	Lánaumsýsla	Þróunarstarfsemi	Samtals
VAXTATEKJUR			
Vaxtatekjur af kröfum á lánastofnanir	4.298		4.298
Vaxtatekjur og verðbætur af útlánum	1.323.371		1.323.371
	1.327.669		1.327.669
VAXTAGJÖLD			
Vaxtagjöld og verðbætur af lántökum	805.686		805.686
Önnur vaxtagjöld	126		126
	805.812		805.812
<i>Hreinar vaxtatekjur</i>	521.857		521.857
REKSTRARTEKJUR			
Framlag ríkissjóðs skv. fjárlögum	0	385.300	385.300
Gengismunur	-811	0	-811
Aðrar rekstrartekjur	18.763	239.756	258.519
<i>Hreinar rekstrartekjur</i>	539.809	625.056	1.164.865
REKSTRARGJÖLD			
Veitt framlög til atvinnuráðgjafa	0	209.600	209.600
Veittir aðrir styrkir	0	164.933	164.933
Laun og launatengd gjöld	165.864	209.244	375.108
Annar rekstrarkostnaður	60.268	72.449	132.716
Rekstur fullnustueigna	32.314	0	32.314
Afskriftir varanlegra rekstrarfjármuna	6.986	6.986	13.973
Framlög í afskriftarreikning útlána og matsbreyting hlutabréfa	298.032	0	298.032
	563.464	663.213	1.226.676
<i>Tap ársins</i>	-23.654	-38.157	-61.811

ÁRSREIKNINGUR
BYGGÐASTOFNUNAR
2020

SKÝRSLA STJÓRNAR BYGGÐASTOFNUNAR OG FORSTJÓRA

Hlutverk

Um stofnunina gilda lög um Byggðastofnun nr. 106/1999 og reglugerð nr. 347/2000. Hlutverk Byggðastofnunar er að efla byggð og atvinnulíf með sérstakri áherslu á jöfnun tækifæra allra landsmanna til atvinnu og búsetu. Í samræmi við hlutverk sitt undirbýr, skipuleggur og fjármagnar stofnunin verkefni og veitir lán með það að markmiði að treysta byggð, efla atvinnu og stuðla að nýsköpun í atvinnulífi. Stofnunin skipuleggur og vinnur að atvinnuráðgjöf í samstarfi við atvinnuþróunarfélög, sveitarfélög og aðra haghafa. Byggðastofnun fylgist með þróun byggðar í landinu, m.a. með gagnasöfnun og rannsóknum. Stofnunin getur gert eða látið gera áætlanir um þróun byggðar og atvinnulífs í þeim tilgangi að treysta búsetu og atvinnu í byggðum landsins.

Rekstur árið 2020

Samkvæmt rekstrarreikningi nam tap af rekstri stofnunarinnar 61,8 milljónum króna á árinu en til samanburðar var 95,4 milljóna króna hagnaður á árinu 2019. Eigið fé í lok desember 2020 samkvæmt efnahagsreikningi var 3.154 milljónir króna. Eiginfjárlutfall samkvæmt lögum um fjármálafyrirtæki var 19,12% en var 19,25% í lok árs 2019.

Efnahagur stofnunarinnar nam í lok desember 2020, 20.285 milljónum króna og hefur hækkað um 3.809 milljónir króna frá árslokum 2019. Stærsti einstaki liðurinn á eignahlíð efnahagsreiknings eru útlán til viðskiptavina og námu þau 16.835 milljónum króna og höfðu hækkað um 2.985 milljónir króna frá byrjun árs. Handbært fé í lok desember 2020 nam 1.165 milljónum króna, en var 475 milljónir króna í árslok 2019. Lántökur og skuldabréfaútgáfur námu 16.789 milljónum króna og höfðu hækkað um 3.774 milljónir króna á árinu. Ný útlán á árinu námu 3.369 milljónum króna á móti 2.685 milljónum króna á árinu 2019. Samkvæmt 84. gr. laga nr. 161/2002 um fjármálafyrirtæki skal eiginfjárgrunnur í heild nema að lágmarki 8% af áhættugrunni, en í lok desember 2020 var eiginfjárlutfall stofnunarinnar eins og að ofan greinir 19,12%. Fjármálaeftirlit Seðlabanka Íslands (Sí) hefur ákveðið í samræmi við heimildir sínar, samkvæmt 1. og 2. mgr. 86. gr. d laga um fjármálafyrirtæki, sveiflujöfnunarauka fyrir stofnunina auk verndunarauka skv. 86 gr. e sömu laga. Samanlögð krafa um eiginfjáruka er 2,50%. Skv. ákvörðun Sí skal Byggðastofnun viðhalda 2,5% verndunarauka frá og með 19. mars 2020. Samanlögð eiginfjárkrafa verður því frá þeim tíma 10,50%.

Frá og með 1. janúar 2020 gilda á Íslandi ákvæði 501. gr. reglugerðar (ESB) nr. 575/2013, sem kveður á um svonefndan afslátt vegna áhættu-

skuldbindinga lítilla og meðalstórra fyrirtækja (e. SME factor), sbr. 3. mgr. 92. gr. reglugerðar nr. 233/2017. Án afsláttarins hefði eiginfjárlutfallið verið 16,98%.

Í byrjun janúar 2019 óskaði Framkvæmdasýsla ríkisins fyrir hönd Byggðastofnunar eftir tilboðum í byggingu á nýrri skrifstofubyggingu fyrir stofnunina að Sauðármýri 2 á Sauðárkróki. Framkvæmdum er nú lokið og flutti stofnunin inn í húsið í júlí 2020. Lokauppgjör frá Framkvæmdasýslu ríkisins liggur ekki fyrir á þessu stigi.

Á fundi stjórnar 22. maí 2020 samþykkti hún reglur um fjárstýringu Byggðastofnunar þar sem kveðið er á um stefnu og heimildir í fjárstýringu stofnunarinnar.

Samþykkt var á fundi stjórnar 22. maí 2020 að heimila forstjóra að skrifa undir samning um aðild Byggðastofnunar að ábyrgðakerfi Evrópska fjárfestingabankans (EIF), eða svokölluðu COSME verkefni. COSME hefur það hlutverk að auka aðgengi að lánsfé til aðila innan Evrópusambandsins og EES sem með einum eða öðrum hætti standa höllum fæti og eiga erfitt um vik með að nálgast fjármagn á opnum markaði. Þetta er gert í formi ábyrgða til lánveitenda sem þar með draga úr áhættu þeirra við lánveitingar til þessara aðila.

Á sama fundi voru samþykkt nýir lánaflokkar og breytingar á lánaflokkum vegna lána sem veitt verða innan ábyrgðarkerfis EIF.

Áhrif COVID-19 á rekstur og efnahag Byggðastofnunar

Áhrif COVID-19 á rekstur Byggðastofnunar hafa að mestu komið fram í fjölda beiðna um frestun afborgana af lánum viðskiptavina hennar. Stofnunin var þátttakandi í samkomulagi viðskiptabanka, lánastofnana og lífeyrissjóða um tímabundna greiðslufresti á lánum fyrirtækja vegna heimsfaraldurs COVID-19 og gildi það til 30. september 2020. Það fól í sér að greiðslufrestir vegna áhrifa COVID-19 yrðu veittir til áramóta að hámarki. Stofnunin hefur þó gengið mun lengra í skilmála-breytingum en efni samkomulagsins kveður á um. Á árinu 2020 voru skráðar 160 beiðnir um greiðslufresti vegna áhrifa COVID-19. Kemur langmestur fjöldi þeirra frá aðilum í ferðaþjónustu og öðrum þjónustuaðilum. Ljóst er að áhrifin eru enn að koma fram og munu áfram hafa áhrif á sjóðstreymi stofnunarinnar. Stjórnvöld og Seðlabankinn hafa komið fram með fjölmargar aðgerðir til að vinna gegn neikvæðum efnahagslegum áhrifum faraldursins en mikil óvissa er enn um þróun faraldursins og hvenær verður endanlega hægt að létta af öllum takmörkunum sem til komnar eru vegna hans. Nánar er fjallað um þetta í skýringu 21.

Stjórnarhættir

Málefni byggðamála, og þar á meðal Byggðastofnunar heyra undir samgöngu- og sveitarstjórnarráðuneytið.

Skv. 3. gr. laga um Byggðastofnun skipar ráðherra á ársfundi sjö menn í stjórn Byggðastofnunar til eins árs í senn og sjö menn til vara. Á ársfundi stofnunarinnar 16. apríl 2020 skipaði samgöngu- og sveitarstjórnarráðherra nýja stjórn sem sitja skal fram að næsta ársfundi en þó ekki lengur en til 1. júlí 2021. Í stjórnina voru skipuð Magnús Björn Jónsson stjórnarformaður, Halldóra Kristín Hauksdóttir varaformaður, Gunnar Þorgeirsson, Karl Björnsson, María Híjálmsdóttir, Sigríður Jóhannesdóttir og Unnar Hermannsson. Á sama tíma voru sjö varamenn skipaðir, þau Bergur Elías Ágústsson, Herdís Þórðardóttir, Þórey Edda Elís-dóttir, Lilja Björg Ágústsdóttir, Anna Guðrún Björns-dóttir, Friðjón Einarsson og Heiðbrá Ólafsdóttir. Þann 11. ágúst 2020 sagði Unnar Hermannsson sig frá setu í stjórn og tók Heiðbrá Ólafsdóttir sæti hans. Ráðherra skipar formann og varaformann og ákveður þóknun stjórnar. Fjármálaeftirlit Sí metur hæfi stjórnarmanna skv. 52. gr. laga um fjármálafyrirtæki.

Á árinu 2020 hélt stjórn Byggðastofnunar 15 stjórnarfundi. Fundir eru almennt haldnir á skrifstofu stofnunarinnar á Sauðárkróki, en vegna áhrifa COVID-19 hélt stjórn fleiri fundi og voru flestir fundirnir fjarfundir. Eru fundargerðir stjórnar birtar á heimasíðu stofnunarinnar.

Á fundi stjórnar í maí 2020 samþykkti stjórn Byggðastofnunar stjórnarháttaryfirlýsingu Byggðastofnunar og er hún birt á heimasíðu stofnunarinnar byggdastofnun.is.

Í 4. gr. laga um Byggðastofnun er nánar kveðið á um verkefni stjórnar. Stjórn hefur sett sér reglur um störf sín og voru þær síðast endurskoðaðar 26. febrúar 2020.

Stjórn Byggðastofnunar leitast við að viðhalda góðum stjórnarháttum og hefur sett sér reglur um störf stjórnar auk síðareglna fyrir starfsfólk og stjórn. Þá hafa verið settar starfsreglur fyrir endurskoðunarnefnd og stjórn hefur skilgreint hlutverk regluvarðar. Hjá stofnuninni starfar lánanefnd sem fjallar um allar lánsúmsóknir, sölu fullnustueigna auk þess að gera tillögu til stjórnar um sölu hluta-bréfa og afgreiðslu lánamála yfir sínum heimildamörkum. Þá eru til staðar hjá stofnuninni aflamarksnefnd, áhættumatsnefnd, og öryggisnefnd sem settar hafa verið verklagsreglur um. Verklagsreglur um útlánastarfsemi, fjármála- og eignasýslu hafa verið uppfærðar reglulega og í þeim

er m.a. kveðið á um heimildir lánanefndar. Voru reglurnar síðast uppfærðar og samþykktar af stjórn á fundi hennar 19. febrúar 2021.

Í umboði stjórnar starfar endurskoðunarnefnd sem hefur lögbundið eftirlitshlutverk með endurskoðun stofnunarinnar. Endurskoðunarnefnd skal aðstoða stjórn við að uppfylla skyldur sínar með því að starfa sem óháður og hlutlægur aðili sem hefur eftirlit með reikningskilafæri stofnunarinnar og innra eftirliti hennar ásamt störfum ytri og innri endurskoðenda stofnunarinnar eins og nánar er tilgreint í verklagsreglum hennar og í samræmi við 108. gr. b. laga nr. 3/2006 um ársreikninga. Stjórn Byggðastofnunar staðfesti nýjar reglur um störf endurskoðunarnefndar Byggðastofnunar á fundi 22. maí 2020.

Stjórn ber ábyrgð á skipun endurskoðunarnefndar og skal nefndin svara beint til stjórnar. Hún skal skipuð þremur aðilum eigi síðar en mánuði eftir aðalfund. Nefndarmenn skulu vera óháðir endurskoðanda eða endurskoðendum Byggðastofnunar og meirihluti nefndarmanna skal jafnframt vera óháður Byggðastofnun. Á fundi stjórnar 22. maí 2020 voru Ragna Hjartardóttir, Sigríður Jóhannesdóttir og Kristbjörg Kristbergisdóttir skipaðar í endurskoðunarnefnd Byggðastofnunar til eins árs og Halldóra Kristín Hauksdóttir til vara.

Stjórn skipar regluvörð samkvæmt erindisbréfi og kemur regluvörður að lágmarki einu sinni á ári fyrir stjórn og kynnir skýrslu um þau málefni sem undir starfssvið hans heyra. Þá hefur stjórn einnig skipað persónuverndarfulltrúa skv. erindisbréfi.

Ríkisendurskoðun ber ábyrgð á endurskoðun Byggðastofnunar skv. 4. gr. laga um Ríkisendurskoðun og endurskoðun ríkisreikninga nr. 46/2016. Ríkisendurskoðun fól PricewaterhouseCoopers ehf. í kjölfar útboðs að sjá um endurskoðun á ársreikningi Byggðastofnunar í umboði sínu rekstrarárin 2018-2024.

Byggðastofnun er undanþegin rekstri á innri endurskoðunardeild skv. ákvörðun Fjármálaeftirlitsins frá árinu 2012. Árið 2016, í kjölfar útboðs, samdi Byggðastofnun við KPMG um að sjá um innri endurskoðun Byggðastofnunar á árunum 2016-2020. Þann 10. desember 2020 samþykkti stjórn að framlengja samninginn við KPMG til ársins 2025.

Verkefni forstjóra eru nánar tilgreind í 5. gr. laga um Byggðastofnun og í erindisbréfi ráðherra.

Stofnunin skiptist í fjögur svið, fyrirtækjasvið, lögfræðisvið, rekstrarsvið og þróunarsvið. Fjöldi starfsmanna í lok árs var 25 í jafn mörgum stöðugildum.

Áhættustýring

Skv. niðurstöðu Fjármálaeftirlitsins frá árinu 2015 er Byggðastofnun undanþegin starfrækslu áhættunefndar sbr. 5 mgr. 78 gr. laga nr. 161/2002 um fjármálafyrirtæki. Vegna þessarar undanþágu þá hvíla starfsskyldur áhættunefndar sem mælt er fyrir um á stjórn Byggðastofnunar.

Á árinu 2015 var í fyrsta skipti staðfest áhættustefna af stjórn Byggðastofnunar og er hún endurskoðuð árlega, nú síðast í október 2020, en stjórn Byggðastofnunar ber ábyrgð á áhættustýringu stofnunarinnar. Skv. 11. gr. laga um Byggðastofnun skal fjárhagslegt markmið lánastarfsemi stofnunarinnar vera að varðveita eigið fé að raungildi og takmarkar það áhættuvilja hennar, en stjórn stofnunarinnar ákveður viðunandi áhættu. Fjórnum sínum á ári fær stjórn stofnunarinnar upplýsingar um stöðu helstu áhættuþátta og framkvæmd áhættustýringar.

Áhættustýring og virkt innra eftirlit er ein af meginstöðum ábyrgs reksturs stofnunarinnar. Byggðastofnun hefur skilgreint helstu áhættuþætti í rekstri sínum. Þeir eru útlánaáhætta, samþjöppunaráhætta, markaðsáhætta, gengisáhætta, vaxtaáhætta, uppgreiðsluáhætta, verðbólguáhætta, lausafjáraáhætta, útstreymisáhætta, seljanleikaáhætta, rekstraráhætta, upplýsingatækniáhætta, pólitísk og lagaleg áhætta, orðsporsáhætta og starfsmannaáhætta.

Virkt innra eftirlit er hjá stofnuninni og hafa flestir ferlar verið skráðir. Þessir ferlar og áhættuþættir eru metnir reglulega. Hafa úttektir sýnt fram á að skilgreindar eftirlitsaðgerðir eru virkar.

Í samræmi við 17. grein laga nr. 161/2002 um fjármálafyrirtæki hefur verið skipaður sérstakur umsjónarmaður áhættustýringar hjá Byggðastofnun og gilda um störf hans reglur um umsjónarmann áhættustýringar sem samþykktar voru af stjórn í janúar 2017. Hefur umsjónarmaður áhættustýringar beinan og milliliðalausán aðgang að stjórn Byggðastofnunar og flytur skýrslu um þau málefni sem undir starfssvið hans heyra einu sinni á ári auk þess að leggja fyrir stjórn ársfjórðungslega áhættuskýrslu.

Fjármögnun

Á árinu 2020 var gengið frá lántökum hjá Endurlánum ríkissjóðs upp á 5.295 milljónir króna. Voru þetta lán í krónum, evrum og japönskum jenum með 5-15 ára lánstíma. Nánar er fjallað um lántökur í skýringu 17 í ársreikningnum. Var lántakan byggð á lántökuheimild fjárlaga 2019 og 2020. Voru lántökur að hluta til nýttar til uppgreiðslu óhagstæðra lána hjá Dexia Credit Local en aðallega til að fjármagna ný útlán. Í fjárlögum ársins 2021 hefur Byggðastofnun 3.000 m.kr. lántökuheimild.

Ófjárhagsleg upplýsingagjöf samkvæmt 66. gr. d í lögum um ársreikninga

Byggðastofnun telst til eininga tengdum almannahagsmunum eins og hugtakið er skilgreint í lögum um ársreikninga nr. 3/2006, með síðari breytingum. Meginhlutverk stofnunarinnar er að tryggja lánsframboð á byggðalega viðkvæmum svæðum.

Stjórn Byggðastofnunar hefur sett sér starfsreglur þar sem m.a. er kveðið á um að stjórnarformanni í Byggðastofnun sé óheimilt að taka að sér önnur störf fyrir stofnunina en þau sem teljast eðlilegur hluti starfa hans sem stjórnarformanns. Stjórnarmaður skal ekki taka þátt í meðferð máls er varðar viðskipti hans sjálfs, fyrirtækis sem hann á virkan eignarhlut í, situr í stjórn, er í forsvari fyrir, er starfsmaður við eða á verulegra hagsmuna að gæta í eða telst að öðru leyti innherji í, svo og varðandi samkeppnisaðila slíkra fyrirtækja. Sama gildir um þátttöku í meðferð máls sem tengist aðila sem er venslaður stjórnarmanni persónulega eða fjárhagslega. Aðalmenn og varamenn í stjórn Byggðastofnunar, eða fyrirtæki sem þeir eiga eða eru í forsvari fyrir, skulu ekki sækja um lán og/eða styrki hjá stofnuninni. Öll önnur viðskiptaerindi stjórnarmanna og/eða varamanna, og fyrirtækja sem þeir kunna að eiga eða vera í forsvari fyrir skulu lögð fyrir stjórn Byggðastofnunar.

Stjórn Byggðastofnunar hefur einnig sett siðareglur sem gilda um stjórn og starfsmenn. Siðareglur minna starfsmenn og stjórn Byggðastofnunar og aðra þá sem starfa í umboði hennar á viðtækar og strangar siðferðiskröfur sem gerðar eru til þeirra og stuðla þannig að því að efla það traust og þann trúverðuleika sem stofnuninni er nauðsynlegt að hafa.

Byggðastofnun fylgir lögum, reglum og samningum sem snerta jafnréttismál og gilda á hverjum tíma. Byggðastofnun er vinnustaður þar sem konur og karlar eru metin á eigin forsendum, hafa jafna möguleika og sömu réttindi í starfi og til starfsframa. Jafnréttisáætlun Byggðastofnunar er ætlað að stuðla að jöfnum rétti og stöðu kynjanna innan stofnunarinnar og samþættingu kynja- og jafnréttissjónarmiða í starfi og stefnumótun Byggðastofnunar. Jafnréttisáætlun Byggðastofnunar nær til allrar starfsemi Byggðastofnunar.

Árið 2020 veitti Jafnréttisstofa Byggðastofnunar heimild til að nota jafnlaunamerkið árin 2020-2023. Í því fólst staðfesting á að Byggðastofnun hafi fengið vottun á jafnlaunakerfi sínu samkvæmt jafnlaunastaðli ÍST 85:2012 og uppfyllti öll skilyrði staðalsins. Með því er staðfest að launaákvæðanir séu kerfisbundnar, að fyrir hendi sé jafnlaunakerfi samkvæmt kröfum jafnlaunastaðals og að reglubundið er fylgst með því hjá stofnuninni að starfsfólk sem vinnur sömu eða jafnverðmæt störf hafi sambærileg laun óháð kynferði.

Byggðastofnun hefur sjálfbæra þróun og vernd umhverfisins að leiðarljósi í öllu sínu starfi. Á þann hátt leggur Byggðastofnun sitt af mörkum til að mæta þörfum samtímans án þess að draga úr möguleikum komandi kynslóða til þess að mæta þörfum sínum. Umhverfis- og samfélagsstefna og framkvæmd hennar er liður í daglegu starfi Byggðastofnunar til að draga úr álagi á umhverfið, auka gæði og vekja áhuga á innra umhverfisstarfi og samfélagslegri ábyrgð. Stefnan tekur til allrar starfsemi Byggðastofnunar.

Byggðastofnun tekur þátt í verkefninu Græn skref í ríkisrekstri og hefur sett sér markmið um að uppfylla öll fimm skrefin fyrir 1. júní 2021 eins og krafa er gerð um í Loftlagsstefnu Stjórnarráðsins.

Atburðir eftir lok árs

Í febrúar 2021 dró stofnunin á 500 m.kr. eftirstöðvar á lánasamþykkt hjá Endurlánum ríkissjóðs frá 2020. Gert er ráð fyrir að stofnunin fjármagni lánveitingar ársins á árinu 2021 hjá Endurlánum ríkissjóðs.

Framtíðarhorfur

Í október 2020 setti samgöngu- og sveitarstjórnarráðuneytið inn á samráðsgátt stjórnvalda drög að frumvarpi til laga um breytingar á ýmsum lögum vegna póstmála (flutningur póstmála frá Póst- og fjarskiptastofnun (PFS) til Byggðastofnunar). Frumvarpið er hluti af heildaryfirferð á lagaumhverfi Póst- og fjarskiptastofnunar og var það lagt fram á Alþingi í febrúar 2021 samhliða frumvarpi til nýrra heildarlaga um Fjarskipta- stofnun. Tilgangur frumvarpsins, sem samið var í samvinnu við PFS og Byggðastofnun, er að mæla fyrir um lagabreytingar sem nauðsynlegar eru til að færa stjórnslu og eftirlit með pósthjónustu frá PFS til Byggðastofnunar. Markmiðið er að Byggðastofnun hafi nokkurn veginn sömu heimildir og skyldur og PFS fyrir tilfærsluna og að áfram

verði tryggð hagkvæm, skilvirk og áreiðanleg pósthjónusta um land allt og til og frá landinu.

Frumvarpið er nú í meðförum Alþingis. Verði frumvarpið samþykkt eins og það var lagt fram á Alþingi mun þessi breyting fela í sér fjölgun starfa á skrifstofu stofnunarinnar. Gert er ráð fyrir að rekstrargjald sem póstrekendur greiði Byggðastofnun og framlög á fjárlögum standi undir þessu verkefni.

Eiginfjárstaða stofnunarinnar er sterk og gefur henni færi á að vera öflugur bakhjarl fyrirtækja í landsbyggðunum. Ljóst er þó að þar sem efna- hagsreikningur stofnunarinnar hefur stækkað ört á undanförunum árum í samræmi við aukna eftirspurn eftir útlánum hennar getur komið til þess að ríkissjóður þurfi á næstu misserum að leggja stofnuninni til aukið eigið fé svo hún geti uppfyllt eiginfjárkröfur Sí og áfram sinnt mikilvægu hlutverki sínu í landsbyggðunum.

Yfirlýsing stjórnar og forstjóra

Ársreikningurinn er gerður í samræmi við lög um ársreikninga og reglur um reikningskil lána- stofnana.

Samkvæmt bestu vitneskju er það álit okkar að ársreikningurinn gefi glögga mynd af rekstri Byggðastofnunar á árinu 2020, eignum, skuldum og fjárhagsstöðu 31. desember 2020 og breytingu á handbæru fé á árinu.

Jafnframt er það álit okkar að ársreikningurinn og skýrsla stjórnar og forstjóra geymi glögg yfirlit um þróun og árangur í rekstri stofnunarinnar, stöðu hennar og lýsi helstu áhættuþáttum og óvissu sem stofnunin býr við.

Stjórn Byggðastofnunar og forstjóri hafa fjallað um ársreikninginn fyrir árið 2020 og staðfesta hann með undirritun sinni.

Sauðárkróki, 25. mars 2021

Magnús B. Jónsson

formaður

Gunnar Þorgeirsson

Halldóra K. Hauksdóttir

Heiðbrá Ólafsdóttir

Karl Björnsson

María Hjálmarsdóttir

Sigríður Jóhannesdóttir

Aðalsteinn Þorsteinsson

forstjóri

ÁRITUN ÓHÁÐS ENDURSKOÐANDA

Til stjórnar og forstjóra Byggðastofnunar

Álit

Við höfum endurskoðað meðfylgjandi ársreikning Byggðastofnunar fyrir árið 2020, að undanskilinni skýrslu stjórnar og forstjóra.

Það er álit okkar að ársreikningurinn gefi glögga mynd af afkomu stofnunarinnar á árinu 2020, efnahag hennar 31. desember 2020 og breytingu á handbæru fé á árinu 2020, í samræmi við lög um ársreikninga og settar reikningsskilareglur.

Álit okkar er í samræmi við skýrslu okkar til endurskoðunarnefndar.

Ársreikningurinn innifelur

- Skýrslu stjórnar og forstjóra,
- Rekstrarreikning fyrir árið 2020.
- Efnahagsreikning þann 31. desember 2020.
- Yfirlit yfir sjóðstreymi fyrir árið 2020.
- Skýringar, sem innifela helstu reikningsskilaaðferðir og aðrar skýringar.

Skýrsla stjórnar og forstjóra er undanskilin endurskoðun, sbr. kafla um aðrar upplýsingar.

Grundvöllur álits

Endurskoðað var í samræmi við alþjóðlega endurskoðunarstaðla. Ábyrgð okkar samkvæmt stöðlunum er nánar útskýrð í kaflanum um ábyrgð endurskoðenda.

Óhæði

Við erum óháð stofnuninni samkvæmt ákvæðum laga um endurskoðendur og endurskoðun og siðareglna sem gilda um endurskoðendur á Íslandi og varða endurskoðun okkar á ársreikningi stofnunarinnar. Við uppfylfum jafnframt aðrar kröfur um starf okkar sem endurskoðendur í samræmi við ákvæði siðareglna.

Samkvæmt okkar bestu vissu, lýsum við yfir að önnur þjónusta sem við höfum veitt stofnuninni er í samræmi við ákvæði íslenskra laga og reglna og að við höfum ekki veitt þjónustu sem óheimilt er að veita samkvæmt ákvæðum 5.1. gr. Evrópureglugerðar nr. 537/2014.

Gerð er grein fyrir annarri þjónustu sem við höfum veitt stofnuninni, á árinu 1. janúar til 31. desember 2020, í skýringu nr. 5.

Við teljum að við endurskoðunina höfum við aflað nægilegra og viðeigandi gagna til að byggja álit okkar á.

Lykilatriði endurskoðunarinnar

Lykilatriði endurskoðunarinnar eru þau atriði sem að okkar faglega mati höfðu mesta þýðingu í endurskoðun okkar á ársreikningi stofnunarinnar árið 2020. Sem hluti af endurskoðun okkar á ársreikningnum voru þessi lykilatriði skoðuð sérstaklega. Við látum ekki í ljós sérstakt álit varðandi þessi lykilatriði, einungis er látið í ljós álit á ársreikningnum í heild.

Lykilatriði endurskoðunarinnar

Mat á útlánum

Sjá nánar skýringar nr. 10 „Útlán til viðskiptavina“ og nr. 13 „Afskriftarreikningur“.

Áhersla í endurskoðun okkar var á mat útlána þar sem útlán nema um 16.835 milljónum króna eða 83% af heildareignum stofnunarinnar. Afskriftarreikningur útlána nemur 1.373 milljónum króna eða 7,54% af heildarútlánum stofnunarinnar. Vegna umfangs matskenndra þátta við útreikning á afskriftarreikningi er þessi liður lykilatriði í endurskoðun okkar.

Útlán stofnunarinnar eru upphaflega metin á gangvirði sem er lánsfjárhæðin, auk alls kostnaðar vegna viðskiptanna. Útlán eru síðan metin á afskrifuðu kostnaðarverði. Áfallnir vextir og verðbætur eru taldir með í bókfærðu virði lána.

Endurskoðunaraðgerðir

Endurskoðun á mati útlána fólst m.a. í eftirfarandi þáttum:

- Útlánaferill yfirfarinn og metinn.
- Við höfum lagt mat á þær aðferðir sem stjórnendur beita við matið, farið yfir matsreglur útlána og prófað eftirlitsaðgerðir í virðisrýrnunarferlinu.
- Framkvæmd var gagnaendurskoðun á afskriftarreikningi útlána. Yfirfarið var mat á undirliggjandi tryggingum og mat lagt á forsendur stjórnenda.
- Viðeigandi skýringar voru yfirfarnar.

Aðrar upplýsingar, þ.m.t. skýrsla stjórnar og forstjóra

Stjórn og forstjóri bera ábyrgð á öðrum upplýsingum. Aðrar upplýsingar eru skýrsla stjórnar og forstjóra, sem lá fyrir við áritun okkar.

Aðrar upplýsingar eru jafnframt ársskýrsla Byggingastofnunar. Ársskýrsla liggur ekki fyrir við áritun okkar á ársreikninginn en við búumst við að fá hana afhenta til yfirferðar áður en hún verður gefin út.

Álit okkar á ársreikningnum nær ekki til annarra upplýsinga, þ.m.t. skýrslu stjórnar og forstjóra og við staðfestum þær ekki á neinn hátt.

Í tengslum við endurskoðun okkar á ársreikningi stofnunarinnar ber okkur að yfirfara aðrar upplýsingar, sem tilgreindar eru hér að ofan, þegar þær liggja fyrir og meta hvort þær eru í verulegu ósamræmi við ársreikninginn eða skilning sem við höfum aflað við endurskoðunina eða ef svo virðist að verulegar rangfærslur séu í þeim. Ef við, á grundvelli vinnu okkar, ályktum að verulegar rangfærslur séu í öðrum upplýsingum ber okkur að skýra frá því.

Hvað varðar skýrslu stjórnar og forstjóra höfum við, í samræmi við ákvæði 104. gr. laga um ársreikninga nr. 3/2006, yfirfarið að skýrsla stjórnar og forstjóra hafi að geyma þær upplýsingar sem þar ber að veita í samræmi við lög um ársreikninga komi þær ekki fram annars staðar í ársreikningnum.

Ábyrgð stjórnar og forstjóra á ársreikningnum

Stjórn og forstjóri eru ábyrg fyrir gerð og framsetningu ársreikningsins í samræmi við lög um ársreikninga og settar reikningsskilareglur. Stjórn og forstjóri eru einnig ábyrg fyrir því innra eftirliti sem nauðsynlegt er að sé til staðar varðandi gerð og framsetningu ársreikningsins, þannig að hann sé án verulegra annmarka hvort sem er vegna sviksemi eða mistaka.

Við gerð ársreikningsins ber stjórnendum stofnunarinnar að meta hæfi þess til áframhaldandi starfsemi. Stjórnendum ber að semja ársreikning stofnunarinnar á þeirri forsendu að um áframhaldandi starfsemi sé að ræða, nema stjórnendur ætli að leysa stofnunina upp eða hætta rekstri hennar, eða hafi ekki raunhæft val um annað en að hætta starfsemi stofnunarinnar. Stjórnendum stofnunarinnar ber að setja fram viðeigandi skýringar varðandi hæfi hennar til áframhaldandi starfsemi ef við á og hvers vegna stjórnendur beita forsendunni um áframhaldandi starfsemi við gerð og framsetningu ársreikningsins.

Stjórn og endurskoðunarnefnd skulu hafa eftirlit með gerð og framsetningu ársreikningsins.

Ábyrgð endurskoðenda á endurskoðun ársreikningsins

Markmið okkar er að afla nægjanlegrar vissu um að ársreikningurinn sé án verulegra annmarka, hvort sem er vegna sviksemi eða mistaka og gefa út áritun með álit okkar. Nægjanleg víska er mikil víska en ekki trygging þess að endurskoðun, sem framkvæmd er í samræmi við alþjóðlega endurskoðunarstaðla, muni ávallt leiða í ljós alla verulega annmarka séu þeir til staðar. Annmarkar geta stafað af sviksemi eða mistökum og eru metnir verulegir ef þeir, einir og sér eða samanlagðir, gætu haft áhrif á fjárhagslegar ákvarðanir notenda sem grundvallaðar eru á ársreikningnum.

Endurskoðun í samræmi við alþjóðlega endurskoðunarstaðla byggir á faglegu mati og faglegri tortryggni. Við framkvæmum einnig eftirfarandi:

- Greinum og metum áhættuna af verulegum annmörkum, vegna sviksemi eða mistaka, og skipuleggjum endurskoðunaraðgerðir til að mæta þessari áhættu og öflum endurskoðunargagna sem eru nægjanleg og viðeigandi grunnur fyrir álit okkar. Áhættan af því að greina ekki verulega annmarka sem stafa af sviksemi er meiri en áhætta af annmörkum vegna mistaka, þar sem sviksemi getur stafað af fölsun, misvísandi framsetningu ársreiknings, að mikilvægum atriðum sé viljandi sleppt, samanteknum ráðum eða að innra eftirlit sé sniðgengið.
- Öflum skilnings á innra eftirliti sem er viðeigandi fyrir endurskoðun okkar í þeim tilgangi að hanna endurskoðunaraðgerðir, en ekki til þess að gefa álit á virkni innra eftirlits stofnunarinnar.
- Metum hvort val stjórnenda á reikningsskilaaðferðum sé viðeigandi og hvort matsaðferðir þeirra séu raunhæfar. Einnig skoðum við hvort tengdar skýringar séu við hæfi.

ÁRITUN ÓHÁÐS ENDURSKOÐANDA

- Ályktum um notkun stjórnenda á forsendunni um áframhaldandi starfsemi og metum á grundvelli endurskoðunarinnar hvort verulegur vafi leiki á rekstrarhæfi stofnunarinnar eða hvort aðstæður séu til staðar sem gætu valdið verulegum efasemdum um rekstrarhæfi hennar. Ef við teljum að veruleg óvissa ríki, ber okkur að vekja sérstaka athygli á viðeigandi skýringum í ársreikningnum um óvissuna og ef þær upplýsingar eru ekki nægjanlegar að okkar mati, víkjum við frá fyrirvaralausum álitum. Niðurstaða okkar byggir á þeim endurskoðunargögnum sem við höfum aflað fram að dagsetningu áritunar okkar. Engu að síður geta atburðir eða aðstæður í framtíðinni leitt til þess að stofnunin verði ekki lengur rekstrarhæf.
- Metum framsetningu, gerð og innihald ársreikningsins í heild, að meðtöldum skýringum og hvort hann grundvallast á fyrirliggjandi færslum og atburðum og gefi glögga mynd samanber álit okkar.

Við upplýsum stjórn og endurskoðunarnefnd meðal annars um áætlað umfang og tímasetningu endurskoðunarinnar og veruleg atriði sem upp geta komið í endurskoðun okkar, þar á meðal verulega annmarka í innra eftirliti ef við á.

Við höfum lýst því yfir við stjórn og endurskoðunarnefnd að við uppfyllum nauðsynleg siðferðis- og óhæðisskilyrði og við munum láta þeim í té allar upplýsingar um hugsanleg tengsl og önnur atriði sem gætu haft áhrif á óhæði okkar og trúnað.

Við höfum lagt mat á hvaða atriði, af þeim atriðum sem við höfum upplýst stjórn og endurskoðunarnefnd um, höfðu mesta þýðingu á yfirstandandi ári og eru það lykilatriði endurskoðunarinnar. Við lýsum þessum lykilatriðum í áritun okkar nema lög og reglur leyfi ekki að upplýst sé opinberlega um tiltekin atriði eða í algjörum undantekningartilfellum þegar mat okkar er að neikvæðar afleiðingar af birtingu slíkra upplýsinga vegi þyngra en ávinningur almennings af birtingu upplýsinganna.

Önnur atriði samkvæmt ákvæðum laga og reglna

Kosning endurskoðanda

Við vorum fyrst tilnefnd sem endurskoðendur stofnunarinnar af ríkisendurskoðun sbr. 7. gr. laga nr. 46/2016 um ríkisendurskoðanda og endurskoðun ríkisreikninga í desember 2018. Tilnefning okkar var samþykkt í janúar 2019 og hefur verið staðfest árlega síðan þá. Við höfum því verið endurskoðendur stofnunarinnar samfelld í þrjú ár.

Reykjavík 25. mars 2021

PricewaterhouseCoopers ehf.

Arna G. Tryggvadóttir

Löggiltur endurskoðandi

REKSTRARREIKNINGUR 2020

	Skýr.	2020	2019
VAXTATEKJUR			
Vaxtatekjur af kröfum á lánastofnanir		4.298	67.825
Vaxtatekjur og verðbætur af útlánum		1.323.371	1.104.619
		1.327.669	1.172.444
VAXTAGJÖLD			
Vaxtagjöld og verðbætur af lántökum		805.686	662.883
Önnur vaxtagjöld		126	108
		805.812	662.991
<i>Hreinar vaxtatekjur</i>		521.857	509.454
REKSTRARTEKJUR			
Framlag ríkissjóðs skv. fjárlögum	6	385.300	417.000
Gengismunur	7	(811)	(1.978)
Aðrar rekstrartekjur	8	258.519	230.464
		643.008	645.486
<i>Hreinar rekstrartekjur</i>		1.164.865	1.154.940
REKSTRARGJÖLD			
Veitt framlög til atvinnuráðgjafa		209.600	210.700
Veittir aðrir styrkir		164.933	107.736
Laun og launatengd gjöld	3, 4	375.108	367.566
Annar rekstrarkostnaður		132.716	183.820
Rekstur fullnustueigna	12	32.314	1.694
Afskriftir varanlegra rekstrarfjármuna	15	13.973	5.750
Framlög í afskriftarr. útlána o.fl.	2, 13	298.032	182.258
		1.226.676	1.059.525
<i>Hagnaður (tap) ársins</i>		(61.811)	95.415

Allar fjárhæðir eru í þúsundum króna

EFNAHAGSREIKNINGUR 31. DESEMBER 2020

	Skýr:	31.12.2020	31.12.2019
EIGNIR			
Bankainnstæður	9	1.165.407	474.679
Útlán til viðskiptavina	10	16.834.885	13.850.098
Fullnustueignir	11	270.010	441.010
Veltuhlutabréf	14	353.283	585.845
Hlutdeildarfélög	14	699.594	682.252
Viðskiptakröfur		124.489	26.599
Varanlegir rekstrarfjármunir	15	837.284	414.975
		<u>20.284.952</u>	<u>16.475.459</u>
Eignir samtals			
SKULDIR OG EIGIÐ FÉ			
Lántökur og skuldabréfaútgáfur	17	16.788.799	13.014.318
Óráðstöfuð framlög		241.587	119.710
Aðrar skuldir		100.281	125.336
		<u>17.130.667</u>	<u>13.259.364</u>
Skuldir samtals			
EIGIÐ FÉ			
Eigið fé	2, 18	<u>3.154.284</u>	<u>3.216.095</u>
		<u>20.284.952</u>	<u>16.475.459</u>
Skuldir og eigið fé samtals			

Allar fjárhæðir eru í þúsundum króna

SJÓÐSTREYMI 2020

	2020	2019
HANDBÆRT FÉ FRÁ REKSTRI		
Hagnaður (tap) ársins	(61.811)	95.415
Rekstrarliðir sem hafa ekki áhrif á handbært fé:		
Framlög í afskriftarr. útlána og matsbreyting hlutabréfa	280.935	173.600
Afskriftir rekstrarfjármuna	13.973	5.750
Hagnaður af sölu fullnustueigna	(3.371)	0
Vextir, verðbætur og gengismunur	138.914	152.397
<i>Handbært fé frá rekstri</i>	368.640	427.163
FJÁRFESTINGARHREYFINGAR		
Afborganir útlána	558.397	857.958
Veitt lán	(3.369.115)	(2.684.662)
Innleystar eignir	273.920	(38.380)
Hlutabréf	215.366	(16.940)
Varanlegir rekstrarfjármunir	(436.281)	(341.323)
Viðskiptakröfur	(97.889)	3.114
<i>Fjárfestingarhreyfingar</i>	(2.855.602)	(2.220.233)
FJÁRMÖGNUNARHREYFINGAR		
Afborganir af lántökum	(2.213.885)	(1.268.229)
Nýjar lántökur	5.294.752	2.450.000
Aðrar skuldir og óráðstöfuð framlög	96.823	(16.492)
<i>Fjármögnunarhreyfingar</i>	3.177.690	1.165.280
Hækkun (lækkun) á handbæru fé	690.727	(627.791)
Handbært fé í ársbyrjun	474.679	1.102.471
Handbært fé í lok ársins	1.165.407	474.679

SKÝRINGAR

1. Upplýsingar um stofnunina

Byggðastofnun er lánastofnun, kt. 450679-0389 og er megin starfsemi stofnunarinnar fólgin í útlánum og öðrum fjárhagslegum stuðningi auk þess að fylgjast með brúun byggðar á Íslandi. Lögheimili stofnunarinnar er að Sauðármýri 2, 550 Sauðárkróki.

2. Reikningsskilaaðferðir

Grundvöllur reikningsskilanna

Ársreikningurinn er gerður í samræmi við lög um ársreikninga og reglur um reikningsskil lánastofnana. Ársreikningurinn byggir á kostnaðarverðsreikningsskilum og er gerður eftir sömu reikningsskilaaðferðum og árið áður. Ársreikningurinn er í íslenskum krónum og allar fjárhæðir eru sýndar í þúsundum króna, nema þar sem annað er tilgreint.

Matsaðferðir

Stjórnendur þurfa að meta og taka sértækar ákvarðanir er varða mikilvæga liði ársreikningsins sem vegna eðlis síns eru háðir mati hverju sinni. Matsaðferðir stjórnenda styðjast við góða reikningsskilavenju. Raunveruleg verðmæti þeirra liða sem þannig eru metnir, geta við sölu eða aðra ráðstöfun, reynt önnur en niðurstaða samkvæmt matinu.

Verðtryggðar eignir og skuldir og eignir og skuldir í erlendum gjaldmiðlum

Áfallinn gengismunur og verðbætur á höfuðstól eigna og skulda eru færðar í ársreikningnum. Verðtryggðar eignir og skuldir eru færðar miðað við vísitölur sem tóku gildi 1. janúar 2021. Útlán og lántökur í erlendum gjaldmiðlum eru umreiknaðar í íslenskar krónur á síðasta skráða miðgengi Seðlabanka Íslands í lok desember 2020. Innistæður á gjaldeyrisreikningum í íslenskum bönkum eru umreiknaðar í íslenskar krónur á síðasta skráða kaupgengi viðkomandi viðskiptabanka. Gengismunur sem myndast er færður í rekstrarreikning og efnahagsreikning. Seðlabanki Íslands hætti birtingu kaup- og sölugengis þann 1. apríl 2020 og eftir það hefur Byggðastofnun miðað við miðgengi Seðlabanka Íslands í stað sölugengis.

Miðgengi Seðlabanka Íslands

í lok ársins:	31.12.2020	31.12.2019
USD	127,21	121,10
DKK	20,98	18,18
JPY	1,23	1,12
EUR	156,10	135,83

Kaupgengi Arion banka í lok ársins:

USD	127,17	120,62
JPY	1,23	1,11
EUR	155,55	135,42

Kaupgengi Landsbankans í lok ársins:

EUR	155,64	135,39
-----------	--------	--------

Kaupgengi Íslandsbanka í lok ársins:

USD	127,27	120,53
JPY	1,23	1,11
EUR	155,58	135,35

Vísitölur í upphafi árs:

Vísitala neysluverðs til verðtryggingar .	1.1.2021	1.1.2020
	489,1	472,8

Varanlegir rekstrarfjármunir

Varanlegir rekstrarfjármunir eru færðir til eignar á kostnaðarverði að frádregnum afskriftum. Endurbætur eru eignfærðar ef líklegt er að þær skili stofnuninni framtíðarhagnaði og hægt er að meta kostnaðinn á áreiðanlegan hátt. Allur viðhaldskostnaður er gjaldfærður í rekstrarreikning þegar til hans er stofnað. Afskriftir eru miðaðar við áætlaðan nýtingartíma einstakra varanlegra rekstrarfjármuna og reiknaðar sem fastur árlegur hundradshluti af stofnverði, að frádregnu áætluðu hrakvirði, miðað við eignarhaldstíma á árinu.

Afskriftarreikningur útlána

Afskriftarreikningur útlána er myndaður til að mæta þeirri áhættu sem fylgir útlánastarfsemi, en hér er ekki um endanlega afskrift að ræða. Framlög í afskriftarreikning útlána eru færð til gjalda í rekstrarreikningi að frádregnum endurgreiðslum vegna áður afskrifaðra lána.

Eignarhlutir í félögum

Hlutdeildarfélög, eru félög sem stofnunin á að jafnaði 20-50% eignarhlut í. Eignarhlutir stofnunarinnar í hlutdeildarfélögum eru í upphafi færðir á kostnaðarverði og eftir upphaflega færslu samkvæmt stöðu eiginfjár viðkomandi félags út frá nýjstu upplýsingum frá þeim félögum. Eignarhlutir í öðrum félögum eru færðir á kostnaðarverði að frádreginni virðisrýrnun. Sé eignarhluti undir 20% en Byggðastofnun með aðila í stjórn félagsins þá er eignarhlutur færður miðað við stöðu eiginfjár út frá nýjstu upplýsingum frá þeim félögum þó þau séu flokkuð á meðal veltufjárbréfa. Matsbreytingar eru færðar yfir rekstrarreikning og efnahagsreikning.

Fullnustueignir

Fullnustueignir eru færðar á áætluðu söliverði. Matsbreytingar eru færðar yfir rekstrarreikning og efnahagsreikning.

Útlán

Útlán stofnunarinnar eru útlán til viðskiptavina. Þau eru upphaflega metin á gangvirði, sem er lánsfjárhæðin, auk alls kostnaðar vegna viðskiptanna. Útlán eru síðan metin á afskrifuðu kostnaðarverði. Öll viðskipti stofnunarinnar vegna fjárfestinga hennar eru skráð á viðskiptadegi sem telst sá dagur sem stofnunin hefur skuldbundið sig til viðskiptanna. Áfallnir vextir og verðbætur eru taldir með í bókfærðu virði lána. Vaxtatekjur af lánnum og kröfum eru skráðar undir liðnum „Vaxtatekjur“ í rekstrarreikningi og gengismunur undir liðnum „Gengismunur“. Niðurfærsla er byggð á mati á tapsáhættu gagnvart einstökum útlánum. Útlán sem eru endanlega töpuð eru færð út úr bókum stofnunarinnar.

Viðskiptakröfur

Viðskiptakröfur eru færðar samkvæmt upphaflegu viðskiptaverði að teknu tilliti til gengisbreytinga og að frádreginni niðurfærslu sem gerð er til að mæta þeim kröfum sem kunna að tapast. Niðurfærslan er byggð á mati á tapsáhættu gagnvart hverjum skuldunaut. Kröfur sem eru endanlega tapaðar eru færðar út úr bókum stofnunarinnar.

Handbært fé

Til handbærs fjár í efnahagsreikningi og við gerð sjóðstremmis teljast bankainnstæður.

Tekjur

Tekjur eru færðar þegar verulegar líkur eru á að fjárhagslegur ávinningur þeirra renni til stofnunarinnar og þegar hægt er að meta þær með áreiðanlegum hætti.

Vaxtatekjur eru færðar í rekstrarreikning þegar þær falla til.

Arðstekjur eru færðar þegar réttur stofnunarinnar til innheimtu liggur fyrir.

Leigutekjur af útleigu fullnustueigna eru færðar samkvæmt línulegri aðferð á leigutímanum.

3. Laun og launatengd gjöld

	2020	2019
Laun	291.656	288.517
Lífeyrissjóðsframlög	52.351	51.552
Tryggingagjald	21.108	21.758
Breyting á áunnu orlofi	3.940	208
Önnur launatengd gjöld	6.052	5.531
Laun og launatengd gjöld alls	<u>375.108</u>	<u>367.566</u>

Að meðaltali störfuðu 28 starfsmenn hjá stofnuninni á tímabilinu m.v. heilsársstörf. Þann 31. desember 2020 voru 25 starfsmenn á launaskrá hjá stofnuninni og heilsdagsstöðugildi voru 25.

4. Þóknarir til stjórnar, endurskoðunarnefndar og forstjóra

Laun til stjórnar Byggðastofnunar, endurskoðunarnefndar og forstjóra greinast þannig:

	2020	2019
Magnús Björn Jónsson, stjórnarformaður frá 12.04.2019 ...	3.283	2.243
Illugi Gunnarsson, stjórnarformaður til 12.04.2019 ...	0	892
Einar E. Einarsson, varaformaður stjórnar til 05.02.2019	0	192
Fjóla B. Jónsdóttir, form. endurskoðunar. til 17.05.2019	0	205
Gunnar P. Sigbjörnsson, stjórnarm. frá 25.4.18 til 30.8.19 ...	0	1.036
Gunnar Þorgeirsson, stjórnarmaður ...	1.627	1.554
Halldóra K. Hauksdóttir, varaform. stjórnar frá 12.04.2019 ...	1.627	1.111
Heiðbrá Ólafsdóttir frá 11.08.2020 ...	712	0
Karl Björnsson, stjórnarmaður	1.627	1.554
Kristbjörg H. Kristbergsdóttir, endurskoðunar. frá 22.05.20	299	0
María Hjálmarisdóttir, stjórnarmaður frá 25.04.2018	1.627	1.554
Ólafur V. Sigurbergsson, endurskoðunar. til 22.05.2020	190	466
Ragna Hjartardóttir form. endurskoðunar. frá 17.05.2019 ...	567	339
Sigríður Jóhannesdóttir, stjórn og endurskoðunarnefnd	2.115	1.942
Unnar Hermannsson, stjórnarmaður frá 16.04-11.08.2020	527	0
Þórey Edda Elisdóttir, (varamaður)	0	129
Aðalsteinn Þorsteinsson, forstjóri	18.624	16.836
Þóknarir til stjórnar, endurskoðunar. og forstjóra samtals	32.825	30.054

5. Þóknarir endurskoðenda

Endurskoðun ársreiknings og könnun árschlutauppgjörs	4.553	4.217
Önnur þjónusta endurskoðunartengt ..	242	0
Önnur sérfræðiþjónusta /innri endurskoðun	3.753	2.282
Þóknarir endurskoðenda samtals ...	8.548	6.499

6. Framlag ríkissjóðs skv. fjárlögum og annað framlag ríkissjóðs

Framlag skv. fjárlögum		
Almennur rekstur	175.700	176.300
Tímabundið framlag vegna versnandi stöðu minnkaræktar	0	30.000
Atvinnuráðgjafar á landsbyggðinni ...	209.600	210.700
Framlag ríkissjóðs skv. fjárlögum ...	385.300	417.000

Framlög ríkissjóðs sem fara í gegnum efnahagsreikning

Framlag ríkissjóðs v. Brothættra byggða	212.000	109.000
Framlag ríkissjóðs v. sértækra verkefna sóknaráætlunarsvæða	192.500	145.000
Styrkir v. hruns í ferðaþjónustu	150.000	0
Styrkir v. félagsþjónustu og barnaverndar	30.000	0
Framlag ríkissjóðs v. Byggðarannsóknasjóðs	7.000	6.230
Annað framlag ríkissjóðs samtals ...	591.500	260.230

Veittir styrkir af framlagi ríkissjóðs sem fara í gegnum efnahagsreikning	2020	2019
Styrkur v. Byggðarannsóknasjóðs	11.200	6.120
Styrkir v. sértækra verkefna sóknaráætlunarsvæða	142.950	141.150
Styrkir v. hruns í ferðaþjónustu	120.000	0
Styrkir v. félagsþjónustu og barnaverndar	15.869	0
Veittir styrkir alls	290.019	147.270

Óúthlutaðir styrkir vegna annars framlags ríkissjóðs eru færðir á efnahagsreikning.

Kostnaður Byggðastofnunar vegna verkefnisins „Brothætta byggðir“ nam 181.820 þúsund krónum á árinu og er færður í rekstrarreikning. Tekjur námu 181.820 þúsund krónum og eru færðar meðal annarra rekstrartekna.

7. Gengismunur

Gengismunur af útlánum	282.188	75.898
Gengismunur af gjaldeyrisreikningum og kröfum	93.943	30.518
Gengismunur af lántökum	(376.942)	(108.394)
	(811)	(1.978)

8. Aðrar rekstrartekjur

Endurgreiddur kostnaður vegna Brothættra byggða	181.820	126.245
Endurgreiddur ýmiss útlagður kostnaður	57.495	79.249
Arður af hlutabréfum	9.212	16.391
Söluhagnaður fullnustueigna	3.371	0
Tekjur vegna rekstrarfjármuna	1.961	1.513
Innheimtutekjur	1.778	1.658
Annað	2.883	5.408
	258.519	230.464

9. Bankainnstæður

Bankainnstæður í íslenskum krónum	31.12.2020	31.12.2019
Bankainnstæður í erlendri mynt ...	1.131.407	267.444
Bankainnstæður í erlendri mynt ...	34.000	207.235
Bankainnstæður samtals	1.165.407	474.679

10. Útlán til viðskiptavina

Sundurliðun eftir myntum:

Útlán í íslenskum krónum	15.357.309	12.489.677
Útlán í erlendum myntum	2.850.428	2.643.456
Afskriftarreikningur útlána	(1.372.851)	(1.283.035)
	16.834.885	13.850.098

Sundurliðað eftir lántakendum:

Bæjar- og sveitarfélög	0,05%	0,00%
Einstaklingar	29,32%	31,14%

Sundurliðað eftir atvinnugreinum:

Þjónustustarfsemi	37,97%	36,69%
Sjávarútvegur	11,21%	13,09%
Iðnaður	7,35%	6,63%
Landbúnaður	14,11%	12,46%
Fjármálastofnanir	0,00%	0,00%
	100%	100%

Útlán með áföllnum vöxtum greinast þannig eftir eftirstöðvatíma:

Gjaldkræfar kröfur	98.674	113.946
Allt að 3 mánuðum	214.606	188.958
Yfir 3 mán. og allt að 1 ári	1.042.285	856.245
Yfir 1 ár og allt að 5 árum	4.897.133	3.990.553
Yfir 5 ár	10.582.187	8.700.396
	16.834.885	13.850.098

SKÝRINGAR

11. Fullnustueignir

	31.12.2020	31.12.2019
Fasteignir	270.010	441.010
Skip	0	0
	<u>270.010</u>	<u>441.010</u>

	F. mat	Stærð m ²
Eyraryvegur 8, Þórshöfn	4.250	212,5
Grænigarður, Ísafirði	79.087	1.366,7
Sólvellir 23, Breiðdalsvík	92.144	2.081,6
Strandarvegur 29-33, 29R, Seyðisfirði	13.500	601,0
Strandgata 37, Tálknafirði	13.810	456,1
Valgerðarstaðir 4, Fljótsdalshéraði	148.350	5.148,3
	<u>351.141</u>	<u>9.866,2</u>

Fullnustueignir eru bókfærðar í ársreikningi á 270.010 þúsund krónur.

	2020	2019
Fjöldi fullnustueigna í eigu Byggðastofnunar í ársbyrjun	11	10
Fullnustueignir innleystar til fullnustu krafna á árinu	2	3
Fullnustueignir seldar á árinu	7	2
Fullnustueignir í eigu Byggðastofnunar í lok tímabilsins	<u>6</u>	<u>11</u>

12. Rekstur fullnustueigna

Leigutekjur	24.095	30.240
Rekstrarkostnaður	56.408	31.934
	<u>(32.314)</u>	<u>(1.694)</u>

13. Afskriftarreikningur

Hreyfingar í þúsundum króna:

Í gegnum framlög í afskriftarreikningi skv. rekstrarreikningi fara framlög í afskriftarreikning útlána og viðskiptakrafna auk matsbreytingar hlutafjár og fullnustueigna. Afskriftarreikningur útlána skiptist í sérstakan afskriftarreikning og almennan afskriftarreikning. Undir sérstakan afskriftarreikning útlána falla lántakar með vanskil umfram 3 mánuði auk lántakenda sem metnir eru með verulega tapshættu. Afskriftarreikningur útlána sundurliðast þannig:

Afskriftarreikningur útlána 2020	Sérstakur afskr.reikn.	Almennur afskr.reikn.	Samtals
Staðan 1. janúar	411.754	871.281	1.283.035
Framlög á árinu	(25.612)	271.099	245.487
Endanlega töpuð útlán	(155.671)	0	(155.671)
Staða 31. desember	<u>230.471</u>	<u>1.142.380</u>	<u>1.372.851</u>

Afskriftarreikn, útlána
í hlutfalli af útlánnum

Afskriftarreikningur útlána 2019	Sérstakur afskr.reikn.	Almennur afskr.reikn.	Samtals
Staðan 1. janúar	368.721	773.124	1.141.845
Framlög á árinu	66.631	98.157	164.788
Endanlega töpuð útlán	(23.597)	0	(23.597)
Staða 31. desember	<u>411.754</u>	<u>871.281</u>	<u>1.283.035</u>

Afskriftarreikn, útlána
í hlutfalli af útlánnum

	2020	2019
Framlag á árinu	245.487	164.788
Framlag vegna viðskiptakrafna	1.350	0
Endurmat fullnustueigna	51.341	54.685
Matsverðsbreyting á hlutum í hlutdeildarfélögum	2.900	(23.076)
Matsverðsbreyting á veltufjárbréfum	(3.045)	(14.139)
Framlög í afskriftarreikning skv. rekstrarreikningi	<u>298.032</u>	<u>182.258</u>

14. Hlutafjáreign

Í lok ársins átti Byggðastofnun eftirtalin hlutabréf sem greinast þannig eftir nafnverði og eignarhluta:

Hlutdeildarfélög, eignarhlutur > 20%	Eignarhluti	Nafnverð
Ámundakinn ehf., Blönduós	23,24%	53.437
Dýralíf ehf., Egilsstaðir	33,81%	4.000
Eignarhaldsfélag Suðurlands hf., Selfoss	40,00%	109.142
Fasteignafélagið Hvammur ehf., Búðardalur	24,85%	16.919
Fasteignafélagið Kirkjuból ehf., Stöðvarfjörður	30,00%	7.124
Fjallalamb hf., Kópasker	21,26%	27.344
Fjárfestingafélagið Vör hf.,		
Neskaupstaður	40,00%	49.757
Hvetjandi hf. eignarhaldsfélag, Ísafjörður	40,16%	100.448
Molta ehf., Akureyri	30,00%	50.000
Nes listamiðstöð ehf., Skagaströnd	35,71%	5.000
Raflagnir Austurlands ehf., Stöðvarfjörður	22,37%	3.600
Ullarvinnsla Frú Láru ehf., Seyðisfjörður	29,76%	2.500
Útgerðarfélagið Skúli ehf., Drangnes	30,01%	24.274
Þörungaverksmiðjan hf., Reykhólar	27,67%	7.919
Hlutdeildarfélög, samtals nafnverð		<u>461.465</u>

Veltufjárbréf, eignarhlutur ≤ 20%	Eignarhluti	Nafnverð
Ásgarður hf. eignarhaldsfélag, Egilsstaðir	13,78%	15.000
Borg, saumastofa ehf., Húnaþing vestra	19,82%	170
Eignarhaldsfélag Suðurnesja hf., Reykjanesbær	19,03%	96.840
Fánasmíðjan ehf., Ísafjörður	9,95%	4.167
Fiskvinnslan Drangur ehf., Drangnes	4,08%	1.000
Grand hótél Mývatn ehf., Mývatn	7,22%	10.000
Hótél Flúðir ehf., Flúðir	4,77%	1.194
Hótél Varmahlíð ehf., Varmahlíð	13,04%	3.000
P/F Smyril-line, Færeyjar (1.868 þús. DKK)	1,67%	39.199
Samkaup hf., Reykjanesbær	3,07%	10.801
Snorri Þorfinnsson ehf., Hofsó	19,89%	12.000
Tröllasteinn ehf., Laugar	19,72%	7.000
Yrkjar ehf., Eyja- og Miklaholtshreppur	6,21%	1.800
Veltufjárbréf, samtals nafnverð		<u>202.171</u>

Hlutafjáreign, samtals nafnverð **663.636**

Hlutabréf í hlutdeildarfélögum eru bókfærð í ársreikningi á 699.594 þúsund krónur og veltufjárbréf eru bókfærð á 353.283 þúsund krónur. Verðmæti hlutabréfa sem hefur verið aflað í tengslum við fjárhagslega endurskipulagningu nema 396.202 þúsundir króna.

15. Varanlegir rekstrarfjármunir

Varanlegir rekstrarfjármunir greinast þannig:	Fasteignir	Bifreiðar	Húsgögn, innr. og tæki	Samtals
Stofnverð 1/1	413.114	19.889	0	433.003
Afskrifað alls 1/1	(6.237)	(11.790)	0	(18.027)
Bókfært verð 1/1	406.876	8.099	0	414.975
Viðbót á árinu	415.692	0	20.590	436.281
Afskrifað á árinu	(8.453)	(3.118)	(2.402)	(13.973)
Bókfært verð 31/12	814.115	4.981	18.187	837.284
Stofnverð alls 31/12	828.805	19.889	20.590	869.284
Afskrifað alls 31/12	(14.690)	(14.908)	(2.402)	(32.000)
Bókfært verð 31/12	814.115	4.981	18.187	837.284
Afskriftarhlutföll	2%	20%	20%	

Fasteignir stofnunarinnar eru metnar með eftirgreindum hætti. Til samanburðar er bókfært verð eignanna.

	Fasteigna- mat	Brunabóta- mat	Bókfært verð
Háahlíð 4, Sauðárkróki	53.700	81.200	9.888
Sauðármýri 2, Sauðárkróki	140.100	585.050	804.227
	193.800	666.250	814.115

16. Eignir og skuldir tengdar erlendum gjaldmiðlum og verðtryggingu

Erlent:	31.12.2020	31.12.2019
Eignir í erlendum gjaldmiðlum	2.572.410	2.539.883
Skuldir í erlendum gjaldmiðlum	2.717.005	2.548.361
Nettó staða erlendra eigna og skulda	(144.595)	(8.478)

Verðtryggt:		
Verðtryggðar eignir	10.878.759	9.838.762
Verðtryggðar skuldir	10.588.974	10.465.957
Nettó staða verðtryggðra eigna og skulda	289.785	(627.195)

Tekið hefur verið tillit til niðurfærslu eigna.

Erlendar eignir og skuldir skiptast þannig eftir gjaldmiðlum:

31.12.20120	USD	JPY	EUR	Samtals
Útlán	435.370	376.162	1.726.878	2.538.410
Handbært fé	30.579	171	3.250	34.000
Eignir samtals	465.949	376.333	1.730.128	2.572.410
Lántökur	557.751	427.267	1.731.988	2.717.005
Nettó staða	(91.801)	(50.934)	(1.860)	(144.595)

31.12.2019	USD	JPY	EUR	Samtals
Útlán	458.624	458.120	1.415.904	2.332.648
Handbært fé	150.866	56.374	(5)	207.235
Eignir samtals	609.489	514.494	1.415.899	2.539.883
Lántökur	640.305	567.810	1.340.246	2.548.361
Nettó staða	(30.816)	(53.315)	75.653	(8.478)

Tekið hefur verið tillit til niðurfærslu eigna.

SKÝRINGAR

17. Lántökur og skuldabréfaútgáfur

Sundurliðun eftir tegund	31.12.2020	31.12.2019
Verðtryggðar lántökur og skuldabréfaútgáfur	10.588.974	10.465.957
Óverðtryggðar lántökur	3.482.820	0
Erlendar lántökur og lántökur í erl. myntum	2.717.005	2.548.361
	16.788.799	13.014.318

Lántökur sundurliðast þannig eftir eftirstöðvatíma:

Gjaldkræft	0	0
Allt að 3 mánuðum	568.049	273.857
Yfir 3 mán. og allt að 1 ári	1.343.053	1.266.015
Yfir 1 ár og allt að 5 árum	6.336.956	5.116.874
Yfir 5 ár	8.540.741	6.357.573
	16.788.799	13.014.318

Lántökur skiptast þannig eftir mynt:

	Greiðslu- skilmálar	Loka- gjaldddagi	Vaxtakjör	31.12.2020	31.12.2019
ISK	Jafnar gr.	2030-2035	0,5-5,0% verðtr.	10.588.974	10.465.957
ISK óvtr	Jafnar gr.	2035	2,7-3,75% óvtr.	3.482.820	0
USD	Jafnar afb.	2025	Libor +1,5%	557.751	640.305
JPY	Jafnar gr.	2030	1,00%	427.267	567.810
EUR	Jafnar afb.	2021-2025	Euribor +0,2-1,35%	832.931	1.340.246
EUR	Kúlulán	2025	0,60%	570.431	0
EUR	Jafnar gr.	2030	0,70%	328.626	0
				16.788.799	13.014.318

18. Eigið fé

Samkvæmt 84. gr. laga nr. 161/2002 um fjármálafyrirtæki skal eiginfjárgrunnur í heild nema að lágmarki 8% af áhættu-grunni, en í árslok var eiginfjárlutfall stofnunarinnar 19,12%. Fjármálaeftirlit Seðlabanka Íslands (FME) hefur ákveðið í samræmi við heimildir sínar, samkvæmt 1. og 2. mgr. 86. gr. d laga um fjármálafyrirtæki, sveiflujöfnunarauka fyrir stofnunina auk verndunarauka skv. 86 gr. e sömu laga. Samanlögð krafa um eiginfjárauка er 2,50%. Skv. ákvörðun FME skal Byggðastofnun viðhalda 2,5% verndunarauka frá og með 19. mars 2020. Samanlögð eiginfjárkrafa verður því frá þeim tíma 10,50%

Frá og með 1. janúar 2020 gildir á Íslandi ákvæði 501. gr. reglugerðar (ESB) nr. 575/2013, sem kveður á um svonefndan afslátt vegna áhættuskuldbindinga lítilla og meðalstórra fyrirtækja (e. SME factor), sbr. 3. mgr. 92. gr. reglugerðar nr. 233/2017. Án afsláttarins hefði eiginfjárlutfallið verið 16,98%

	15.5.2019	1.2.2020	19.3.2020
Lögbundin krafa um eiginfjárlutfall	8,00%	8,00%	8,00%
Sveiflujöfnunarauki	1,75%	2,00%	0,00%
Verndunarauki	2,50%	2,50%	2,50%
Sammanlögð krafa um eiginfjárauка	4,25%	4,50%	2,50%
Sammanlögð eiginfjárkrafa	12,25%	12,50%	10,50%

Eigið fé og eiginfjárlutfall samkvæmt eiginfjárákvæðum laga nr. 161/2002 um fjármálafyrirtæki.

	31.12.2020	31.12.2019
Staða eigin fjár í upphafi árs	3.216.095	3.120.680
Hagnaður (tap) tímabilsins	(61.811)	95.415
Eigið fé í lok tímabils	3.154.284	3.216.095
Gangvirðisbreyting fjáreigna og fjárskulda	(11.134)	(11.734)
Eiginfjárgrunnur í lok tímabils	3.143.151	3.204.361
Útlánaáhætta	14.125.230	14.331.108
Markaðsáhætta	190.179	302.361
Rekstraráhætta	2.127.639	2.009.515
Áhættugrunnur	16.443.049	16.642.984
Eiginfjárlutfall	19,12%	19,25%

19. Ábyrgðir og skuldbindingar

Byggðastofnun var ekki í neinum ábyrgðum gagnvart þriðja aðila þann 31. desember 2020. Í lok árs voru 66 lánsloforð að fjárhæð 2.762 milljónir króna óafgreidd. Samkvæmt reglum Byggðastofnun falla lánsloforð niður 12 mánuðum frá því þau eru samþykkt.

20. Önnur mál

Stjórn Byggðastofnunar, lykilstjórnendur og hlutdeildarfélag eru skilgreind sem tengdir aðilar auk náinna fjölskyldumeðlima framangreindra og lögaðila undir yferráðum þeirra. Engin óvenjuleg viðskipti áttu sér stað við tengda aðila á árinu. Engar ábyrgðir hafa verið veittar tengdum aðilum vegna viðskiptaskulda eða viðskiptakrafna.

Útlán til tengdra aðila þann 31. desember 2020 voru 330.731 þús.kr. og vanskil voru 436 þús.kr.

Laun stjórnar, endurskoðunarnefndar og forstjóra er getið í skýringu 4.

21. Áhrif COVID-19 á rekstur og efnahag Byggðastofnunar

Áhrif COVID-19 á rekstur Byggðastofnunar hafa að mestu komið fram í fjölda beiðna um frestun afborgna á lánum viðskiptavina hennar. Stofnunin var þátttakandi í samkomulagi viðskiptabanka, lánastofnana og lífeyrissjóða um tímabundna greiðslufresti á lánum fyrirtækja vegna heimsfaraldurs COVID-19 og gildi það til 30. september 2020. Það fól í sér að greiðslufrestir vegna áhrifa COVID-19 yrðu veittir til áramóta að hámarki. Stofnunin hefur þó gengið mun lengra í skilmálabreytingum en efni samkomulagsins kveður á um.

Á árinu 2020 voru skráðar 160 beiðnir um greiðslufresti vegna áhrifa COVID-19 en þær voru 96 fyrstu 6 mánuði ársins. Kemur langmestur fjöldi þeirra frá aðilum í ferðaþjónustu og öðrum þjónustuaðilum. Ljóst er að áhrifin eru enn að koma fram og munu áfram hafa áhrif á sjóðstreymi stofnunarinnar. Stjórnvöld og Seðlabankinn hafa komið fram með fjölmargar aðgerðir til að vinna gegn neikvæðum efnahagslegum áhrifum faraldursins en mikil óvissa er enn um þróun faraldursins og hvenær verður endanlega hægt að létta af öllum takmörkunum sem til komnar eru vegna hans.

FRAMLÖG OG STYRKIR

ATVINNURÁÐGJÖF

	Pús. kr.
Asturbrú ses.	27.646
Fjórðungssamband Vestfirðinga	42.562
Samband sveitarfélaga á Suðurnesjum	22.566
Samtök sunnlenskra sveitarfélaga	30.159
Samtök sveitarfélaga á Norðurlandi vestra	23.876
Samtök sveitarfélaga á Vesturlandi	23.876
Samtök sveitarfélaga og atvinnuþróunar á Norðurlandi eystra	36.415
Sameiginlegur kostnaður	2.500
Samtals	209.600

AÐRIR STYRKIR

Brothættar byggðir	158.133
Byggðarannsóknasjóður	11.200
Eyrarrósir	3.000
Sértæk verkefni sóknaráætlunarsvæða	153.950
Styrkir til meistaranema	1.000
Stuðningur við atvinnulíf og samfélag v. hruns í ferðabjónustu	120.000
Styrkir v. áskorana sem fylgja COVID-19 í félagsþjónustu og barnavernd	15.869
Samtals	463.152

LÖG OG REGLUGERÐ UM BYGGÐASTOFNUN

LÖG UM BYGGÐASTOFNUN

Lög nr. 106 frá 27. desember 1999 með síðari breytingum.

Tóku gildi 1. janúar 2000. Breytt með: L. 87/2009 (tóku gildi 20. ágúst 2009). L. 123/2010 (tóku gildi 1. jan. 2011). L. 126/2011 (tóku gildi 30. sept. 2011). L. 13/2013 (tóku gildi 9. mars 2013). L. 69/2015 (tóku gildi 21. júlí 2015). L. 130/2016 (tóku gildi 1. júlí 2017). L. 71/2019 (tóku gildi 5. júlí 2019).

Ef í lögum þessum er getið um ráðherra eða ráðuneyti án þess að málefnasvið sé tilgreint sérstaklega eða til þess vísað, er átt við **samgöngu- og sveitarstjórnarráðherra** eða **samgöngu- og sveitarstjórnarráðuneyti** sem fer með lög þessi. Upplýsingar um málefnasvið ráðuneyta skv. forsetaúrskurði er að finna hér.

I. KAFLI Hlutverk og skipulag.

1. gr. Yfirstjórn og staðsetning.

Byggðastofnun er sérstök stofnun í eigu íslenska ríkisins og heyrir undir yfirstjórn [ráðherra].¹⁾

[Ráðherra]¹⁾ ákveður staðsetningu Byggðastofnunar að fenginni tillögu stjórnar.

1) L. 126/2011, 291. gr.

2. gr. Hlutverk.

[Hlutverk Byggðastofnunar er að efla byggð og atvinnulíf með sérstakri áherslu á jöfnun tækifæra allra landsmanna til atvinnu og búsetu.

Í samræmi við hlutverk sitt undirbýr, skipuleggur og fjármagnar stofnunin verkefni og veitir lán með það að markmiði að treysta byggð, efla atvinnu og stuðla að nýsköpun í atvinnulífi. Fjármögnun verkefna skal eftir fönnum vera í samstarfi við aðra.

Stofnunin skipuleggur og vinnur að atvinnuráðgjöf í samstarfi við atvinnuþróunarfélög, sveitarfélög og aðra haghafa.

Byggðastofnun fylgist með þróun byggðar í landinu, m.a. með gagnasöfnun og rannsóknnum. Stofnunin getur gert eða látið gera áætlanir um þróun byggðar og atvinnulífs í þeim tilgangi að treysta búsetu og atvinnu í byggðum landsins.

Beinar aðgerðir skv. 2. og 3. mgr. einskorðast við samþykkt stuðningssvæði á gildandi byggðakorti af Íslandi sem Eftirlitsstofnun EFTA (ESA) hefur samþykkt fyrir tiltekið tímabil.¹⁾

1) L. 69/2015, 6. gr.

3. gr. Ársfundur og stjórn.

Halda skal ársfund Byggðastofnunar fyrir 1. júlí ár hvert. Nánar skal kveðið á um ársfund í reglugerð.

[Ráðherra]¹⁾ skipar á ársfundi sjö menn í stjórn Byggðastofnunar til eins árs í senn og sjö menn til vara. [Ráðherra]¹⁾ skipar formann og varaformann og ákveður þóknun stjórnar.

Á stjórnarfundum ræður afl atkvæða.

1) L. 126/2011, 291. gr.

4. gr. Verkefni stjórnar.

Verkefni stjórnar Byggðastofnunar eru:

1. Að ákveða starfsskipulag að því leyti sem það hefur ekki verið gert í reglugerð.
2. Að móta stefnu um helstu áherslur, verkefni og starfshætti og sjá til þess að henni sé framfylgt.
3. Að ákveða rekstrar- og starfsáætlun til eins árs í senn.
4. Að vinna að samstarfi við aðrar stofnanir og sjóði sem starfa að eflingu atvinnulífs í því skyni að samhæfa og gera atvinnuráðgjöf og stuðningsaðgerðir markvissar.
5. Að fjalla um áætlanir sem stofnunin vinnur að, svo og skýrslur um starfsemi hennar.
6. Að fjalla um og samþykkja ársreikning.
7. Að taka ákvarðanir um heildarlántöku, sbr. 15. gr.
8. Að taka ákvarðanir um hlutafjárkaup og þátttöku í eignarhalds-, fjárfestingar- og þróunarfélögum.
9. Að setja reglur um lánakjör og fjármögnun verkefna.
10. Að taka ákvarðanir og setja reglur um lán- og ábyrgðarveitingar. Þá skal stjórn setja reglur um upplýsingagjöf til stjórnar um þau efni. [Reglur stjórnar Byggðastofnunar um lán- og ábyrgðarveitingar skulu hafa hlotið staðfestingu ráðherra áður en þær öðlast gildi.]¹⁾
11. Önnur verkefni sem [ráðherra]²⁾ felur stjórn að vinna á sviði byggða- og atvinnumála.

1) L. 13/2013, 1. gr. 2) L. 126/2011, 291. gr.

5. gr. Forstjóri.

[Ráðherra]¹⁾ skipar forstjóra til fimm ára í senn að fenginni tillögu stjórnar. [Kjararáð ákveður starfskjör forstjóra.]²⁾

1) L. 126/2011, 291. gr. 2) L. 87/2009, 7. gr.

6. gr. Verkefni forstjóra.

Verkefni forstjóra Byggðastofnunar eru:

1. Að stjórna daglegum rekstri stofnunarinnar.
2. Að gera tillögur til stjórnar um:
 - a. starfsskipulag stofnunarinnar,
 - b. rekstrar- og starfsáætlun,
 - c. áherslur í starfseminni,
 - d. lántökur og heildarútlán,
 - e. reglur um lánakjör.
3. Að ráða stofnuninni starfsfólk.
4. Önnur verkefni sem honum eru fallin af stjórn.

II. KAFLI. Starfsemi.

7. gr. ...¹⁾

¹⁾L. 69/2015, 6. gr.

8. gr. Rannsóknir á atvinnu- og byggðabróun.

Byggðastofnun vinnur að gagnasöfnun og rannsókn-um og fylgist með atvinnu- og byggðabróun og helstu áhrifaþáttum hennar og árangri opinberra stuðningsaðgerða á sviði atvinnumála og byggðabróunar, jafnt á Íslandi sem í löndum þar sem svipaðar aðstæður eru. Stofnunin getur tekið þátt í alþjóðlegum rannsóknarverkefnum og gert samninga við háskóla, rannsóknastofnanir og aðra um rannsóknir á þessu sviði.

9. gr. Atvinnuráðgjöf.

Byggðastofnun skipuleggur og vinnur að ráðgjöf við atvinnulíf á landsbyggðinni í samstarfi við atvinnubróunarfélög, sveitarfélög og aðra [haghafa].¹⁾

Stofnunin skal í samstarfi við þá aðila sem sinna atvinnuráðgjöf vinna að bættu skipulagi atvinnuráðgjafar og aukinni þekkingu ráðgjafa, m.a. í því skyni að gera ráðgjöfina markvissa og stuðla að betri nýtingu fjármuna.

Stofnunin getur gert samninga við atvinnubróunarfélög, stofnanir, sveitarfélög, sjálfstætt starfandi ráðgjafa eða aðra um að annast atvinnuráðgjöf á tilteknu sviði, atvinnugrein eða landsvæði.

¹⁾L. 69/2015, 6. gr.

10. gr. Fjármögnun verkefna.

Byggðastofnun veitir framlög til verkefna á sviði atvinnuuppbyggingar og nýsköpunar. Stjórn stofnunarinnar ákveður verkefni og leitar eftir samstarfsaðilum um þau. Við umfjöllun um einstök verkefni getur stjórnin, ásamt samstarfsaðilum, sett á fót verkefnaneindir til ráðgjafar. Einnig er heimilt að fela atvinnubróunarfélögum úthlutun fjár til einstakra verkefna.

11. gr. Veiting lána og ábyrgða.

Byggðastofnun veitir lán eða ábyrgðir í samræmi við hlutverk sitt, sbr. 2. gr.

Stjórn stofnunarinnar getur falið forstjóra að ákveða einstakar lánveitingar samkvæmt reglum sem stjórn setur, sbr. 10. tölul. 4. gr.

Reikningslegur aðskilnaður skal vera á milli lána- starfsemi stofnunarinnar og annarrar starfsemi. Fjárhagslegt markmið lánastarfsemi stofnunarinnar samkvæmt þessari grein skal vera að varðveita eigið fé hennar að raungildi.

Stjórn Byggðastofnunar getur tekið ákvörðun um að gera samninga um að fela fjármálastofnunum afgreiðslu og innheimtu lána, sem og aðra fjármála- umsýslu stofnunarinnar.

[Ákvarðanir Byggðastofnunar sem lúta að veitingu lána eða ábyrgða og umsýslu tengdri þeim, sbr. 1. mgr., eru endanlegar á stjórnsýslustigi.]¹⁾

¹⁾L. 13/2013, 2. gr.

12. gr. Fjármögnun þróunarverkefna.

Byggðastofnun er heimilt að fjármagna áhættusöm verkefni á sviði atvinnubróunar og nýsköpunar samkvæmt nánari reglum sem [ráðherra]¹⁾ setur að fengnum tillögum stjórnar.

Þessi starfsemi skal einkum fjármögnuð með sérstök- um framlögum úr ríkissjóði.

¹⁾ L. 126/2011, 291. gr.

III. KAFLI Önnur ákvæði.

13. gr. Upplýsingar um starfsemi.

[Ráðherra]¹⁾ skal gefa Alþingi árlega skýrslu um starfsemi Byggðastofnunar og framvindu byggða- áætlunar.

Ársreikningum skal fylgja skrá yfir verkefni stofnunar- innar og fjármögnun þeirra.

¹⁾L. 126/2011, 291. gr.

14. gr. Tekjur.

Tekjur Byggðastofnunar eru:

1. Framlag úr ríkissjóði eins og ákveðið er í fjárlögum hverju sinni.
2. Fjármagnstekjur.

15. gr. Lántaka.

Byggðastofnun er heimilt innan ramma fjárlaga að taka lán til starfsemi sinnar innan lands eða erlendis, annaðhvort í eigin nafni eða fyrir milligöngu annarra aðila.

16. gr. Fjárvarsla.

Handbært fé Byggðastofnunar skal geyma á reikningum í bönkum og sparisjóðum eða tryggum verðbréfum.

17. gr. Undanþága frá gjöldum og sköttum.

Byggðastofnun er undanþegin öllum opinberum gjöldum og sköttum til ríkissjóðs.

18. gr. Þagnarskylda.

Stjórnarmenn og allir starfsmenn Byggðastofnunar eru bundnir þagnarskyldu skv. X. kafla stjórnsýslulaga.

¹⁾L. 71/2019, 5. gr.

19. gr. Reglugerð.

Nánari ákvæði um skipulag og starfsemi Byggðastofnunar og framkvæmd laga þessara má setja með reglugerð.¹⁾

¹⁾Rg. 347/2000.

20. gr. Gildistaka.

Lög þessi öðlast gildi 1. janúar 2000.

Ákvæði til bráðabirgða. Við gildistöku laga þessara skipar iðnaðarráðherra stjórn Byggðastofnunar skv.

3. gr. fram að fyrsta ársfundi sem halda skal fyrir 1. júlí 2000.

REGLUGERÐ FYRIR BYGGÐASTOFNUN NR. 347/2000

I. KAFLI

Hlutverk og skipulag.

1. gr. Stjórnsýsluleg staða.

Byggðastofnun er sérstök stofnun í eigu íslenska ríkisins og heyrir undir yfirstjórn iðnaðarráðherra.

2. gr. Hlutverk.

Hlutverk Byggðastofnunar er að vinna að eflingu byggðar og atvinnulífs á landsbyggðinni. Til að stuðla að vexti, nýsköpun og umbreytingu í atvinnulífi veitir stofnunin m.a. lán og ráðgjöf, fjármagnar og skipuleggur verkefni og stuðlar að öflugri atvinnuráðgjöf. Til að stuðla að eflingu byggðar gerir stofnunin tillögur og áætlanir sem grundvallaðar eru á gagn-öflun og rannsóknnum.

3. gr. Ársfundur.

Halda skal ársfund Byggðastofnunar fyrir 1. júlí ár hvert. Stjórn Byggðastofnunar ákveður fundardag, fundarstað og dagskrá fundarins. Á ársfundi skal fjalla um aðgerðir og horfur í byggðamálum og starfsemi Byggðastofnunar.

Ársfundinn sitja iðnaðarráðherra og stjórn og stjórnendur Byggðastofnunar. Ennfremur skal bjóða til fundarins fulltrúum atvinnubrúnaðarfélaganna og sveitarfélaganna, alþingismönnum, fulltrúum annarra stofnana og aðila sem vinna að atvinnu- og byggðaþróunarmálum, fjölmiðlum og öðrum sem málið varðar.

4. gr. Verkefni stjórnar.

Stjórn Byggðastofnunar mótast stefnu fyrir stofnunina og sér til þess að henni sé framfylgt. Formaður stjórnar boðar til funda. Stjórnin getur falið lána- nefnd sem forstjóri veitir forstöðu að taka ákvarðanir um einstakar lánveitingar samkvæmt reglum sem stjórn setur. Í þeim reglum skal m.a. koma fram markmið lánastarfseminnar, lánskjarastefna og hámark láns og áhættuframlags vegna einstaks fyrirtækis. Ennfremur skipan og starfskipulag lánanefndar, viðmiðun við ákvarðanatöku, ferill umsókna, upplýsingagjöf til umsækjenda og svartími. Þá skal kveðið á um reglulega upplýsingagjöf til stjórnar vegna eftirlitshlutverks hennar.

Byggðastofnun skal við ákvarðanir sínar gæta jafnræðis milli aðila sem eru í sambærilegri stöðu, þess skal sérstaklega gætt að fyrirgreiðsla stofnunarinnar til fyrirtækja og einstaklinga raski sem minnst samkeppnisaðstöðu annarra atvinnufyrirtækja á landsbyggðinni.

5. gr. Verkefni forstjóra.

Iðnaðarráðherra skipar forstjóra Byggðastofnunar til fimm ára í senn að fenginni tillögu stjórnar. Forstöðumaður fyrirtækjasviðs skal vera staðgengill forstjóra. Forstjóri annast framkvæmdastjórn og daglegan rekstur stofnunarinnar og skal í þeim efnum fara eftir þeirri stefnu og fyrirmælum sem

stjórnin hefur gefið. Hann gerir tillögur til stjórnar um skipulag og stefnu. Forstjóri veitir lánanefnd jafnframt forstöðu. Að öðru leyti en mælt er fyrir um í lögum um Byggðastofnun og reglugerð þessari fer um verkefni forstjóra samkvæmt lögum um lána- stofnanir aðrar en viðskiptabanka og sparisjóði.

II. KAFLI

Starfsemi.

6. gr. Skipulag starfseminnar.

Starfsemi Byggðastofnunar skal, auk skrifstofu forstjóra, skiptast í eftirtalin svið:

1. Fyrirtækjasvið sem annast m.a. lánsbeiðnir, ráðgjöf, útborgun lána, verkefnafjármögnun, athuganir og þróunarverkefni vegna fyrirtækja og atvinnulífs.
2. Þróunarsvið sem annast samstarf við atvinnubrúnaðarfélag og stofnanir, gagnasöfnun og úrvinnslu upplýsinga og hefur umsjón með úttektum, rannsóknum og öðru þróunarstarfi á sviði byggðamála og atvinnulífs.
3. Lögfræðisvið sem annast m.a. lögfræðileg verkefni, innheimtu og yfirstjórn skjalagerðar.
4. Rekstrarsvið sem annast m.a. rekstur stofnunarinnar, bókhald, innheimtu lána, ásamt gerð rekstrar- og greiðsluáætlana.

7. gr. Áætlun.

Í upphafi hvers árs skal stjórn Byggðastofnunar láta gera áætlun um starfsemi stofnunarinnar á viðkomandi ári. Áætlun þessi skal vera í tveimur hlutum: Starfsáætlun og áætlun fyrir lánastarfsemi. Lánastarfsemin skal greiða þann kostnað í rekstri stofnunarinnar sem til hennar má rekja. Áætlanir skulu sendar iðnaðarráðherra til kynningar eigi síðar en 15. febrúar ár hvert. Í starfsáætlun skal fjallað um þau verkefni sem stjórn stofnunarinnar vill að unnið sé að og ekki teljast til venjundinna verkefna. Þar skal einnig vera rekstraráætlun fyrir annað en lánastarfsemina. Gera skal grein fyrir hvernig fram- lögum á fjárlögum og öðrum tekjum skal ráðstafað í kostnað við rekstur, þátttöku í kostnaði vegna starfsemi atvinnubrúnaðarfélaganna, fjármögnun verkefna og kaupa á hlutafé. Í áætlun fyrir lánastarfsemi skal koma fram stefna um útlán ársins og rekstrar- og fjárhagsáætlun fyrir lánastarfsemina. Þar skal m.a. sundurliða nauðsynleg framlög í afskriftarreikning útlána vegna almennra lána og áhættulána. Með áhættulánum er átt við lán með meiri áhættu en vaxtamunur þeirra getur greitt.

Í áætlun um fjármögnun verkefna skal gerð grein fyrir þeim verkefnum sem stofnunin hyggst vinna að á árinu og þeim markmiðum sem stefnt er að með þeim. Þar skal gerð grein fyrir því hvert framlag stofnunarinnar er til einstakra verkefna og hvert framlag samstarfsaðila er.

III. KAFLI

Atvinnuráðgjöf.

8. gr. Efling atvinnulífs.

Byggðastofnun vinnur að aukinni fjölbreytni atvinnulífsins á landsbyggðinni og aðlögun þess að breyttum aðstæðum, m.a. með eflingu rannsóknar- og þróunarstarfs og aukinni notkun upplýsingatækni í starfsemi fyrirtækja.

Byggðastofnun gerir samninga við atvinnuþróunarfélög, stofnanir, sveitarfélög, sjálfstætt starfandi ráðgjafa eða aðra um að annast atvinnuráðgjöf á tilteknu sviði, atvinnugrein eða landsvæði. Þá skal stofnunin vinna að því að efla samstarf og samhæfingu í atvinnuþróunarstarfsemi. Byggðastofnun veitir atvinnuþróunarfélögum faglega aðstoð við atvinnuþróun og nýsköpun, miðlar upplýsingum, aðstoðar við endurmenntun, samræmingu á starfsemi atvinnuþróunarfélaganna og eflingu samstarfs þeirra á milli. Hún myndar tengsl við stofnanir sem vinna að atvinnu- og byggðaþróun, skipuleggur samstarfsverkefni og aðstoðar við leit að samstarfsaðilum varðandi sérhæfð mál.

9. gr. Efling búsetuþátta.

Byggðastofnun hefur samvinnu við atvinnuþróunarfélög, sveitarfélög og opinberar stofnanir og aðra aðila um eflingu búsetuþátta. Þar má telja menntun og menningu, samgöngur, umhverfismál og þjónustu. Byggðastofnun getur tekið þátt í gerð svæðis- skipulags samkvæmt skipulags- og byggingarlögum. Byggðastofnun tekur þátt í samstarfshópum og aðstoðar við greiningu vanda dreifbýlla svæða, þar sem veruleg röskun hefur orðið á atvinnuháttum og búsetu.

10. gr. Rannsóknir, upplýsingar og umsagnir.

Byggðastofnun vinnur að gagnasöfnun og rannsóknnum og fylgist með atvinnu- og byggðaþróun og helstu áhrifaþáttum hennar og árangri opinberra stuðningsaðgerða á sviði atvinnumála og byggðaþróunar, jafnt á Íslandi sem í löndum þar sem svipaðar aðstæður eru. Stofnunin getur tekið þátt í alþjóðlegum rannsóknarverkefnum og gert samninga við háskóla, rannsóknastofnanir og aðra um rannsóknir á þessu sviði. Byggðastofnun metur áhrif lagasetningar og annarra stjórnvaldsaðgerða á byggðaþróun. Byggðastofnun veitir umsagnir og getur unnið greinargerðir og tillögur fyrir Alþingi, ráðuneyti, stofnanir, sveitarfélög og aðra á verkefnasviði sínu.

11. gr. Samstarf og samskipti.

Byggðastofnun vinnur að myndun samstarfsneta og getur tekið þátt í og skipulagt innlend og erlend samstarfsverkefni á sviði byggða- og atvinnumála. Byggðastofnun aðstoðar atvinnuþróunarfélög og aðra samstarfsaðila við gerð og öflun slíkra verkefna.

12. gr. Stefnumótandi byggðaaætlun.

Iðnaðarráðherra leggur fyrir Alþingi tillögu til þingsályktunar um stefnumótandi byggðaaætlun fyrir fjögurra ára tímabil. Áætlunin skal lýsa markmiðum og stefnu ríkisstjórnarinnar í byggðamálum, áætlunum um aðgerðir á sviði atvinnumála, opinberrar þjónustu o.fl.

Koma skal fram með hvaða hætti einstakar aðgerðir skulu fjármagnaðar, tímasetning þeirra og hver ber ábyrgð á framkvæmd þeirra. Í byggðaaætlun skal gerð grein fyrir ástandi og horfum í þróun byggðar og framvindu gildandi byggðaaætlunar.

Iðnaðarráðherra skal vinna að byggðaaætlun í samvinnu við Byggðastofnun og leita faglegrar ráðgjafar hjá stofnuninni um rannsóknir og úttektir til undirbúnings gerð byggðaaætlunar. Við gerð byggðaaætlunar hafi iðnaðarráðherra samráð við önnur ráðuneyti, sveitarfélög og aðra aðila eftir þörfum.

Byggðaaætlun skal endurskoða á tveggja ára fresti. Byggðastofnun fylgist með framkvæmd þeirra þátta stefnumótandi byggðaaætlunar sem ráðherra felur henni.

IV. KAFLI

Fjármögnun verkefna og veiting lána og ábyrgða.

13. gr. Fjármögnun verkefna.

Byggðastofnun veitir framlög til verkefna vegna atvinnuuppbyggingar og á sviði nýsköpunar. Stjórn stofnunarinnar ákveður verkefni og leitar eftir samstarfsaðilum um þau. Við umfjöllun um einstök verkefni getur stjórn, ásamt samstarfsaðilum, sett á fót verkefnanefndir til ráðgjafar. Byggðastofnun getur einnig falið atvinnuþróunarfélögum úthlutun fjár til einstakra verkefna.

14. gr. Veiting lána og ábyrgða.

Byggðastofnun veitir lán og ábyrgðir. Stjórn stofnunarinnar getur falið forstjóra að ákveða einstakar lánveitingar samkvæmt reglum sem stjórn setur. Lánskjör skulu ákveðin af stjórn. Lánstími skal ekki vera lengri en 25 ár.

Markmið lánastarfseminnar er m.a. að tryggja fyrirtækjum og einstaklingum í atvinnurekstri á landsbyggðinni aðgang að langtímalánum á sem hagstæðustum kjörum, stuðla að vexti framsækinnar fyrirtækja, nýsköpunar í atvinnulífi og eflingu byggða.

Fjárhagslegt markmið lánastarfseminnar er að varðveita eigið fé að raungildi.

15. gr. Umsóknir um lán.

Við mat á umsóknum skal hafa til viðmiðunar rekstur og rekstrarhorfur fyrirtækis, fjárhagsstöðu, reynslu og þekkingu fyrirsvarsmanna þess, tryggingar fyrir lánum, nýsköpunargildi, samkeppnissjónarmið og gildi fyrir uppbyggingu atvinnulífs á landsbyggðinni. Þá skal lögð áhersla á samstarf við aðrar lánastofnanir og stuðla að því að þær láni til fyrirtækja á landsbyggðinni. Öll lán skal áhættuflokka við afgreiðslu, m.a. miðað við rekstrarhorfur fyrirtækis, fjárhagsstöðu og tryggingar fyrir lánum.

Umsóknir um lán skulu að jafnaði vera á umsóknareyðublöðum sem fást hjá stofnuninni og atvinnuþróunarfélögum.

16. gr. Eftirgjöf lána.

Óheimilt er að gefa eftir veitt lán. Frá þessu má þó gera undantekningar þegar sérstakar ástæður mæla með, svo sem þegar lán eru ekki með haldbærum tryggingum og það samræmist innheimtuhagsmunum stofnunarinnar. Leita skal umsagnar Ríkisendurskoðanda áður en einstök lán eru gefin eftir.

17. gr. Takmarkanir.

Byggðastofnun er heimilt að fjármagna verkefni, veita lán og ábyrgðir á landsbyggðinni, þ.e. ekki í eftirtöldum sveitarfélögum:

Hafnarfjarðarkaupstað, Garðabæ, Bessastaðahreppi, Kópavogskaupstað, Seltjarnarneskaupstað, Reykjavíkurborg og Mosfellsbæ.

Um fjármögnunar- og lánastarfsemi Byggðastofnunar gilda ákvæði samningsins um Evrópska efnahags-svæðið, sbr. lög nr. 2/1993.

Aðstoð sem fellur undir c-lið 3. mgr. 61. gr. EES-samningsins vegna fjárfestinga skal ekki nema hærrí fjárhæð en svarar til 17% að teknu tillit til tekjuskatts, af upphaflegum stofnkostnaði vegna starfsstöðvar eða breytinga á henni. Til viðbótar er heimilt að veita smáum og meðalstórum fyrirtækjum aðstoð er svarar til allt að 10% af sömu kostnaðarbáttum, sbr. skilgreiningu 10.2 í leiðbeiningarreglum Eftirlitsstofnunar EFTA um ríkisaðstoð, sem birtar eru í EES-viðbæti við Stjórnartíðindi EB. Framangreindir hundradshlutar eru hámarksviðmiðanir fyrir alla opinbera fjárhagsaðstoð til sama verkefnis.

Við útreikning og mat á veittri aðstoð skal miða við þá ávöxtun sem fengist hefði við eðlilegar markaðs-aðstæður hverju sinni.

V. KAFLI

Þátttaka í atvinnurekstri.

18. gr. Stofnun fyrirtækja.

Byggðastofnun getur, í samræmi við hlutverk sitt, stuðlað að stofnun nýrra fyrirtækja samkvæmt ákvörðun stjórnar. Höfð skal hliðsjón af byggða-áætlun við slíkar ákvarðanir.

Til að stuðla að stofnun nýrra fyrirtækja getur Byggðastofnun veitt aðstoð og ráðgjöf við undirbúning, svo og veitt ábyrgðir og lagt fram fjármagn. Almenn séð skal fjárhagsleg fyrirgreiðsla miðast við að stofnunin sé ekki sjálf beinn þátttakandi í atvinnurekstri. Þó er stofnuninni heimilt að taka þátt í félagi með allt að 30% hlutfjárframlagi ef ríkar ástæður eru til að mati stjórnar stofnunarinnar.

Byggðastofnun er þó ávallt heimilt að taka þátt í félagi með hlutfjárframlagi eða öðrum stofnframlögum sem eigandi ef um er að ræða eignarhalds-, fjárfestingar- eða þróunarfélög, þar með talin atvinnuþróunarfélög.

Þrátt fyrir ákvæði 2. mgr. er Byggðastofnun ætíð heimilt að verja kröfur sínar með því að breyta þeim í hlutfé. Þá er Byggðastofnun heimilt að breyta fullnustueignum í hlutfé þegar það er talið vera fjárhagslega hagkvæmasta leiðin til að verja innheimtuhagsmunum stofnunarinnar.

19. gr. Sala hlutabréfa (eignarluta).

Þjóða skal til sölu á almennum markaði þau hlutabréf sem Byggðastofnun á og skal við það miðað að hlutabréfin séu auglýst til sölu eigi sjaldnar en einu sinni á ári. Heimilt er einnig að setja bréfin í sölu á viðurkenndum hlutabréfamarkaði.

Ákvæði þessarar greinar taka ekki til hlutfjáreignar Byggðastofnunar í eignarhalds-, fjárfestingar- og þróunarfélögum, þar með talið atvinnuþróunarfélögum, en stjórn Byggðastofnunar er heimilt að selja hlutabréf stofnunarinnar í slíkum félögum.

20. gr. Eignarhalds-, fjárfestingar- og þróunarfélög.

Með vísan til hlutverks Byggðastofnunar er stjórn stofnunarinnar heimilt að ákveða að stofnunin taki þátt í eignarhalds-, fjárfestingar- og þróunarfélögum með allt að 40% eignaraðild. Skilyrði slíkrar aðildar er að fagfjárfestar, fyrirtæki í einkaeigu og einstaklingar eigi a.m.k. 10% hlutfjár í slíkum félögum. Þá skal stofnunin hafa samstarf við fjárfestingarsjóði og lánastofnanir, eftir því sem við á, um fyrirgreiðslu til verkefna sem samrýmast hlutverki hennar.

VI. KAFLI

Önnur ákvæði.

21. gr. Upplýsingar um starfsemi.

Lónaðarráðherra skal gefa Alþingi árlega skýrslu um starfsemi Byggðastofnunar og framvindu byggða-áætlunar.

22. gr. Tekjur.

Tekjur Byggðastofnunar eru framlag úr ríkissjóði og fjármagnstekjur.

23. gr. Lántaka.

Byggðastofnun er heimilt innan ramma fjárlaga að taka lán til starfsemi sinnar innanlands eða erlendis, annað hvort í eigin nafni eða fyrir milligöngu annarra aðila.

24. gr. Þagnarskylda.

Stjórnarmenn og allir starfsmenn Byggðastofnunar eru bundnir þagnarskyldu um atriði sem þeir fá vitneskju um í starfi sínu og leynt skulu fara samkvæmt lögum, fyrirmælum yfirboðara eða eðli málsins. Þagnarskylda helst þótt látið sé af starfi.

25. gr. Hæfi stjórnarmanna.

Stjórnarmaður skal ekki taka þátt í meðferð máls er varðar fyrirtæki ef hann situr í stjórn þess eða er starfsmaður þess. Hann skal einnig víkja ef hann er verulega fjárhagslega háður fyrirtæki vegna eignaraðildar, viðskipta eða af öðrum ástæðum. Sama gildir um þátttöku stjórnarmanns í meðferð máls er varðar aðila sem eru honum svo persónulega tengdir að hætta sé á að hann fái ekki litið hlutlaust á málið. Við upphaf stjórnarsetu ber stjórnarmanni að leggja fram yfirlit yfir þau fyrirtæki sem hann telur að svo sé ástatt um að hann geti ekki tekið þátt í afgreiðslu á málefnum þeirra. Hann skal einnig tilkynna ef breytingar verða á högum hans að þessu leyti.

26. gr. Reglugerðarheimild.

Reglugerð þessi er sett samkvæmt heimilt í lögum nr. 106/1999 um Byggðastofnun, svo og með vísan til 61. gr. samningsins um Evrópska efnahags-svæðið, sbr. 1. mgr. 2. gr. laga nr. 2/1993, um lagagildi samningsins hér á landi.

Reglugerð þessi öðlast gildi við birtingu.

Lónaðarráðuneytinu, 16. maí 2000.

BYGGÐASTOFNUN

Sauðármýri 2, 550 Sauðárkróki | Sími 455 54 00 | postur@byggdastofnun.is | www.byggdastofnun.is